

¶ tenent ad restitutionē. **Lv**
Quid de iudicibus et alijs secularib⁹
administratozib⁹ qui negligunt facere iu
sticiam et defendere oppressos ecclesiasti
cos viduas et pupillos. Dic q̄ ipso iure
sunt excoicati post terciā monitionē. nec
p̄nt absolui nisi prius de damno satisfaci
ant. vt dicit tex. iuncta glo. in. c. admini
stratores. xiiij. q. v. vide. j. §. Lxvi.

Quid de iudice qui omittit **Lvi**
cōdemnationē expensarū. R̄ndet Jo. de
pla. in. l. obseruare. l. de decu. li. x. q̄ te
netur de suo refundere eas p̄ri. l. p̄peran
dum. §. si n̄ sit alterutra. l. de iudic. et in
glo. in. d. l. obseruare. quod intellige si fue
runt petite. aliter ius perit causa negligē
tie scz p̄tis nō petentis et iudicis nō con
demnantis melior ē causa cōuenti. l. si ser
uum. §. si sequit. in. fi. ff. de ver. obli. P̄t
t̄n cōdemnare si vult licet nō sit petitū. cū
hoc emergat post litē p̄testatā. et sic ad ei⁹
officiū spectat. l. ediles. §. sciendū. ff. de
edil. edic.

Quid de iudicibus faciētibus barata
rias: Dic q̄ debent puniri. l. iulia repetē.
vt insti. de publi. iudi. §. sunt preterea. vbi
vide plene p̄ d̄m Jo. de pla.

De restitutione aduo catorum.

Quid si aduocat⁹ fuerit in culpa qz nō
erat idoneus puta erat de p̄sonis p̄hibi
tis aduocare. vt religiosus vel in sacris.
R̄ndet Host. in sum. ti. de penitētia. §. q̄
bus. §. quid de aduocatis. qui in hoc ca
su non credit q̄ teneat ad restitutionē illi
a quo accepit salariū si aliter diligenter
officiū suū exequat. nec in culpa sit amis
sionis cause: sed al̄s est ei iniungendū. vt
illud expendat in p̄ias causas et subueni
atur peccatori orōnibus et suffragiis ec
clesie et illorū qui elemosynā recipiūt. ar.
xiiij. q. v. non sane. xij. q. ij. gloria ep̄i. et. c.
aurum.

Sed quid si recipit immoderatū precii
seu salariū. R̄ndet idē vbi. s. q̄ id plus te
net restituere illi a q̄ plus extorsit. **Lix**

Quid si p̄ ignorantia vel negligentia
clientulus su⁹ amisit litē. R̄ndet idē vbi. s. q̄
tenetur restituere salariū et damnū qd ob

hoc clientul⁹ suus incurrit. ar. ff. ad. l. aq̄.
l. idem iuris. et de eta. et quali. c. ad aures
Itē si p̄ cauillationē abstulit aduersario
suo bonā causam vel ip̄as grauauit vt ī ali
quo petēdo dilationē supflūā vel allegan
do falsa cōtra cōscientiā vel faciēdo posi
tionē duplicē vel canillosam vel p̄ instru
ctionē falsi testis. vel qz induxit clientulū
suū ad veritatē negandā: tenet in solidū
quo ad verum interesse. Lōcor. monal. in
sum. in tractatu restitutionū. **Lx.**

Item tenent aduocati de damnis cō
tingentibus eoz dolo et fraude. puta qm̄
voluit impedire administrationē alicui⁹
tutoris: faciunt eum accusari de suspecto:
scientes q̄ lite cōtestata in causa suspicio
nis immediate interdicit̄ tutori admini
stratio. vt. ff. de solut. l. q̄ si forte. et insti:
quib⁹ mo. tute. si. §. desinunt. Item tenen
tur ad restitutionē parti aduerse de omni
damno illi aduocato qui instruit clientu
los suos negare veritatē et falsum respon
dere. de quibus vt dicit glo. in. c. i. de con
fessi. li. vi. et. l. di. sepe. que etiā dicit q̄ so
lent aduocati dicere clientulo si hoc cōfi
teris: p̄des causam. nec dicūt. p̄des aīam
si negaueris. ex de sumo. c. matheus. Itē
qui petunt supfluas dilatoēs et terminos
de quib⁹ dicit̄ p̄ glo. in. c. statutū. §. si. de
rescrip. li. vi. vbi dicit̄. Cōsueuerūt aduo
cati sua doloitate et imperitia. nescientes
aliter p̄tes iuuare dilatoēs iuris petere
ad testes vltra marinos vel extra puincia
p̄ducendos. iij. q. iij. spaciū. Vnde p̄t iu
dex si de malitia p̄sumit. s. vt id fieret cau
sa p̄relandi negociū suū sacramentū exi
gere. sed si iurabat videbatur danda t̄ila
tio. Cōsueuerunt iudices aliter p̄uidere
fm̄ formā decretalis. de fidei iussu. cōstitu
tis. s. ibi cōmittere receptionē testiū rece
pta cautione ab illo q̄ vadat vt mittat ad
videndū illos iurare. Super quo vide qd
ibi notat̄. hodie puto melius p̄uisuz p̄ hāc
literā. Si enī dicet pars habeo testes vlt
tra marinos: et iudex r̄ndebit patus sum
illos citare et expectare. de pone salariū p̄
expensis testiū in eundo veniēdo: standā
quod si facere nollet: causam non differat
iudex.

Quid de illis aduocatis qui sequuntur

doctrinā sathane positā a Specu. in ti. de
aduocato. §. cōsequenter. et. §. sequitur. et
§. vtriusq. vbi describit cautelā quas de
bent habere aduocati tā actoris q̄ rei. et
q̄ vtriusq. ptis. licz in fine dicat q̄ hec do
ctrina salutē anime non informat. imo si
cur dicit psalmus. qui malignanē extermi
nabuntur. Vnde dicit. cōsulo q̄ ppareat
in termino fideliter: et se iurib⁹ et nō frau
dibus tueat. Tamē primo dat doctrinam
dicens: q̄ aduocatus actoris habeat astu
tiam serpentis ne alterius insidijs supplā
tetur. vi. q. i. ex merito. in fi. xvi. q. i. si cu
pis. imo potius habeat vulpinā simplici
tatem. Ostendat enī se simplicē: et sic ad
uersarius eius eū minus verebit et cōtra
eum parū sibi pvidebit. Si enī eū astutū
estimaret: sollicitus esset ad vulpeculā ca
piendā. ex de purga. cano. inter sollicitu
dines. i. rñso. Iuxta illud. Da occasionē
sapiētī: et sapiētior erit. xxiij. q. iij. vides.
in fi. Item sit cautus tanq̄ inops specia
lium semp̄ stet in generalibus. vt sic sim
plicitas p̄tendat ne eius intentio cogno
scatur. ff. de iure fis. l. ita. Item vtať etiā
ambiguīs et duplicibus sermonibus: tan
q̄ p̄rior ignarus: vt possit ad diuersos
trahi sensus. xxxvij. dist. relatū. Ille enim
dixit. Reginā interficere bonū est: timere
nolite. et si oēs cōsenserint: ego nō cōtra
dico. Hec enī verba possunt ad bonū et ad
malū retorqueri intellectū. et tunc accipiē
tur verba p̄ eo et eius stabitur intentioni
et interpretationi. ff. de iudicijs. l. si quis
ambigua. ff. de ver. obli. inter stipulantē.
§. i. Item caueat ne alleget publice legē
p̄ eo expresse facientē. sed eā iudici. cū ne
cessitas fuerit. ad aurē dicat. et p̄ eam ip̄m
informet ne aduersarius cōtra illā sese va
leat responsionibus p̄munire. q̄ nihil tā
indubitatū est qd̄ nō recipiat quandā sol
licitaz dubitationē. in auten. de tabellio.
§. si vero. col. iiij. Item cautus sit ne aliqd̄
coram iudice reuocet in dubiū et sup̄ hoc
faciat iudicē p̄ eo interloqui ne reus eum
postea valeat recusare. In causa crimi
nali cautius p̄cedat. Debet enī aduoca
tus accusatoris cōmendare p̄sonā in quā
ctimen dicit esse cōmissum. ar. ff. de re mi.
l. omnes. §. i. et qualiter potentes debent

esse speculū successoribus. L. de p̄na. car.
l. i. et qualiter facultas venie incertū tri
buit delinquēdi. c. vt clericoz. de vi. et ho.
cleri. Quantū autē ad aduocatū rei dicit:
q̄ in primis officiū eius est causam exte
nuare fugere et differre. in aut. de litigio.
§. omnē. col. viij. sic tñ fugiat ne cōtra eū
ex nimia fuga iudex p̄sumat. iij. q. ix. decer
nimus. Item die termini nō cōpareat ma
ne: sed sinat aduersariū p̄uenire et tam diu
expectare: donec tedio affectus recedat et
tunc veniat vel saltē vltima hora diei iu
dice p̄ tribunali sedente. quia tota dies
ei cedit nisi dictū sit. vt hora certa diei cō
pareat. insti. de ver. obli. §. iudicē. Et si vi
derit aduersariū absentē p̄t tempestiue
venire et eū iudici accusare: et prius q̄ ve
nerit recedere. Tamē actore recedente vlt
si vltima p̄te diei venerit p̄missa de mora
qualitercūq̄ excusatione ostendit se vo
luntarie cōparere. et paratū in causa p̄ce
dere: et de dilatiōe dolere vt sic iudicem
placet et nō puocet. Si vero actor instet
sedeat aduocatus rei et taceat. et se dormi
re fingat sicut sagaces sepe faciūt aduo
cati. Et cum iudex dixerit ei responde ob
iectis: tunc lente et pigre surget quasi ex
citatus a somno. et supplicet iudici p̄ au
dientia benigna. deinde iudicē cōmendat
et q̄tum poterit blandiat ei. Item sit cau
tus vt si speret sententiā cōtra se ferri: nō
absit eo tpe quo ferē. Sed qd̄ aut teneā
tur tales falsi et canillosi aduocati ex dictis
in p̄cedenti. §. Lix. p̄pendi p̄t. Item sit cau
tus vt a conspectu iudicis sine aduocato
actoris nō discedat. ne ille aliquid in eius
absentia p̄ponat qd̄ iudicē mouere possit.

De restitutione testiū

Quid de testib⁹ corruptis? Tri
K̄nder Do. vbi. s. q̄ si p̄ dictū ip̄oz falsus
aliqua partiū amiserit causam suā: tenet
ad resti. faciendā ei q̄ damnificat⁹ est. ar.
xviij. q. iij. si q̄s in atrio. ff. de calum. l. ge
neraliter. §. illud. i. q. i. iubemus. Si autē
recepit p̄pter testimoniū verū ferendū te
netur hoc paupibus erogare. nā et venal
ia testimonia sicut et iudicia venalia p̄hi
bentur q̄uis testis expēsas suas modera

tas recipere possit. **L**oco. monal. in sum.
in verbo. restitutio. et in verbo. testis. di-
cens. qd testis falsus dicens pter pena falsi
teneat in iudicio a se ad omne interesse pri-
qua suo testimonio lesit. ar. ex de testi. si-
cut. et Ric. in. iiij. di. xv. dicit qd testi no li-
cet vendere testimoniu. qz quilibet inter-
rogatus loco et tpe teneat testimoniu veri-
tati pbibere: aliter est simoniacus si reci-
pit aliqd p veritate dicenda. Sed aduoca-
tus pt vendere patrocinu suu: et inrisperi-
tus consiliu suu. qn a iudice vel a curia no
recipiunt salariu suu p quo ad ista adhibe-
da teneant. nec pt dici qd isti vendant ius-
ticia et veritate: sed labore suu et sollici-
tudine. Alex. vero dicit qd solu est simonia
facere testimonium pro pecunia in causis
ecclesiasticis: in alijs vero grane peccatu.

Vtru testis possit recipere **Lxx**
sumptus necessarios: Ric. dicit Alex. de ales
in. iij. tractatu iudicialiu pceptoz. qd aliud
est p testificatone munus accipere: aliud sum-
ptus necessarios percipere. Primum eni ne-
fas est et pvaricatio veritatis. **Vn** Bre-
go. si spes muneris subtrahat cofestim a
cofessione iudicis recedit. vñ dicit de ius-
to. qui excutit manus suas ab omni mu-
nere: iste in excelsis habitat. Et idē de ius-
dice. xiiij. q. v. non sane. **Vnde** Beda sup
Marcu. Albit iudas ad summos sacerdo-
tes et constituerunt illi pecunia dare. dicit
cu p muneribus falsum contra quemlibet
testimoniu dicunt: pfecto veritate p pecu-
nia negat: quasi dnm p pecunia vendit.
Ipe eni dixit. Ego sum veritas. **Secun-**
dum vero licitū est scz sumptus necessari-
os percipere in pdicto casu cu oportet ad lo-
cum remotu p testimonio ferendo pcede-
re. **Nemo** eni teneat ppter sumptibz mili-
tare. Et ideo dicit in decretis. iiij. q. iij. c.
venturis. et. xi. q. iij. no licet. **Per** quos fu-
erint postulati sumptus coperentes mini-
stren. etia si in pecuniaria causa sint tes-
tes ab altera pte pducendi. sumptus di-
co in eundo stando redeundo. **L. de testi-**
bus. l. qm. et notat glo. i. c. statutū. §. fi. de
rescriptis. li. vi. **Imo** nedum sumptus sz
etia mercedē dieru qbus stetit occupatus
p testimonio reddendo et amisit opas su-
os debz habere. vt no. **Ja. but. in. l. si qn**

L. de testibus. vbi dicit no oportet p alie-
nis comodis suas inuenire difficultates.

Sed cui reddet testis pecu **Lxxij**
nia qua accepit vt testimoniu ferret? Ric. dicit
monal. fm quosda no debz restitui ei q
dedit. qz videt teste corrumpere voluisse
ar. ff. de condi. ob tur. cau. l. ij. **Alij** dicunt co-
tra. si no dedit eo aio vt teste corrumpere
led vt sibi iusticia obseruetur. ar. xiiij. q. v.
no sane. ex de simo. dilectus. **Lxxij**

Vtru testis qui noluit manifestare ver-
ritate ppter qd ps damnū incurrit: tenea-
tur ad restitutionē. vide. s. §. xli. **Non** ma-
nifestans.

De extorquentibus ele-
mosynas p mendaciū vel hypocrisim.

Vtru qui simulatone reli **Lxxv**
gionis aliqd acquirit sicut facit hypocri-
ta: teneat ad restitutionē. Ric. dicit Alex. de
ales. in. iiij. in tractatu restitutionu q sic.
ro huius est. qz ille q dat aliquid hypocri-
te que estimat bona et religiosum no dat
psone p se loquedo hypocrite sed interpre-
tatione viro religioso. vñ no trasserit domi-
niu rei date ad hypocrisim. **Vnde** hypocri-
ta no est possessor iustus rei date: sed vsur-
patiu et inuito dno. ergo rei aliene cotre-
ctator est: ppter qd teneat ad restitutionem.
Nec obstat qd ille cui cofertur pbenda ab
epo q credit esse bonus licet no sit no tene-
atur ad restitutionē. qz rndet idē q no est
simile. qz licet ille qui cofert illi prebenda
credat illu esse castu: tñ ille cui cofert nul-
lam fraudē comittit ppter qua illi cofert.
qz ille no simulat se castu tali intentione.
Vn licet ingrediēs sit malus vt puta for-
nicator: licitus est ingressus ad prebenda
vñ no teneat restituere. sed acquireēs aliqd
p hypocrisim teneat. qz ingrediēs est vicio-
sus et viciosus ingressus. qz frauder dolo
ingredit sz si ingredere ppter fornicatoz
sicut si eps matrē vel sororē clerici cogno-
sceret et hoc ei daretur: tenetur clericus re-
signare cognita veritate.

Vtru si dines mentiendo se pauperem
acquireret aliqd teneat ad restitutionē. **R**e-
spondet idē Alex. vbi. s. qd teneat ad resti-
tutionē eius: qd p simulationē acquisiuit
sed no teneat restituere ei a quo accepit. qz
ille meritū habz apud deū q dedit intuitu

pietatis et paupertatis. sed tenetur dare paupib⁹ qbus ille dedisset si nō errasset si cōfiteri illi q sunt. nec obstat de Jacob qui sustulit primogenita esau fraudulēter. qz rñdet idē Alex. vbi. s. qz nō fuit ista fraudulētia sonās in malū. Licuit enī Jacob surripere p̄mogenita esau tanq̄ violento possessori. qz dñs cōtulerat primogenita Jacob qd̄ intellexit Isaac cōfirmādo bñdictionē dicēs. et eris benedictus.

Quid de mendicantibus **Lxxvi**
validis qui fingūt se infirmos. et sicut dicit glo. in. l. de mendi. va. li. xi. pñt fingere cū herbis ⁊ alijs medicamētis deformitates mēbroz ⁊ egritudies corpoz. Rñdet dñs Jo. d̄ pla. qz in spiciēda ē p̄ditio eoz vt si eis fuerit corpm̄ integritas ⁊ animoz robustitas eoz inertia sine vlla miseratio ne puniāt hoc mō. Vt si fuerint serui subduuntur dño accusatoris. si vero liberi efficiuntur ei⁹ coloni ascripticij et hoc qñ fingunt infirmitatē. Sed qñ est valid⁹ ⁊ nullā fingit infirmitatē: tunc si est forensis expellit et ad ptes suas remittit. Si autē est de vrbe: debet cōpelli ad opa et artes ⁊ exercitia publica operāda. vt. d. l. i. et in auten. de q̄storib⁹. §. si vero iurj. col. vi. Nā vt dicit ibi glo. cū sint robusti et sani auferunt panē vere debilibus et infirmis. et p̄ cōsequēs tenent ad resti. Esurienti enim panis vtiliter tollit vt eius inertia cōhibeatur. v. q. v. non oīs. Et vt dicit glo. sup̄ Job. Iustius feceris si iniuste petentē correxeris: q̄ si ei qd̄ dederis. Dñ de p̄ditionibus elemosyne est glo. lxxvi. di. non satis. et in. c. quiescamus. xliij. di. Similit̄ puniunt hospitalarij sancti Jo. q̄ mittūt laicos et illiteratos p̄ q̄stis et falsi q̄stuarij. vt in. c. tuarū. ex de priui. vbi dicit tex. Verū qz priuilegiū merei amittere q̄ p̄missa sibi abutitur p̄tate. fraternitati tue mandamus quaten⁹ si q̄s clericos aut laicos a dictis fratribus p̄ colligendis elemosynis cruce false signatos inueneris. bis a qbus ipos missos esse cōstiterit per totā puincia exortationis officium interdicis. si laici fuerint: excōis mucrone p̄cellas. si clerici: ab officio beneficioqz suspendas nullo p̄sus p̄uilegiū bñficio vel apostolico remedio p̄ualente. Et in cl. ij. de

peni. et remis. dicit. Abusionibus q̄s nō nulli elemosynarū q̄stores in suis p̄ponūt p̄dicationibus vt simplices decipiant: et aurū subtili vel fallaci potius ingenio extorqueāt: ab eisdē animarū cedat piculū ⁊ scandalū plurimoz viā put est possibile. p̄cludere cupientes iuxta statutū cōcilij generalis duxim⁹ p̄hibendū districte ne q̄stores aliqui nisi ap̄licas vt diocesani ep̄i lras exhibuerint quolibet admittant. nec p̄mittant cū solū ip̄is cōpetat indulgentias sibi cōcessas insinuare populo. et charitativa subsidia postulare simpliciter ab eodē populo nullatenus ip̄i populo p̄dicare. nec aliqd̄ exponere q̄ qd̄ in litteris cōtinet sup̄radictis. lras qz ap̄licas diocesani ep̄i. ne qd̄ fraudis cōmitti valeat. p̄ easdē anteq̄ admittant q̄stores ip̄os examinet diligēter. Ad hoc cū aliqui ex huiusmodi q̄storibus sicut ad nostrā audientiam est platurū nō solū multa temeritatis audacia ⁊ deceptōe multiplici aiā indulgentias populo motu suo p̄prio de facto cōcedant sup̄ votis dispēsant. a piurij ⁊ homicidij et alijs peccatis sibi confitentes absoluāt. male ablata incerta data sibi aliqua pecunie q̄titate remittāt. terciā vel quartā p̄tem alijs de penitētijs iniunctis relaxent aiā tres vel plures parentū vel amicoz illorū qui elemosynas eis cōferūt de purgatorio. vt asserūt mēdaciter. ⁊ abstrahāt: et ad gaudia paradisi p̄ducūt. benefactoribus locoz quorū q̄stores existūt remissionē plenariā oīm peccatoz indulgentiant. et aliqui ex ip̄is eos a pena et a culpa. vt eoz verbis vtamur. absoluāt. Nos abusus huiusmodi p̄ q̄s cēsura vilescit ecclesiastica et clauis ecclesie auctoritas deducit in cōtemptū oīmōde abolere volētes: ea p̄ quoscūqz q̄stores fieri vel attēptari de cetero districte inibemus oīa et singula priuilegia si qua sup̄ p̄missis vel eoz aliq̄ sint aliquibus locis et ordinibus vel p̄sonis q̄storū huiusmodi quocūqz cōcessa: ne ip̄oz p̄textu sit eis materia talia vltius p̄sumendi auctoritate ap̄lica q̄tū ad p̄termissa penitus reuocātes. Quēstores autē qui deinceps in p̄missis vel aliq̄ p̄missoz deliquerit vel alijs etiā quibuscūqz suis p̄uilegijs abuti fuerint: sic p̄ locoz episcopos

puniri volumus nullo proorsus eis privilegio in hac parte suffragante. et in. c. cū ex eo. de peni. et re. dicit. qui ad q̄rendas elemosynas destinant: modesti sint et discreti. nec in tabernis aut alijs locis incōgruis hospitenē. nec iūtiles faciāt aut sumptuosas expēsas. cauētes oīno ne false religionis habitū gestent.

Littera quam debet habere hospitale sancti Iohannis.

Item ibi exprimitur forma litterarū quā debēt habere ab ep̄is. s. talis. Quoniam ut ait ap̄ls. oēs stabimus ante tribunal ch̄risti recepturi putin corpe gessimus siue bonum fuerit siue malū. nos oportet diē missionis extreme misericordie opibus p̄uenire ac eternorū intuitus seminare in terris q̄ reddente d̄no cū multiplicato fructu recolligere debemus in celis firmam spem fiduciaq̄ tenētes. qm̄ qui p̄ce seminat: p̄ce et metet. et qui seminat in benedictionibus: de benedictionibus et metet vitam eternā. Cū igit̄ ad sustentationē frat̄rū et egenorū ad tale cōfluentiū hospitale pp̄rie nō suppetāt facultates vniuersitatē vestrā monem⁹ et exhortamur in d̄no. atq̄ in remissionē vobis iniungimus peccatorū quaten⁹ de bonis vobis a deo collatis pias elemosynas et grata eis charitatis subsidia erogetis. vt p̄ subventionē vestrā ip̄orū inopie cōsulet̄. et vos p̄ hec et alia bona q̄ d̄no inspirate feceritis: ad eterna possitis gaudia puenire.

De restitutione faciendi elemosynas de alieno.

Quid de datis p̄hypocritis. et primo an faciētes elemosynā de alieno p̄mittāt furtū: Ik̄ n̄det Alex. de ales in. iij. in trac. noni precepti q̄ sic. et p̄hibetur per illud preceptum.

Utrū monachus vel alius religiosus possit facere elemosynā: Ik̄ n̄det Host. in sum. in ti. de peni. §. q̄bus. s. quid de faciētib⁹. videt̄ q̄ nō. qz nō voluntatē nec p̄p̄riū habz. r̄ij. q. i. nolo. et. c. nō dicatis. Et hoc verū est de puro claustrali nullā administrationē vel nullū officiū habente. nisi hoc faceret de l̄n̄ia abbat̄is de rebus cōi⁹ bns. xvi. q. i. placuit. c. monachi. de postu.

e. ex parte. de cōse. di. v. nō oportet. vel nisi videat hominē ad mortē esurientē: tūc enī hoc p̄t facere de l̄n̄ia summi abbat̄is. i. dei. lxxvij. di. pasce. 7. c. nō satis. qz in i s li casu oīa sunt cōia. xlvij. di. sicut hi. non obstante etiā p̄tradictōe abbat̄is inferioris. xi. q. iij. qui resistit. viij. di. q̄ cōtra mores. Si vero administrationē habet: tunc nō solū p̄t: sed debet quicquid sup̄est pauperibus erogare. xi. q. i. qz tua. in fi. et. c. aurum. lxxvi. di. nō satis. xlvij. dist. sicut hi. xvi. q. i. qm̄ quicquid.

Quid si religiosus accedat ad scholas vel als in p̄grinationē vadit de l̄n̄ia abbat̄is nunquid p̄t facere elemosynas. Ik̄ n̄det idē vbi. s. q̄ sic. qz eo ip̄o q̄ abbas licentiauit ip̄m: videt̄ ei cōcessisse q̄ faciat oīa bona q̄ honesti scholares et p̄grini facere p̄sueuerūt. ar. ff. de p̄cū. l. ad rē mobiliem. et. l. ad legatū. de offi. dele. p̄terea. ff. de iureiu. l. ij. ff. de iudi. l. si longius. ita: q̄ moderate hoc faciat.

Quid de vxore nunquid sine l̄n̄ia viri p̄t elemosynā facere: Ik̄ n̄det Host. vbi. s. q̄ si habet res parafernales et pp̄rias p̄ter dotē: p̄t inde facere elemosynā etiam viro inuito. L. de pac. cōuen. l. hac lege. Sed et de q̄busdā rebus viri scz de pane et vinoz similib⁹ q̄ bono et approbato more cōsueuerūt ad dispensationē vxoris p̄tinere: p̄t tēperate dare p̄ deo. formās sibi p̄scientiā q̄ marit⁹ debeat hoc ratū habere licet forte ore hoc p̄hibuerit aliq̄n maritus. Solent enī mariti p̄hibere talia ad terrorem et si nō in toto nō tēperet se a tāto. p̄t etiā sibi formare p̄scientiā ex qualitate pauperis de q̄ credit q̄ si maritus eū videret: ei porrigeret. ar. insti. de obli. q̄ ex delicto nal. §. placuit. sed et de licētia viri hoc p̄t et debet facere indistincte. Si autem modis omnibus credit q̄ marito displiceret si daret: nec p̄t suā p̄scientiā formare: tunc doleat. qz dare nō potest nullatenus tamē det cū scandalo mariti. sic intellige. xxiij. q. v. q̄ deo. Et hoc est verū nisi videat pauperē fame morientē. tunc enī posset elemosynā facere de l̄n̄ia summi sp̄si. sicut dixi s. de monacho. Et nota q̄ sicut de rebus mariti nō p̄nt vxores dare elemosynā: sic nec de rebus dotalib⁹ quarū d̄ns est ma

ritus. **L.** de rei vendi. l. dote. et. **L.** de iure
do. l. in rebus. **Ite** caueat vxores a men-
dacio scz ne cu dederint mentiant dicetes
se no dedisse forte ppter metū vīroz ne in
tpalem eterna quam meruerāt retributio
comitet. sicut legit de obstetricibus. **xxij**
q. ij. si qualibet.

Lxix
Quid de filiofamilias? **R**ndet idē vbi
s. q. de castrensi et quasi castrensi peculio
pōt facere elemosynā. **N**ā q̄tum ad illud
paterfamilias censet. ff. ad mace. l. i. §. si.
et. l. ij. **L.** de inoffi. testa. l. si. **D**e aduēticio
autē et pfectio q̄uis primū suū sit q̄ ad
prietatē. scdm vero q̄ ad spem successio-
nis et sic intellige q̄ quodammō dñs rez
paternarū etiā viuēte p̄re intelligit. insti.
de re. q̄li. et disse. §. sed et sui. nō p̄t nec de-
bet facere elemosynā nisi sicut. s. dixi de
vxore et monacho. et alijs casibus in qui-
bus p̄t al̄s donare. quos notauī de dona.
§. q̄s possit. s. q̄ dixi. **Q**ui casus sunt qua-
tuor. s. si iusta rōne motus cā mortis do-
net: si habet peculū castrense vel quasi. si
habet liberā administrationē peculij pfe-
cticij: et hoc ip̄m specialit̄ p̄cessum sit. **Ite**
si est fili⁹ comitis vel marchionis vel sena-
toris. aliter nō q̄tumcūq̄ magnus sit et
discret⁹. ff. de dona. l. filiuffa. in p̄n. et. §. i.
et. ij. **N**ā et si vomit elemosynā dare de p-
fectio peculio: p̄t dare cōsiderata patris
volūtate et elemosyne q̄titate. vt not. idē
Hosti. in ti. de voto. §. q̄s ponere. s. qd et
go si uouerit. **L**ōcor. **R**ic. in. iij. di. xv. ar.
ij. q. vi. dicēs. q̄ ordo naturalis erigit: vt
inferiora a superioribus regulent̄. et ideo il-
li q̄ sunt sub aliena ptate cōstituti: de his
in quib⁹ alijs subijciunt̄ ordinare nō de-
bent aliter q̄ eis fuerit a superiorib⁹ cōmis-
sum. et qz nullus homo est aliq̄ subdit⁹ q̄-
tum ad interiores intellectus et volunta-
tis actus nisi soli deo: ideo de illis bonis
orando et corde remittēdo iniuriā oibus
elemosinā facere licet. sed qz monachus p-
priū nō habet: ideo de bonis exterioribus
nō pōt facere elemosinā sine lñia abbatis
exp̄ssa vel pbabiliter p̄sumpta. nisi dispē-
satio aliquoz bonoz monasterij sibi sit ab
abbate cōmissa. tunc enī de illis p̄t facere
moderatas et rōnabiles elemosinas fm. p-
portionē bonoz q̄ sibi cōmissa sunt ad di-

32
spensandū. **Q**uia etiā vir est administra-
tor bonoz tāq̄ mulieris caput: nō de-
bet dare mulier elemosinas sine p̄sensu vi-
ri exp̄sso vel p̄sumpto exceptis cōibus ele-
mosynis et quis p̄ cōparationē ad posses-
siones eoz: nisi p̄ter dotē q̄ ordinat̄ ad su-
stenādā matrimonij onera habeat aliq̄s
res. vel ex p̄prio lucro vel p̄ aliū licitū mo-
dum. tūc enī de illis irreq̄sito assensu ma-
riti p̄t facere elemosynas moderatas. **I**fi-
lij aut̄ familias p̄rias possessiōes nō hnt
neq̄ ec̄ serui imo serui sūt possessiō dñoz.
ideo facere elemosynas non dnt nisi forte
aliq̄s modicas de qb⁹ p̄nt p̄sumere q̄ p̄ri
vel dño placeat. nisi aliquoz bonoz esset
eis a patrib⁹ vel dñis dispēsatio p̄missa.
Dēs tñ p̄dicti licite debēt et p̄nt in casu
necessitatis extreme indigētib⁹ subuenire
etiā assensu superiorū nō habito exp̄se
nec p̄sumpte. **Lxx**

Dtrū fur faciēdo elemosynā de re fur-
tiua liberet̄ a restitutōne. **R**ndet **A**lex. in
iij. in tracta. resti. q̄ nō. imo plus peccat
q̄ si apud se reseruaret. **D**n nō licet ei eā
dare ne se reddat ipotentē ad restituendū
Dn **E**ccl̄. **xxiij.** **Q**ui offert sacrificiū de
substātia paup̄z: q̄si q̄ victimat filiū in
p̄spectu p̄ris. q̄ peccat mortaliter dādo rē
alienā vl̄ furtiua. qz impotētē se reddit ad
restituendū vñ p̄ ip̄m nō stat qn paup̄ cui
abustlit rē suā moriat̄ fame. et ob hoc p̄pa-
rat̄ homicide. **D**n sequit̄. **P**anis egentij
vita paup̄is ē. **E**t q̄ defraudat illū: homo
sanguis est. **D**n peccat fur vel latro si dat
rē furtiua. **P**eccat etiā mortalit̄ accipiēs
eā gratis nisi valde sit ei necessaria. vt pu-
ta in vltima necessitate. qz dat occasionē
peccati mortal̄ ip̄i furi. **E**t idē tenet̄ eā resti-
tuere dño cū p̄scia furis. et tūc vtq̄ liberaet̄
Dtrū liceat furari cā pietatē **Lxxi**
tis rē vsurarij vl̄ anari vt inde fiat elemo-
syna: vide. s. de restitutōe furis. §. **xxxij.**

De restitutōne acquisi- torū p̄ malos artifices. **Lxxij**

Quero an acquisita p̄ malos artifices
subiaceant resti. **E**t primo querit **H**osti.
in sum. ti. de peni. §. quibus. s. quid ergo.
dicens. **Q**uid ergo facit sacerdos de pel-
liparijs sutorib⁹ pictoribus mercatorib⁹

et similibus qui vix vendunt sex minutas
aliquarū rerū quin septies mentiant vel
deierēt. et multis alijs modis isti peccāt
nō de cōsuetudine: sed de lōgissima corru-
ptela: Rñdet ad hoc dicendū q̄ quotiēs
talis mendaciū scienter dixerit: mortali-
ter peccat et quotiēs p̄ mendaciū primū suū
decipit vel carius q̄ deberet vendidit ad
restī. tenet. Si aut̄ ignoranter mētitus est
vel ex improviso. qz lingua labilis est: vel
etiam scienter hoc intēdit et scit illud sibi
p̄desse. vt sic seruet se indemne et primo
nō obesse. qz satis valet res p̄ciū qd̄ dat̄.
et sic nō est deceptio in valore: nec in re. qz
nō vendit vnā rem p̄ alia. nec aliquo alio
mō. tñc pōt dici veniale: et sic p̄t intelligi.
xxij. q. ij. primū. fm̄ Kay. Veruntamē ex
quo assidue et de cōsuetudine mentit̄ quic-
quid dicat Kay. ex equitate et benignita-
te: tñ de veritate mortale videtur. sicut et
ebrietas si assidua sit mortalis est. xxv. di.
§. alias. Si vero iurat et deierat: mortali-
ter peccat aliquñ et aliquñ venialiter fm̄ q̄
notant de iur. iurā. §. q̄ pena. Dñ sacerdos
debet tales in viā rectā dirigere et indu-
cere q̄tum p̄t vt recto sine laborē et rectā
intentionē habeāt et sine omni fraude of-
ficia sua exerceāt bona fide et cōsulere ta-
libus q̄ de lnia sui epi scirēt q̄tum p̄t ven-
dere vel lucrari in mēsura bladi vini et si-
milis. vel q̄tum p̄ libra p̄t vltra q̄ eme-
rint vendere in recōpensationē laboris et
expensarū. et si sic venderēt sine mendacio
ip̄os credere esse in tuto q̄ ad peccatū ne-
gociationis. ar. de straben. emp. c. i. et de
voto. c. i. et. c. magne. §. si. iij. q. i. regēda.
et sic possumus intelligi. lxxvij. di. forni-
carij. hi aut̄ qui hoc nō faciūt: sine piculo
vix euadūt. et sic p̄t intelligi qd̄ dicit Leo
difficile esse inter emētes et vendētes cō-
mertū nō internenire peccatū. de pe. dis.
v. qualitas. et. c. sequētibus.

De restitutione clerico- rum simoniacoꝝ.

Lxxij

Quero quid de illo q̄ recipit beneficiū
simoniace sciēter. Rñdet Bonal. in sum.
in d̄bo. simoniacus in ordine. q̄ q̄ recipit
beneficiū simoniace sciēter. secus si igno-
ranter: tenet renūciare bñficio et restituere

re oēs fructus p̄ceptos. et qui p̄cipi potuis-
sent a possessione sufficienti diligētia. rñff
q. vi. si res. et de resti. spo. grauis. genera-
liter enī possidēs sine ti. tenet ad oīa dam-
na et lucra p̄cepta et p̄cipiēda. ff. de re mi-
li. l. si nauis. §. generalit. Et vocat̄ hic ti.
iustū initiū vel cā possidendi. vt emptio vē-
ditio donatio et similia. Si r̄ si habet talē
ti. qui p̄ nō ti. est habendus vt qui turpi-
ter et p̄tra legē interdicta mercatus est. vt
si q̄s dolo vel metu inducat aliquē ad ven-
dendū vel dandū sibi aliqd̄. L. de agri. et
censi. et colonis. l. quēadmodū. et. ff. q̄ me.
cā. l. si partus. q̄ fructus restitui debēt de
ductis expensis. Itē intellige de fructi-
bus q̄s nō expēdit in vtilitatē ecclesie: sed
in alios vsus. nā et qui depredandi aīo. i.
damnificandi vel furandi siue alio mō ad
negocia mea q̄renda accessit habet cōtra
me actionē negociorū gestorū nō in illud
qd̄ sibi abest. qz improbe ad negocia mea
accessit sed in q̄ ego locupletior factus sum:
ff. de nego. l. si pupilli. §. sed et si q̄s. Si r̄
dicas de illo q̄ sciēte et p̄sentiente p̄missa fu-
it simonia. vel statim cū sciuit: nō renūcia-
uit. et de symo. c. de simo. et. c. sic. circa fi.
Alius si esset bone fidei possessor. i. qz ip̄o
nesciēte cōmissa est simo. et diu possedit be-
nificiū. sed post statim cū sciuit renuncia-
uit beneficiū: tenet tunc dño rei nō de con-
sumptis sed de extantib⁹ tñ. L. de rei vē-
di. l. certū. Et hec est pena clericorū. Laici
vero debēt excōicari. i. q. i. reperunt. et. c.
si quis episcopus.

Lxxij

Quid de simoniaco in ordine et digni-
tate. Rñdet idē vbi. §. q̄ suspendēdus est
nec habet executionē. et ideo quicquid facit
gerendo officium dignitatis: decipit aīas
subiectorū. et de elec. dudū. secūdo. Et idē
dicas in beneficio curā animarū habente
qz de his duob⁹ idē iudiciū ē habendū vt
d. c. dudū. et ar. et de filijs p̄sbyterorū. c. si.

Quid fiendū de pecunia simo Lxxvi
niace accepta. Rñdet idē vbi. §. q̄ restituenda
est a simoniaco. et quicquid simoniace accep-
pit illi ecclesie in cui⁹ verecūdia fuit accep-
pta. maxie si pecunia illa de reb⁹ ecclie fuit
nisi esset monach⁹ simoniace recept⁹ in p̄-
mo monasterio. et p̄pter b̄ trāsferat ad ali-
ud. qz tñc secūdo monasterio bñdōi pecu-

nia dari debz quo ad vsum fructū, vt sicut
habet onus ita habeat emolumentum.

Quid de recipienti simplex **Lxxvi**
bñficiū nñoniacē? **Rñdet monal, vbi, s.**
q̄ tā dans q̄ recipiēs si est occultū est su-
spensus ip̄o iure quo ad se, sicut q̄libet in
peccato mortali constitutus, i. q. i. sacerdo-
tes. Si vero notoriū est de iure vel de fa-
cto suspensus est q̄ ad alios, ex de tē. ordi.
c. v. **Nā** et accusatus de simonia p̄hibet
exequi officiū suū accusatōe pendēte, ma-
xime si est infamatus, ex eo, ti. c. accusatū,
als secus, vi. q. i. s. vtrū, in p̄n, et ar. ij. q. i.
in primis. **Lxxvij**

Quid de p̄latis et alijs clericis tenen-
tibus administrationē ecclesiasticā q̄ ma-
le administrantib⁹: nunq̄d tenent ecclesiā
reddere indemne. **Rñdet Do, in ti. de per-**
ni. s. quib⁹, s. quo, q̄ sic, in. c. q̄ sicut, s. fi.
de elec. Et hoc intelligas sine p̄latis de
rebus ecclesie expēdat in meliorationē p̄
p̄ij matrimonij, vel etiā p̄pter nimīā dili-
gentiā p̄p̄iorū negociorū neglexit negocia
ecclesie p̄curare, et sic ecclesia est passa da-
mnum, sed et de culpa seu negligētia p̄cu-
ratoris sui seu vicarij videt̄ teneri de offi-
cio. **Archi, ea que de sta: mona, cū ad mo-**
na, s. i. ff. de custo, et exhibi, reor, l. fi. Sed
et si de suo aliqd expēdit in negocijs ecclē-
sie nulla p̄t recuperare, vel etiā heres suus,
vt sic fiat quedā cōpensatio hinc inde, ij. q.
vij, latoz, xij, q. iij, c. i. et, ij, et de reb⁹ ecclē-
non alie, c. ep̄s, hac aut̄ intelligas q̄n gra-
uis est lesio, vel etiā q̄ ad alienationē vel
diminutionē rerū immobilium vel manci-
piorū ecclesie: vel etiā redditū eorū. **Nec**
enī p̄hibet̄ p̄latis q̄ minus possint de fru-
ctibus et p̄ceptis redditibus q̄s suos fa-
ciunt aliqua erogare. **Lxxvij**

Quid de his qui donāt sua in honestis
mulieribus, vel mimis vel ioculatoribus
p̄pter peccata q̄ cōmittunt vel p̄pter car-
nality vel fanorē seculi. **Rñdet idē Do,**
vbi, s. q̄ peccāt mortaliter, lxxvi, di, dona-
re, et tenent̄ restituere ecclesie si p̄p̄riū ha-
bent. De his aut̄ que talia receperūt: non
est dubiū q̄ tenent̄ ad restitutionē, xxiiij,
q. vi, si res. Si vero causa elemosine et su-
stentationis nature tribuant non peccant
nec tenent̄ ad restitutionē, dñ tñ abstinēant

als a peccatis, lxxvi, di, pasce, xij, q. ij, cō-
sulo, et, c. gloria ep̄i, xlvij, di, sicut bi, et s
maxime causa hospitalitatis, licz q̄n casu
fortuito veniūt, nec als q̄ comederēt de sa-
cili inuenirēt, ar, xlij, di, quiescamus, xi, q.
iij, quoniā multos. **Lxxix**

Sed cui fiet restitutio ab histrione vel
meretrice qui nō debuit hoc recipe p̄pter
peccatū cōmittendū: nunq̄d restituet illi q̄
dedit. **Rñdet idē vbi, s. q̄ nō, sed successo-**
ri suo vel superiori q̄ hoc in utilitatē ecclesie
expēdat, ar, xvij, q. iij, si q̄s i atrio, de offi-
cio or, c. cū nos, de cle, cōiu, c. diuersis fal-
lacijs, in fi. **Nec ob, de deci, i. c. tua nobis,**
s. i. s. p̄textu, q̄ illud intelligit̄ q̄n is qui
teneat̄ ad resti, nō accepit a clerico illud q̄
teneat̄ resti, et sic nō erat clericus p̄iceps in
delicto, sed vbi ē p̄iceps nō fit ei resti, vt
punit̄ in eo in q̄ deliquit, vt in. c. pastora-
li, de iu, patro, et de tē, or, c. lēas, **Donal,**
vero in sum, in tracta, resti, sic dicit, **Rñdet**
tuere tenent̄ p̄lati ecclesiarū et aliq̄ clerici
bona ecclesiastica pauperib⁹ debita q̄ cō-
sumit in vsus illicitos dando ea meretri-
cibus et histrionibus vel sibi⁹ turpibus
p̄sonis, **Sic** dando ea p̄ sanguineis potē-
tibus nisi p̄pter sustentationē, vel aliā li-
citam causam et honestā, sed vt faciāt eos
diuites notabiliter vltra statū p̄ditionis
generis eorū vel parentele, vt cū ep̄i et aliq̄
clerici de humili genere nati, cōsanguine-
as suas maritat̄ baronibus et silijs, et hoc
q̄ cōtractant rē alienā inuito dñō, **Bona**
enī ecclesiastica pauperū sunt fm **Yero,**
et **Aug⁹, xvi, q. i, qm̄ quicqd, xiiij, q. vij, q̄**
aut̄, et, q. viij, cōuenior, et, xij, q. i, c. vlti.

Sed nunq̄d tenent̄ hāc resti. **Lxxx**
facere de bonis p̄rimonialib⁹ si ea habēt
aut sufficit q̄ illā faciāt de fructib⁹ eccle-
sie q̄s iā hñt vel habituri sunt. **Rñdet idē**
vbi, s. q̄ cū quicqd̄ supest eorū vsib⁹ de p̄-
uentib⁹ ecclesiarū debeat̄ paupib⁹ vt dictū
est nō sufficit facere resti, de talib⁹ fructib⁹
ecclesiarū cū habeāt bona p̄rimonialia v̄
aliunde, q̄ de ecclesia acq̄sita nisi q̄tenus
subtraxerit sibi de necessarijs vel q̄ncūq̄
expenderent circa utilitatē ecclesie de
bonis patrimonialib⁹ aut aliunde q̄ per
ecclesiam acquisitis. **Item meretri-**
ces, histriones, et alie turpes persone que

pascentur de bonis ecclesie et etiam cōsan-
guinei. qui vt dictū est ditantē notabiliter
vltra statū sue cōditionis: ad resti. tenentē
eorū q̄ habuerūt de bonis ecclesie nisi p̄di-
cte p̄sone receperint causa elemosyne q̄n
necessitate erant. xiiij. q. iij. si res alias.
lxxvi. di. pasce. Diuites vero et potētes
similiter tenentur q̄n p̄ fraudes vel minas
vel importunitatē nimiam vel alias recipi-
unt sine iusta causa. secus t̄n si p̄pter neces-
sitatē vel hospitalitatē recipiunt. ar. xi. q.
iij. q̄m multos. et. xliij. di. quiescamus. Si-
militer si sunt benemeriti honesti et spiri-
tuales viri. et p̄sertim q̄ iam impenderūt
ecclesie suū seruitiū vel defenderūt eā cō-
tra p̄dones vel prestauerūt patrociniū in
causa vel dederūt de p̄p̄rijs bonis et sibi.
Talibus enī tenet ecclesia rependere vicē
xij. q. ij. quicūq̄. et. c. scias. Item nota q̄
hec resti. debet fieri ecclesie cui sic iniurio
se ablatū est. vel etiā eiusdē loci pauperi-
bus si hoc expedire videbit̄ penitentiario.
si t̄n sup̄ talibus disponēdis habeat pote-
statē. ar. xvij. q. iij. si q̄s in atrio. Et hoc
cōueniens est q̄ pauperibus det̄ cum indi-
geant: et ecclesia abundat. alioquin si ec-
clesia paup̄ est: meli⁹ est q̄ in vtilitatē ec-
clesie cōuertatur.

Lxxi

Quid de p̄latis ecclesiarū q̄ p̄curatio-
nem vel seruitiū aliqd̄ impendunt legato
vel alijs qui plus extorquēt a subditis q̄
soluāt. Ik̄ndet monal. vbi. s. q̄ sic extorta
restituere debent. et tantundē pauperibus
erogare. et si sup̄ior cui q̄rela. p̄ponit negli-
gens fuerit in executōe h̄mōi statuti: debz
puniri. ex̄ d̄ immu. ec. q̄z pleriq̄.

Lxxij

Quid de clerico cui episcopus p̄fert be-
nificiū. q̄z cognoscat carnaliter matrē vel
sororē ipsius clerici. vide. s. s. Lxv.

De restitutione suspen- sorum.

Lxxij

Quero an cleric⁹ suspensus ab officio
teneat̄ ad restitutionē beneficij et fructū
quos t̄pe suspētionis p̄cepit. Ik̄ndet Ido.
in ti. de suspētionib⁹. §. si. qui incipit. q̄s
sit effect⁹. q̄ sic. vt in. c. diuersis fallacijs.
de cle. cōiu. et de cle. p̄gri. c. si. de supplē.
negli. p̄lato. c. litteras. Sed nunq̄d suspē-

sus ab officio intelligat̄ suspensus a bene-
ficio. Ik̄ndet Anno. q̄ sic. c. si q̄s p̄sbyter.
vii. q. i. xi. q. iij. c. si ep̄o foret. lxxi. vi. eos.
in. c. pastoral. vbi hoc dicit de appel. glo.
in cle. cupiētes. de penis. in s. suspēsi. in-
telligit hoc verū q̄n ex magno crimine vel
ex magna causa suspendit̄ vel quādo cō-
demnit suspētionē. nā q̄n suspēsiō fit ex
leui causa: vt p̄pter infamiā vel scandalū.
tunc nō subtrahet̄ p̄pter hoc b̄nificiū q̄d ex
magna causa subtrahi debet. xvi. q. i. in-
uentum. Parū autē crimē dicit̄ q̄n dubi-
tatur an sit mortale. et ibi vide multos ca-
sus suspētionis q̄s glo. enumerat. et mul-
tos casus suspētionū papaliū vide p̄ Ido.
in ti. de suspētionib⁹. §. quis possit dispē-
sare. s. sunt aliq̄ casus. Loco. Hoff. cum
Jo. an. scz q̄ nō suspendit̄ a beneficio q̄n
est suspēsus ab officio: nisi sit ex magna cā
ab officio suspensus. Hoff. etiā in sum. de
cle. excō. mini. §. i. s. puniat̄. dicit q̄ dor-
mientes in sentētia excōis vel suspētionis
beneficia q̄ acquirūt tenere nō p̄nt nisi cū
eis misericorditer fuerit dispensatū. etiā
est ratio. q̄z beneficiū rōne officij cōfertur.
lxxi. di. si quis a mō. quinimo nec fructus
beneficiorū suorū antiquorū p̄cipere debēt
q̄diu in sn̄a dormiūt. q̄z nō cōsuevit nec
p̄cipere debet beneficiū: q̄z nō facit serui-
tium. ex̄ de appel. c. pastoralis. §. si. lxxij.
di. c. preter hoc.

Lxxij

Quero an impediēs aliquē a cōsecutio-
ne alicuius beneficij teneat̄ ad restitutiō-
nē. Ik̄ndet Sco. in. iij. di. xv. q̄ teneat̄ resti-
tuere beneficiū nō totū. q̄z multū interest
inter habere et p̄pe esse fm̄ aliquā portio-
nem correspondētē alicui parti valoris
beneficij. Et hoc si directe abstulit sibi be-
nificium intentione damnificandi eum. si
autē indirecte scz p̄curando sibi p̄. et cum
hoc damnificando alium intendebat. p̄ui-
dere sibi. et sic p̄curat sibi et per cōsequēs
alius preter intentionē istius damnifice-
tur ille ad nihil tenetur illi. quia licet vni-
cuiq̄ sibi p̄uidere alio neglecto. ff. de no-
ni operis nuncia. l. ij. vbi dicitur. q̄ si pre-
sciendo venas in fundo meo per quas deri-
uabatur aqua ad puteū alterius nocendi
intentōe: teneor sibi ad restitutionē dāni.
sed si s̄ facio sine fraude et intēdēs p̄sulere

34
utilitati pprie. vt quia mibi vtile est facere
murū qui nō p̄t p̄uenienter fundari sine p̄
cissione illarū venarū: nō damnifico aliū.
qz ius habeo faciendi vtilitatē meā in fun
do meo. vt. ff. de re iu. in. l. nemo damnū fa
cit: nisi is qui id facit qd̄ facere ius nō ha
bet. iste aut̄ habet ius sibi p̄curandi bene
ficiū seruatis circumstantiis iustis et ho
nestis. Cōcoz. Ric. in. iij. di. xv. q. iij.

Qui violēter occupat be **Lxxxv**
neficiū cū cura seu sciēter se intrudit in eo
est ip̄o iure priuatus beneficio. similis qd̄
cum cura habebat. et ideo occupantes p̄
pria temeritate p̄sonatus aut alia quecūq̄
qz b̄nficia ecclesiastica ip̄o iure sunt p̄ua
ti oī iure si qd̄ in ip̄is habebāt. et ideo ter
netur tam ad resti. beneficiū qz fructuū.
tex. est in. c. eum qui beneficiū. de p̄ben. li.
vi. Si ergo habeat ecclesiā curatā et po
stea violēter occupet simplex beneficiū nō
vacat primū: sed p̄dit ius si qd̄ habeat in
secundo.

Sed qd̄ si habet curatā ecclesiā et vi oc
cupat p̄bendā vel simplex beneficiū cui
est annexa ecclesiā curatā: nūqd̄ vacat pri
ma: Dicit qz nō. sed p̄dit ius si qd̄ habet
in secūda. hec glo. in. d. c. eū qui. **Lxxxvi**

Sed nūqd̄ si recōciliatus fructus me
dij t̄pis quo excoicatus extiterat recupera
bit: R̄ndet idem Hosti. vbi. s. qz nō. sicut
nec regressio iuris postliminij restituitur
stipendia eius t̄pis quo apud hostes fuit.
L. de re mili. l. stipēdia. li. xij. Dia p̄redi
cta ponit etiā Hosti. in ti. de sen. ex. s. qz
sit effectus. et addit. qz clerico excoicato et
suspensio fructus medij t̄pis quo excoica
tus vel suspēsus fuit restitui p̄nt ex gratia
nec debet t̄n de facili fieri: ne p̄demnat ri
gor canonice discipline. ar. l. di. c. i. de cō
sue. c. cum inter nos. de cōces. p̄ben. c. quia
diuersitate. Si aut̄ iniusta appareat iniū:
tūc sunt ei restituendi. vij. q. v. sup̄ causas

Quid de his q̄ steterūt i sn̄a. **Lxxxvij**
lōgo t̄pe. R̄. idē vbi. s. qz si steterūt longo
t̄pe puta biennio vel triennio vel etiā an
no p̄nt oībus b̄nficiis suis p̄petuo spolia
ri. ad hoc de cle. ex. minis. c. postulastis. de
cle. p̄iu. c. diuersis. de cle. nō resti. c. ad hoc.
ij. q. iij. rursum. et. c. quicūqz. de peni. c. si. de
bere. c. excoicamus. s. i. et. ij. et. s. creden

tes. et tales nec eligere p̄nt nec eligi. de cō
suetu. c. cū dilectus. s. qz nobis. de elec. c.
cum inter. de eta. et qua. c. cū bone. de con
cessi. p̄ben. c. qz diuersitate. **Lxxxvij**

Quid de cōferentibus talibus benefi
cia scienter: Dicit qz a collatōe suspendunt̄
donec sup̄ hec veniā mereant̄. vt puniant̄
in quo deliquerunt. vt in. c. postulastis. de
cle. excō. mi. Sed p̄ quē merent̄ veniam et
dispēsari possunt: dic p̄ superiorē. nisi for
te hac de causa in cōsilio suspensus esset. s.
quia cōtulisset beneficia talibus. qz tunc
a solo papa posset dispēsari. ar. de elec. ni
hil. de p̄ben. graue.

De restitutione reli

giosorum.

Lxxxix

Quero an monasteriū restituere teneat̄
res quas exp̄sse donauit monach̄ t̄pe sui
ingressus. licet postea egrediat̄ dum mō
t̄pe donatōis fuerit bone fidei possessor:
R̄ndet monal. in tracta. resti. in verbo re
stitutio furti faciēda est: qz nō. nisi grati
am facere vellet. ar. xv. q. ij. nulli liceat. et
ex de cōdi. apposi. c. verū. et in aut. de mo
na. s. si vero. sed si h̄mōi res tacite et non
exp̄sse donate ad monasterium p̄uenerūt:
tunc sequunt̄ p̄sonā. qz si egredit̄ res h̄mōi
secūdo monasterio dari debēt. qd̄ etiā di
cendū est de clericis qui ecclesiis aliquid
donāt. ar. ex de cle. cō. c. qd̄ a te. vbi d̄ hoc
in glo. xvi. q. v. de lapsis. **Lxi**

Quid de religiosis q̄ obligati erāt ali
quid in seculo restituere. R̄ndet monal. in
sum. in tractatu restitutionū. in verbo. re
stituere tenentur in casu. s. item nūquid.
qz tenetur petere veniam de damno dato
p̄ se vel p̄ interpositā p̄sonā. **Lxii**

Quero an regularis possit restituere p̄
se et ppria auctoritate qd̄ accepit p̄ carna
li ope. vel de furto vel rapina. vide. s. s. li. ij.

De restitutiōe domino

rum temporalium. **Lxiiij**
Quero an male acq̄sita p̄ d̄nos t̄pales
subiaceāt restitutiōi. Et p̄mo qd̄ de talis
q̄s iniuste erigūt vltra antiquū statutū et
ordinationē. R̄ndet Ho. in ti. de peni. s.
quibus. s. quid de questis. qz tenētur ad
restitutionem si violenter illud erigunt.
p̄ij. q. vi. si res. Secus si subditus sponte

offerat non exactis tacite vel expresse sine fraude et dolo. ar. xvij. dis. de eulogijs. i. q. ij. placuit. licet etiā in honeste exigere: honeste tñ recipit. ff. de va. et exor. cog. l. ij. §. est quidē res sanctissima. et. c. dilectus. extra de sumo. ij. c. et. c. si questiones. §. si. Lōcor. monal. in sum. in tractatu. resti.

Sed qd si difficilis sit restitutio. qz forte tot exegit dñs vel pdecessores sui. qz si venderet quicqd habet: nō sufficeret ad resti. Rñdet idem vbi. s. qz scripsit Ray. qz p̄t ei mederi hoc mō. s. qz remittat hoibus in recōpensationē aliquaz servitutē ad quē tenent et imperpetuū vel ad tps vel det aliquā terrā immunitatem seu libertatē. vel faciat aliqd hospitale vel aliā elemosynā cum cōsensu et voluntate damna passoz vel successorū eoz. Lōcor. monal. vbi. s.

Sed an possit dñs aliqd exigere a subditis. Rñdet monal. vbi. s. qz sic p̄ta pro defensione patrie cum iniuste invadit ab hostibus. Ad hoc enī tenent omnes nō solum res suas impartiri: sed etiā corporaliter laborare muniendo se in castro vel civitate et vigilare. vt sic seipos et res suas salvent. xvij. q. iij. forritudo. ex de immu. eccle. c. puenit. Similiter qñ dñs maritat filiā suā: aut filiū facit militē aut releuat feudū suū. aut auget nouū feudū cōparando. et cum talia videant respicere p̄modū subditoz p̄ eo qz cum dñs maritat filiā acquirat sibi amicos. et augeto feudum: fit ditior. et inde melius p̄t post p̄cere subditis q̄ ante. et cum facit filiū militē. potentior est ad defendendū terrā. Dicunt quidam qz nō sunt damnandi qui talia exigūt vbi cōstitutū est vel cōsuetum. si tamē ad arbitriū erigi cōsuevit: cum moderamine exigat. Item p̄t recipere dñs a seruis suis et petere auxiliū moderatū cum vadit in exercitiū seu bellū iustum p̄ expēsis sibi factis. Similiter qñ in eodē exercitu cape retur. similiter qñ vadit ad principē. et p̄curat pacē subditoz cōseruare. et p̄ alijs similibus causis: p̄t petere. vt dictum est. moderatū auxiliū sine violentia tñ. ar. x. q. iij. vno. circa medium. et de cēsi. c. cum apostolus.

Sed nunqd dñi auferētes res p̄tra bā

num portatas tenent restituere illis a quibus ablatae sunt. Rñdet monal. vbi. s. qz nō. si statutū vel edictū factū fuit cū cōsilio regentiū civitatē: et p̄ cōmuni vtilitate. man in talibus amittendi non cōpetit repetitio et p̄cōsequens accipiens reddere nō tenetur. qz melior est cōditio possidentis tamē facerēt melius quo ad deū si redderent ne ex auaricia videant rape.

Quero qd de dñis qui exigūt a subditis talias et questus. Rñdet monal. vbi. s. qz si exigūt a subditis talias vel questus que sibi et antecessoribus suis soluta sunt ab antiquo: si hoc scitur vel p̄babiliter creditur qz ex iusta causa imposita fuerunt. et soluta licite exigere p̄nt. Si tamē nō scitur nec credit qz ex iusta causa: tunc nō debent exigere. sed restituere debent si possunt qd cum mala fide receperūt. xvij. q. vi. si res. §. qz hoc sciri p̄t: Rñdet idē qz p̄t sciri si sup̄ hoc cōfectum est instrumētum. si etiā ita servatū est a tpe a quo non extat memoria fm quosdā presumendum est qz ex causa iusta fuerint imposita. ar. xvij. di. illa. qd satis credendū est nisi violenta p̄sumptio sit in cōtrariū: p̄sertim cū dicatur qz in longissimis p̄scriptionibus nō oportet p̄bare titulū. sed ex lapsu tps p̄sumit titulū intervenisse q̄ allegat. Lxlvij

Quid de dñis exigentibus pedagia et thelonia antiqua. Rñdet monal. qz licite exigere possunt si sunt a principib⁹ vel regibus imposita p̄pter defensionē strate vel maris. dum mō exigentes faciāt illud p̄pter qd fuerunt imposita: aliter nō. Si vero nescitur a quibus fuerūt imposita: creditur tamē qz ab illis qui potuerūt p̄pter defensionē patrie vel p̄ alia simili causa fuerūt instituta. vel si nō constat de causa: extat tñ cōsuetudo cui⁹ nō extat memoria fm hosti. recipi p̄nt. Similiter idē dicendum est si iste nō laborat mō nec facit expensas cum nō sit necesse: patus est tñ labores et expēsas impēdere tpe necessitatis. ita qz nō solū qd tñ accipet expendet: sed etiā ultra si erit necesse. vt q̄si fieret cōpensatio annoz in quibus parū vel nihil expēdit ad alios in quibus oportz eū multū expēdere. si hoc ita gesserit pura et bona fide: secure recipere p̄t. Lōcor. Do. in

ti. de censu. §. ex quibus. §. sed nunquā.
Sed quid si dñs noua pe- **Lxviij**
dagia imponit? **Rñdet monal. vbi. s.** q
nullo mō p̄t occasione illoꝝ ab aduenien-
tibus vel transeuntibus aliqd accipe sine
peccato. nisi certū sit illud a p̄ncipe vel re-
ge fore statutū p̄pter eminentē necessitatē
aliquā de supradictis. et tñc p̄cedat p̄ oīa
vt dictū est de antiq̄s. **xxiij. q. iij.** si q̄s ro-
mipetas. ex de treu. et pa. ca. innouamus.
de cēsi. c. puenit. et. c. cū apls. ff. de publi.
et vecti. l. vectigalia. **Dñ** si vltra formas
p̄dictā aliqd est acceptū si fieri p̄t. sin aut
cū cōsilio ecclesie pauperibus eroget. qd
notat cōtra dños q̄ vendūt daciū barata-
rie et cōsimilium. **Lxlix**

Quid de cōdentibus leges iniquas?
Rñdet Hosti. in ti. de penis. §. quib⁹. §.
quid de cōdentibus. q̄ si sunt p̄tra ius na-
turale qd in lege et in euāgelio p̄tinet ip̄o
iure nō tenet. **vij. di. q̄ p̄tra mores. xxxij.**
q. vij. flagitia. **Idē** est si laici statuāt in p̄
iudiciū ecclesie. de cōsti. q̄ in ecclesia. et ob-
ligant in solidū statuarij cōsiliarij scripto-
res et iudicātes et ea seruātes vel exequē-
tes. vt in. c. nouerit. de sen. ex. et. c. grauē.
Idē si fiat cōtra ius positiuū ad paupes
opprimēdos. et iusticiā impediendā. et de
talibus p̄t intelligi qd legit **Esa. x.** De q̄
cōdunt leges iniquas et scribētes iniusti-
ciam. scripserūt vt opprimerent in iudicio
paupes et vim facerēt cause humiliū p̄p̄i
mei vt essent in p̄da eorū et pupillos diri-
perēt. quid facietis in die visitatōis et ca-
lamitatis de longe veniētes. ad cuius fu-
gietis auxiliū. vbi derelinquetis gloriam
vestrā ne incuruemini sub vinculo et cum
interfectis cadatis. **L̄coz. monal. vbi. s.**
qui addit. q̄ qui p̄dunt leges de soluēdis
vsuris vel solutis nō repetēdis et similia.
si aliqui damnificati sunt occasione talis
legis vel statuti: tales leges ip̄o iure nō va-
lent cum sint cōtra deū. **vij. di. q̄ cōtra. et**
xxxij. q. vij. flagitia. similiter tenent in so-
lidū qui principē induxerūt ad condendū
hmōi leges. Similiter obseruātes morta-
liter peccāt: et tenent restituere que occa-
sione taliū legū sunt lucrati. **L**

Quid si dñs tp̄alis non facit id p̄pter
qd impositū est pedagiu? **Rñdet idē Do.**

35
vbi. s. q̄ grauiter peccat nō tñ tenet ad re-
stitutionē ei⁹ qd accepit ex tali pedagio.
dum mō nō fecit ad qd tenebat: nisi cōsta-
ret q̄ hac de causa fuisset cōcessum q̄uis
teneat ad satisfactionē plenariā qd plus
est si in defectū iusticie inueniat. **xxij. q. ij.**
dñs. et. q. v. administratores. iij. q. vij. qui
sine peccato. in aut. vt disse. iudi. §. i. in fi.
colt. ix. **L. de appella. si appellationē. ff. de**
iudi. l. filius. in fi. de obli. q̄ ex quasi delic.
nal. i. Rubrica. Si enī snia Ray. vera es-
set: vix aut nunq̄ aliq̄s pedagia recipien-
tium saluaret. **Lli**

Quid de dñis tp̄alibus q̄ negligūt fa-
cere iusticiā miserabilibus p̄sonis et defen-
dere ab oppressionibus? **Dic q̄** sunt excō-
municati ip̄o iure post terciā monitionē.
nec p̄nt absolui nisi satisfaciāt de damno
qd incurrerūt ille persone miserabiles. vt
dicit **tex. aūtra glo. xxxij. q. v. c. administra-**
tores. vbi dicit. administratores plane se-
culariū dignitatū qui ad ecclesiarū tutio-
nem pupilloꝝ et viduarū p̄tectionē rapa-
tiumq̄ refrenationē cōstituti esse p̄culdu-
bio debēt: quotiēs ab ep̄is et ecclesiasti-
cis viris cōuenti fuerint: eorū q̄rimonias
attentius audiāt. et fm q̄ necessitas expe-
tierit absq̄ negligētia examinēt et dilige-
ti studio corrigant. q̄ si dei timorē p̄ ocu-
lis nō habētes negligere post secundā et
terciā monitionē inuēti fuerint oī se noue-
rint cōmunionē vsq̄ ad dignā satisfactio-
nē p̄uatos. qd nota cōtra imponētes sti-
pendiarios in ecclesiasticis domibus vel
hospitalibus q̄ dissipāt bona pauperū.

Quid de dñis temporalibus **Llij**
bus q̄ vtunt malis officialib⁹ et negligūt
eos corripere vel officio p̄uare? **Dic q̄** te-
nentur de damnis eorū sicut dixi. s. de ne-
gligētia iudicis. **Llij**

Quero an solus p̄nceps possit impo-
nere collectas et supradicta. i. accrescimo-
niā datioꝝ p̄ aliqua necessitate emergen-
te ad tps: **Rñdet dñs Jo. in. l. i. **L. de su-****
perindicto. l. i. q̄ sic. imo punit alius im-
ponēs sine iussu p̄ncipis. vt. l. placet. **L. de**
exe. mu. l. i. x. qd est verū qñ imponunt p̄o-
currenti necessitate fiscali. sed p̄ occur-
renti necessitate ciuitatis vel puincie vel
alteri⁹ municipij: ip̄a ciuitas vel puincia

vel municipiū p̄t sibi imponere imo cogi-
tur si pecunia nō sit in p̄muni. vt dicit glo.
in. l. i. §. quib⁹. ff. q̄ cuiusq̄ vni. no. et. l. fi.
et. l. ois puinciarū. L. de opi. publi. et. L.
de immu. ne. cōce. l. fi. Et qd̄ no. Anno. in
c. grauē. de sen. ex. vbi dicit. q̄ vniuersitas
cōdemnata p̄ soluēda pena imponit colle-
ctam p̄ solidū et librā. vide de hac mate-
ria in. l. indictiones. L. de anno. et tribu.
p̄ dñm Jo. Ex hoc patet fm̄ eū q̄ ciuitas
volens imponere collectā. vt donet p̄nci-
pi nō p̄t de iure cū cessat cā occurrentis ne-
cessitatis et cessat auctoritas superioris. et
nisi esset ciuitas libera q̄ non recognoscit
superiorem. de qua in. l. non dubito. ff. de
cap. als nullus p̄t imponere sine auctori-
tate superioris. vt. d. l. i. et. l. placet. **Clivj**

Quis de dñis t̄p̄alibus q̄ vendunt of-
ficia publica? Dic q̄ tā vendētes q̄ emē-
tes debent puniri. l. iulia ambitus. l. vni-
ca. insti. de publi. iudi. §. sunt p̄terea. si est
in centū aureis: et est infamis. vt. d. l. vni-
ca. vide. j. §. L. lxxij.

De restitutiōe subdito- rum de male ablatiis dñis faciēda. **Clv**

Quero an subditi teneant ad restitutō-
nem male ablatorū a dñis suis quibus sub-
sunt. et primo quid de pedagis an defrau-
dantes antiqua vel noua irrōnabiliter or-
dinata teneant ad restitutionem? R̄ndet
monal. q̄ sic. dum mō exigētes pedagia fa-
ciunt illud p̄pter qd̄ instituta sunt. alioqn̄
si nō p̄nt restitui illis quib⁹ debet: debēt
paupibus erogari. Si alit nō faciāt illud
p̄pter qd̄ instituta sunt: nō tenent. qz fran-
genti fidē: fides frangat̄ eidē. ar. lxxi. dis.
§. bis oibus. et de iureiurā. peruenit. l. ij.
Item caueāt mercatores semp̄ mendaci-
um. qz si illi. vt dictū est. faciāt qd̄ suū est:
et aliqd̄ isti subtraherēt rapina vel furtū
esset. vñ p̄cise tenerent̄ eis ad resti. et age-
re insup̄ p̄nāz de furto et mendacio sicut
de alijs peccatis ibi cōmissis. sed si iniu-
ste acciperet ille et isti mercatores furtiue
subtraherēt p̄ mendaciū: peccarēt ad mi-
nus venialiter p̄pter mendaciū: ad resti.
tū nō tenent̄ fm̄ quosdā. **Lōcor. Hosti. in**
ti. de censibus. §. ex quibus. in si. dicēs. q̄
tā exigens iniustū pedagogiū q̄ nō iustū sol-

uens: tenent̄ ad resti.

Clvi

Sed nunqd̄ de fraudantibus daciū est
iniungendū in foro p̄nāe vt soluat penam
quā incidūt: R̄ndet idē vbi. s. dicūt qui-
dam q̄ nec in p̄dicto casu nec in simili te-
netur quis ad soluendū emendā penarū.
nisi fuerit iudicatū cōtra ip̄m in foro cau-
sarū. qz talia nō debent nisi tunc demū cū
quis cōdemnat⁹ est p̄ sniam in forma iudi-
cij. vñ si q̄s furtim asportauerit pedagogiū
vel inciderit alienā siluā vel cōmiserit fur-
tum aut sacrilegiū aut simoniā sup̄ quib⁹
statuta est pena corporalis v̄ pecuniaria
p̄legē vel per canonē: nō est iniungendus
penitēti in foro p̄nāli q̄ soluat h̄mōi pe-
nas. nisi tūc demū cum fuerit p̄demnatus
ad illas soluēdas sed sufficit q̄ soluat in-
teresse: satisfaciāt ad arbitriū boni viri si
iniuriā intulit. **Clvij**

Quid de christianis q̄ tpe guerre acce-
dunt ad p̄tes paganorū et portāt illuc mer-
ces p̄hibitās. et ip̄i sarraceni seu pagani
tenēt eis fidē defendendo eos in territo-
rio suo et in mari a latronibus vel pirra-
tis: R̄ndet idē vbi. s. q̄ tunc debēt ip̄i
christiani soluere eis pedagogiū fidelit̄ fm̄
statutū et pactū. als tenent̄ eis ad restitu-
ti. si possunt: alias debēt pauperibus eroga-
re. qz fides etiā hosti seruanda est. xxij. q.
iij. innocens. xxij. q. i. noli. Et intellige
de illis sarracenis q̄ nō sunt violenti pos-
sessores terrarū quas tenēt etiā qui nō de-
tinent terras cōsecratas christi in habi-
tatione. **Clviij**

Quid si furetur christianos captiuos a
sarracenis detētos. R̄ndet **Host. in ti. de**
peni. §. quib⁹ vero. s. qd̄ si quis. q̄ nō te-
net. ar. xxij. q. ij. dñs. et. q. viij. vt p̄uidez.
et hoc intelligas qñ nō est tps treuge.
Sed quid si treuga sit: dic q̄ tunc tenetur
restituere rem subtractā et extimationem
hoīs vel alterius rei sublata et oīs damni
dati. ar. xxij. q. i. noli. qd̄ intelligit **R̄ay.**
nisi forte sarraceni cōpellerent captiuos
idolatrare. In quo casu eriperet captiu⁹
in libertatē. ar. liij. di. nulla. et tunc nō te-
netur surripies eū. ex quo de peccato mor-
talivel subuersione fidei agitur magis sit
deo q̄ hoīb⁹ obediendū. xi. q. iij. iulian⁹.
et. c. qui resistit.

36
Quid si christianus captivus fuerit sar-
raceno qui eum captivum detinet. Rñdet idē
ubi. s. q. si fuit captus dñi erat crenga quā
frangebat: et sic inuenit in culpa. xxiij. q. i.
noli. et nō imminebat famis necessitas: te-
netur ad resti. si autē al's tpe belli capt' fu-
it vel necessitas famis imminebat cum ta-
lem teneatur sarraenus pascere: nō tenet
ad resti. fm Ray. Lix

Quid de subditis damnificantib' do-
minos? Rñdet monal. ubi. s. q. restituere
tenet subditus sicut fur q' substraxit d' his
q' solvere debet dño absq' voluntate dñi
sui. Soluere enī debet ea q' inter ipm et an-
tecessores suos plane bona fide sine dolo
et coactōe cōuenit. sicut solet fieri cū man-
sus vel ville cōcedunt de nouo colonis v'
al'is psonis de q' cōsuevit fieri instrumen-
tū in q' ponit census et ann'. et ponunt alie
seruitutes et pactiones hincinde. et ideo
oīa talia dum nō non sint turpia et cōtra
dñm peti pnt et soluēda sunt. nā q'libet in-
traditōne rei sue p' ponere legē quā vult:
dum nō honestā. ex de cōdi. appo. c. verū.
xviij. q. ij. elenterius. ubi tñ in diffinito po-
sitū est in instrumēto aliqd' tale verbū col-
lecta talia quēta vel silia. intelligendū est
q' debet eā moderate petere inspecto ho-
nore et facultatibus subditoꝝ. ex de censi.
cū apl's. in fi. et. x. q. iij. c. fi. Similiter cum
in instrumēto p' tinet q' talis dñs p' face-
re talia ad iussū vel ad placitū. aut qñ
est talis cōsuetudo sine scripto. tunc illud
iussū aut placitū moderandū est ad arbi-
triū boni viri inspectis facultatibus sub-
ditoꝝ. Locoꝝ. Hosti. in ti. de peni. §. qb'.
x. qd' de questis et talis.

Quero an in foro cōscientie teneat q's
iniungere penitēti vt soluat penā quā in-
currit ex pedagio non soluto. Rñdet mo-
nal. ubi. s. dicūt quidaz q' in p'dicto casu
nec in silibus tenet q's ad soluendū emen-
dam penarū: nisi fuerit iudicatū p'tra ipm
in foro iudiciali. qz talia non debent: nisi
tunc demū cū quis p'demnat' est p' sniaz
Dñi si q's furem asportauerit pedagione
vel incidit alienā siluā vel cōmiserit fur-
tum aut sacri legiū aut similia super q'bus
statuta est pena corporalis vel pecuniaria
p' legē vel p' canonē: nō est iniungendū pe-

nitēti in foro p'nali vt soluat b'mōi penas
nisi tunc demū cū fuerit cōdemnat' ad il-
las: sed sufficit q' soluat interesse vel satis-
faciat ad arbitriū boni viri si iniuriā intu-
lit. Idē dicit glo. xij. q. ij. fraternitatis.

**De restitutione subdi-
torum de bis que inter se ad inuicem ex-
torquent.** Lix

Quero an subditi teneant ad resti. eoz
que inter se iniuste extorquent. Et primo
qd' de ciuib' qui collectas dimiserūt su-
per alios? Rñdet monal. ubi. s. q' si scien-
ter aggrauāt sup alios aliquē vltra quā
debēt inuidia vel odio: tenent ad resti. ei.
si autē se vel alios alleuiant: peccāt morta-
liter. sed nō tenent ad resti. cōitati. qz non
aggrauāt eā in hoc sed inimicos. et hoc est
qñ quātitas summe est a cōi determinata
Si vero collecta est antiqua et debita dño
tpali et aggrauāt inimicū: tenent ei intm
si autē se alleuiāt: dño tenent intm. Si ve-
ro amicū alleuiāt. tenent similit' dño: nisi
amicus prius restituerit. Si autē est colle-
cta a dño nouo iniuste posita. puta ad p-
p'riam vtilitatē posita: nō tenent exacto-
res dño restituere nisi in imico si grauaue-
rint eum. p' terea dño nō debēt obedire cō-
tra cōscientiā in collecta iniusta. Item
nota q' collecta fit duobus modis in ciui-
tate. s. p' alios et p' se. p' alios duob' modis
scz determinate et indeterminate. Deter-
minate scz qñ determinat summa a cōi il-
lis q' al'is ad soluendū imponūt. et tunc se
alleuiāt se vel amicos nec aggrauāt cōe:
sed inimicū tñ. et ideo tenent tñmō illi.
Indeterminate vero fit qñ summa nō de-
terminat eis. sed d' q' imponāt ciuib'. x.
denarios p' libra. Et tunc si se vel amicos
alleuiāt: cōe defraudāt. s' fm quosdā nō
tenent ei ad restitutionē. qz dicūt hoc non
esse de iure diuino institutū sed publico v'
ciuili. scz p'pter bonū patrie. peccāt tamē
mortaliter p'pter iuramentū p'missoriū in-
fra tps cōtū ad exactionē: sed nō cōtuz ad
solutū. qz hoc mō iurauerūt. sed hoc mibi
nō placet. Item qñ fit collecta p' se fit simi-
liter duob' modis. Primo qñ d' hō mani-
festare iuramēto quicqd' hz. et tūc si habet
mille enurat se tñ centū h're: est piurus. s'z
o ij

nō tenet restituere, qz hec datio non est de iure diuino: vt dicunt. Si l. scdo mō fit qñ hō iurat se missurū. x. de uariis p vna qz libra quā bz in archa reposita alicui ad tēpus. infra tps illud sp tenet et elapso tpe piurus est si nō facit qd iurauit, sed scdm quosdā nō tenet ad restitutionē. qz nō cōtractauit rem alienā. qm̄ adhuc dñium rei nō recessit ab eo. et dicunt qz hec datio non est de iure diuino. vt dictū est. Nec eī opinio cū pcedenti nō placet mihi ppter dolum et fraudē quā cōtinet. q nulli debet pociuari fm̄ cano. Si aut iurauit tñ dare cōi tenet sp ex virtute iuramēti. **Lxi**

200-1000
Quid de discussoribus. i. estimatoribus p̄rimonioꝝ q̄ dolo et odio vel inuidia plus vel minus estimāt. et p̄rimū vel rem publicā damnificāt. **l. xi. de pla. in. d. l. i.** **L. de discussoribus. li. x.** qz siue sit discussor ad investigandū et ducendū q̄ sint publici debitorē et aliquē iniq̄ declarat vel describat esse publicū debitorē qui nō sit. vel dicat esse debitorē maioris quātitatis q̄ sit: tenet ad restitutionē. et ipe remanet obligatus fisco in illa q̄titate in q̄ aliū descripsit iniq̄. siue sit discussor p̄rimonioꝝ cā ponēdi in estimō p̄ collecta vt alio grauamine reali soluedo fm̄ q̄titate p̄rimonij cuiusqz certe in id in q̄ p̄perā et iniq̄ plus estimat facultates alicui q̄ valeat ipe tenet. p̄ tex. in. d. l. i. **L. aneāt ergo estimatorē bonoꝝ p̄rimonioꝝ alioꝝ: qz tenent ad illud qd male estimāt p̄ collectiꝝ publicis siue ad priuatū cōmodū. vt p̄ fideiussoribz dādis a tutore fm̄ valorē p̄rimonij pupilli. qz si estimator min⁹ estimet et ppter hoc fideiussor minoris q̄tittatis datus est: tenet estimator pupillo. l. si. **L. de magistra. conuenien. et. l. i. §. diuus. ff. eo. ti. siue sit estimator datus ad fideiussores approbādos. s. an sint sufficiētes. l. arbitrio qui satisfacere cogant. Et si l. tenet messor agri edificij frumēti vel vini si dolo vel lata culpa iniq̄ue metiā. l. si messor §. i. et. ij. ff. si messor falsum modū dixerit. et si l. tabernari⁹ q̄ in p̄putatōne fefellit. l. si. in fi. eo. ti. de q̄ etiā in. l. ij. **L. de iure fil.** Obicūqz enī generaliter q̄s iniq̄ue facit: id ad qd assumptus est a iudice vel a p̄tibz vt cū notari⁹ assumptus ē ad cōputationē****

litterariū et male cōputat: tenet. l. cōputatōnis. **L. de fi. instru. vel medicus p̄perā refert de q̄litate vulnerū: tenet. vt in. c. significasti. de homi. vel obstetrix de p̄gnatura ventris. l. i. ff. de ven. inspi. tenentur. hec ille.**

Lxij
Quid de malis electoribus. **l. xi. de pla. in. l. obseruare. **L. de decurio. u. x.** qz ad officium rectoris ciuitatis p̄tinet cōuocare p̄siliū et facere eligi officiales. et electis nunciari vt possint si expedit ap̄pellare. et q̄ male noiauerit aliquē sciens eū h̄re excusationē. et sic eū cā vexandi vel ex odio noiat. tenet ei ad oēs sumptus litis q̄s ille noiatas faciet in cā appellatio nis se excusando ne eius calūnia et temeritas trāseat impunita. vt. d. l. obseruare. et **L. de sumptū recuperatōe. l. vnica. r. l. i. §. qui excusationē. ff. de vaca. munerū. et. l. scinerit. **L. de excusationibz tutorz. **Lxij********

Quid de exactoribus tributoꝝ q̄ plus debito exigūt. **l. xi. de exactoꝝ ribus tributoꝝ. li. x.** qz tenent furti si plus debito exigūt sub terrore et p̄minētia dignitatis. vt. d. l. i. etiā p̄ alimentis suis et siue familie vel equoz. l. ij. **L. de lucris aduocatoꝝ. li. xij.** et tenent in duplū ei a quo exegit. l. i. **L. de superactoribus. li. x.**

De restitutione contra

Lxiii
Quero ad qd teneant p̄trahentes. **l. xi. de pla. insti. quibz modis cōtra. obli. §. i.** qz si cōtractus celebrat grā dantis tñ vt in deposito: tñ recipiēs tenet solum de dolo et lata culpa. Si gratia recipiētis tantū vt in cōmodato. tunc tenentur de dolo et omni culpa. s. lata leui et leuissima. Si gratia vtriusqz vt in locatiōe: tenet tñ de dolo et lata culpa et leui. vt. l. si vt certo. §. ij. ff. comodati. In mutuo autē qz transfert dñium ideo recipiens mutū tenet de dolo lata culpa leui et leuissima. et de casu fortuito. vt insti. quibz mo. recōtrabit obligatio. §. i.

Lxiv
Quid de cōmodatario: Dic qz qñqz solum tenet de dolo et lata culpa. qñqz etiā de leui. qñqz etiā de leuissima. qñqz etiā de casu fortuito. vt no. glo. in. d. §. in verbo exactissimā. insti. qui. mo. recōtra. obli.

nā de dolo solo tenet. puta si cōmodo vxo
 ri mee vt cōpta. i. ornata veniat ad me. vt
 ff. cōmodati. l. si vt certo. §. nunc videndū.
 et. §. interdū. qñq; dolus et culpa eius le
 uis. vt si cōmodo tibi ciphū vt oēs amici
 iuuent ad cenam. vt. ff. cōmodati. l. in re
 bus. §. hec ita. qñq; leuissima. et hoc gene
 raliter vt hic. interdū casus vt si culpa p
 cedit. d. l. in reb⁹. §. alioqn. hec glo. Item
 nota fm eundē dñm Jo. q colligit ex tex.
 in. d. §. i. in ver. nec sufficit. q licz re sua q̄s
 possit male vti cū in ea sit moderator ⁊ ar
 biter. vt. l. in re manifesta. L. mādati. tñ in
 deposito vt cōmodato est determinatū q
 debet adhiberi exactissima custodia et di
 ligētissima q̄ leuissimā culpā excludit. Et
 ideo si q̄s in sup̄ascriptis reb⁹ erat dilige
 ntissimus: pariter dz esse in cōmodatis. sed
 si in suis erat diligeñtor: certe in cōmoda
 tis debet esse diligeñtissim⁹. et ideo tñc de
 bet adhibere maiorē custodiā reb⁹ cōmo
 datis q̄ suis. Nā tunc in suis culpa cul
 panda est: sed in alienis est puniēda. vt. d.
 §. i. et. d. l. si vt credo. et. l. in rebus. in pñ.
 ff. cōmodati.

Sed qd qñ etiā in suis erat diligeñtiss
 mus ⁊ nō p̄t nisi vnā rem saluare: Rñdet
 idē dñs Jo. q tñc locus est gratificatio
 nis. qz p̄t saluare quē vult. de q̄ glo. in. d.
 l. si vt certo. Lxvi.

Sed quid si q̄s vtiē cōmodato vltra lo
 cū determinatū. Rñdet idē vbi. s. q̄ i cul
 pa est et ad eū spectat piculū. vt. d. §. i. ver.
 alioqn. ⁊. d. l. in rebui. imo tñc p̄mittit fur
 tū vsus. insti. de obli. ex delicto. §. placuit.

Quero q̄ dicāt casus fortui. dic Lxvñ
 quilli q̄ enumerant in. d. §. i. et. d. l. in reb⁹.
 et. l. q̄ fortuiti. L. de pig. actōe. Nā casus
 cui resisti nō p̄t: dz mors seruoꝝ cōmoda
 toꝝ q̄ ei⁹ culpa nō interuenit latronū ho
 stium v̄l incursus qñ res est cōmodata ad
 pegrinandū p̄t pirraatarū insidias. nau
 fragiū. incendiū. fugāq; seruoꝝ qui custo
 diri nō solēt.

Sz q̄ro an furtū cōputeē inter casus for
 tuitos. Rñdet idē vbi. s. q̄ nō. iō nō excu
 sat cōmodatariū. l. cū duob⁹. §. dāna. ff.
 cōmo. et insti. q̄. mo. recō. obli. §. fi. nisi fi
 at a p̄sona domestica de q̄ nō suspicabar⁹
 vt no. L. p̄. in. l. i. L. depōsi. et. l. eum qui. §.

idem scripsit. ff. de fur.

Sed an incendiū computeē cōmodata
 rio inter casus fortuitos: Rñdet idē vbi
 s. q̄ nō. si incipit in domo sua. qz sine cul
 pa inhabitantiū nō orit incendiū. l. nā sa
 lutē. ff. de offi. p̄fec. vigi. sed si in domo a
 liena ⁊ cōmodatariū rē euitare nō p̄t: hz
 regressum p̄tra eū qui est in culpa incēdij.
 vt. l. si seruus seruū. §. si fornicariū. ff. ad
 l. aq. et no. glo. in. d. §. fi. insti. qui. mo. re
 cōtra. obli.

Lxviij

Quid de depositario. Dic q̄ tenet so
 lummo de dolo et lata culpa. et mala ele
 ctio depositarij ē in culpa. inde etiā qñq;
 tenet depositari⁹ de casu fortuito. vt no.
 glo. insti. qui. mo. recōtra. obli. §. fi. Quin
 q; enī sunt fm Jo. de pla. q̄ faciūt depōsi
 tariū teneri de casu. s. cōuentio. pactū. do
 lus. culpa. mora. et obligatio. vt no. ff. de
 positi. l. i. §. sepe.

Lxvii

Quid de bidello cui assignasti librum
 tuū et eū tradidit alteri: an teneat. Rñdet
 Jo. de pla. dic si tradidit tuo socio vel fa
 mulo tuo consueto vel alteri portanti tuū
 signū cui verisimiliter credere debuit: nō
 tenet. Si aut nō assignasti ei: sed simplici
 ter posuisti in scholis. tñc tenet ad simili
 tudinē locatoꝝ. fm. l. dñs orreoz. ff. loca.

Quid de creditore pignoris. Lxix
 Rñdet idem vbi. s. q̄ tenet de dolo et la
 ta culpa et leui. qz cōtractus celebrat ḡa
 vtriusq; vt dicit tex. in. §. fi. insti. qui. mo.
 recōtra. obli. et ideo nō tenetur de leuissi
 ma culpa nec d̄ casu fortuito nisi fuerit in
 culpa.

Lxxi

Quero an inter emptorē et venditorē
 cadat restitutio: Rñdeo q̄ multiplex. vt
 p̄tz. j. in verbo emptio.

Lxxij

Quero de quo teneat socius. Dic q̄ te
 netur ad restitutionē damni emergentis
 dolo et culpa sua lata. ⁊ leui: q̄ leuis culpa
 estimat si nō adhibet tantā diligentia in
 cōibus rebus: q̄ntā adhibere solebat in p
 prijs tpe societatis. vt insti. de socie. §. so
 cius. l. socius. ff. p̄ socio.

De restitutiōe eius qui

ob causas accepit et causa nō est secuta.
 Restituere tenet qui acce
 pit aliqd ob causam: et causa nō est secuta
 d iij

utputa si dedi tibi pecuniā ut p me res
ad sanctū iacobū. et non iuisti. Secus si p
te nō steterit. ut. l. si pecunia. ff. de p di. causa
data. ubi dicit. si pecuniā ideo acceperis:
ut capia eā deinde pto tibi ad pficiscen
dū cōditio tps. vel valitudinis impedi
mēto fuerit q minus pficisceris: an pditio
possit. videndū est et cū p te nō steterit p
dici repetitionē cessare. Sed cū liceat peni
tere ei q dedit. pculdubio repetet id quod
datū ē. nisi forte tua. intersit nō accepisse
te ob hanc causam pecuniaz. Nam si ita
res se habet ut licet nondū profectus sit.
ita tñ rē cōposueris ut necesse habeas pfi
cisci vel sumpt⁹ q necessarij sūt ad pfectio
nē: nā fecisti ut manifestus sit te plus: forte
q accepisti erogasse: cōditio cessabit. Sed
si minus erogatū sit cōditio locū habebit
ita tñ ut indēntas tibi p restē eius qd ex
pendisti.

Clxxvii

Quid si dedi pecuniā viro cui nuptura
erat mulier. deinde nō sunt secute nuptie?
Dic q ad restitutōz teneat. l. si mulier. ff.
de cōdi. cā data. causa nō secuta

Clxxv

Quid si dedi tibi ut seruū manumittas
et nō manumisisti. vel me penitet anq ma
numitteres? Dic q ad restitutionē mibi
teneris. l. i. §. i. ff. de cōdi. ob causam.

De restitutōe gerentiū negocia aliena.

Clxxvi

Restituere teneat tutor et curator omne
damnū qd pupillo vel adulto pcessit eoz
dolo lata culpa vel leui negligētia: nō aut
leuissima. ut. l. quicqd. l. arbitriū tutele.
ubi dicit. quicqd tutoris dolo vel lata cul
pa vel leui sine curatoris minores amise
rūt. vel cū pnt nō adquisierint: in hoc iudi
cio venit. ut. in. l. i. de tute. et rōi. distra. dz.
in oibus q fecit tutor cū facere nō deberet
Itē in his q nō fecit cū facere deberet rō
nem reddere teneat pstando dolum et culpā
et qbtā in rebus suis diligentia haberet.
Idem in plato ut in. c. cū in offi. de testa.
Itē fm Jo. de pla. insti. de obli. q ex qsi
cōtrac. nal. §. tutoris. qn tutor fuit negli
gens in exigēdis noibus debitoz pupilli
q facta sunt postea non idonea ad soluendū
dū cū prius essent idonea tpe tutele: teneat.
ut in. l. ij. l. arbitriū tutele. Itē tutori in

putat et ad interesse teneat si causam pupil
li desperatā ducat. l. de adminis. tuto. l.
bona. et. l. si nō est ignotū. et. ff. de admini.
rerū ad. cini. p. tinē. l. qtiens. §. sic ignoscē
dū est cū illi q bonā fidē agnouit. ut. ff. mā
dati. l. quintus. Dec spe. in ri. de aduocay
to. §. vtriusq. ver. itē etiā caueat.

Quid si qs volebat legare et donare pu
pillo aliqd et tutor impediuit dicēs. lega
vl dona mibi. Glo. ponit hāc qstionē sab
batinā: et nō soluit in. d. l. quicqd. sed dicit
p q teneat pupillo ad resti. ar. de. i. de pri
ni. v. p. cipit religiosis ut nō impediāt tes
tatores quin legēt p rochialib⁹ vel matri
cibus ecclesijs. ut dicit frater Alua. q als
peccāt mortalit. et tenent ad resti. nā bec
regula: q quoties qs aliquē impedit a cō
secutōe alicius beneficij: teneat ad restitu.
vide. s. §. Clxxvii.

De restitutione nego ciorum gestor.

Clxxvii

Restituere teneat negociorū gestor omne
damnū illi cui⁹ negocia gessit qd damnū
pcessit dolo suo. vel lata culpa vel leui vel
etiā leuissima: quā alius diligentius erat
gesturus. ut insti. de obli. q ex qsi p. trac. in
pn. an aut teneat de casu fortuito Glo. ibi
enumerat sex casus in quib⁹ teneat in ver
bo obligatū: et ecōtra. teneat ad expensas
qs fecit negociorū gestor illi cuius nego
cia gesta sunt. Fallit in plurib⁹ casib⁹ enu
meratis p dnm Jo. de pla. ibi. et in. l. ven
senius. ff. de neg. gest. §. primus. qn pcessit
p. testatio q nō gerat. ut. d. l. v. senius. Se
cundus qn gessit pna affectōe. ut si nutri
cius pstitit alimēta p. uigno vel in eū eru
diendū expēdit. l. q paterno. l. eo. Tercius
casus qn maritus gessit maritali affectōe.
puta fecit expēsas curādo vxorē egrā. nā
socer nō teneat eas restituere nec satisfacer
re. nec cōputat in resti. dotis. nā maritus
teneat facere curare vxorē suis expēsis. ni
si qn hret dotē. vel esset expēsa magna vl
tra dotē et vxor haberet patrē q teneat ad
hoc vel ipa hret aliunde. i. alia bona ex q
bus posset curari. nō teneat tamē maritus
qn ex culpa vxoris nō habet eā in suo ob
sequio fm Jaco. de are. sed ad expēsas fu
neris vxoris teneat ille cui remanet dos p

ea pte p qua deuenit dos ad eū. vt. l. qz in
vxoze. L. de nego. ges. Quartus ppter do
mesticā affectionē et pietatē. et si mater ex
pendat in faciēdo dari tutorē pupillo. l. i.
L. de ne. ges. et. l. is q. ff. eo. ti. De hac ma
teria vide. j. §. Lxxiij.

De restitutione socioꝝ

Quid si duo sunt socij Lxxviij
habentes rē cōmunē et alter in ea facit ex
pensas? Rñdet Jo. de pla. insti. de obli.
q. ex qsi cōtrac. §. itē si inter aliq. q. alter
tenet cōtribuire pte suā restituēdo ei qui
fecit expēsas de suo. vt. l. si inter fratres.
§. ij. ff. p socio. et. l. si vt pponis. L. de be
re. pua. Itē nota fm eundē q. vbi vn⁹ ex
socijs est rixosus et deuius vel nō curat la
borare terrā cōmunē vel locare domū cō
munē p socijs accipe sibi pte suā quo ad
vsum et laborare et locare et sibi fructus
recipe. glo. est notabilis in. l. iubemus. in
pbo. diuidere. L. de sacrosanc. ec. et alia
glo. in. l. lucius. ff. fa. hercis.

De restitutione accipiē tis indebitum.

Quid de soluēte indebitū ignoranter?
Rñdet q. recipiēs tenet ei ad restitutiō
nē. p inde ac si mutuo accepisset ex qsi cō
tractu. insti. de obli. q. ex qua. p. rac. nas. §.
si. et insti. qui. mo. recōtra. obli. Itē si per
errore. sec⁹ si soluat sciēter. qz tūc donare
videtur. vt. l. cāpanus. de op. libertoz.

De restitutōne damno rum ab aialib⁹ datoz.

Quid si qdrupes puta equus vel asin⁹
tuus naturali feritate mihi damnoz intu
lit. puta fregit vasa mea vel vegetē et vi
nū effusum est. Rñdet Spe. in ti. de iniu.
et dā. da. §. sequit. v. porro. q. mihi tene
ris vel reficere damnū. vel dare aial p no
xa. vt insti. si q. pau. fe. di. in pn. Lxxxi

Quid si equus tuus calce me percussit et
crus meū fregit et brachiū vel oculū effo
dit. vel aurē dentib⁹ scidit. v. me vulnera
uit. ppter quā plagaz oportuit me dare. r.
medicis. et alia. r. impēdi in curatōe: an pe
tere possim. r. et opa quib⁹ carni et cari
tur⁹ sum. Dicit Spe. vbi. s. q. sic. vel q. das

animal pro noxa. tex. est in. l. ff. eo. l. ex hac
lege. Lxxxiij

Quid si tuum aial incitauit meū ita q
tū aial dedit alteri damnū: an tenearis?
Spe. vbi. s. videt sentire q. sic. idem dicit
glo. insti. si qua pau. fe. di. in pn. in verbo.
feruore. ne aial tuū moueat ad damnū dā
dum sui lascinia et facilitate siue incētiuo
amore. et psecutione alterius aialis. vt si
equus tuus psequendo equā meā frangit
ostiū dom⁹ mee vel mea blada immatura
cōterit. vel alit⁹ damnū mihi dat. siue suo
corpe siue mediāte alio instrumento. vt si
bos vel equus sine culpa pducētis plau
strum obtriuuit aial meū: vel aliud damnū
dedit. vt. ff. e. l. i. §. sui aut. Lxxxiij

Quid si bos tuus comedit herbā meā.
vel canis tuus carnes meas. vel porc⁹ fa
rinā. vel murilegus lardū. vel mustela cor
rodit pannos. an mihi tenearis ad emen
dam dāni vel dandū animal p noxa? Re
spondet Spe. vbi. s. q. sic. vt. l. quint⁹. §. i.
ff. ad. l. aquil. et. l. q. seruandarū. §. si. de p
scrip. v. et p. Bar. in. l. hoc amplius. §. de
bis. ff. de dam. infec. Lxxxiij

Quid si oves vel alia animalia q. s. mis
sit in prediū meū et frumentū et ordeū vel
glandes depascunt. Rñdet Spe. vbi. s.
q. mihi teneris. Lxxxiij

Quid si p se pecora intrauerūt campū
et depasta sunt frumentū. Rñdet Spe. idē
scz q. mihi teneris. Idē Jo. de pla. in. §.
i. insti. ad. l. aquil. et hoc p. l. qui seruanda
rum. ff. de p. scrip.

Sed quomodo estimabitur damnū da
tum in frumento dum est in herba. Respō
det idem vbi supra. q. vel expectabit tem
pus messium vt sciatur q. tum ex tanto vel
simili frumento habebitur. vel cōsiderabi
tur quantum fructus in anno preterito ex
tanto et sibi habitus est. ar. ff. ad. l. aquil. l.
sq. si deletū. ff. de tabu. exhi. l. locū. §. cō
demnatio. xi. q. iij. nolite. Lxxxiij

Sed nunquid dominus se liberat dan
do animal pro noxa. Respondet idem vbi
supra. q. non. si ipse illud immisit. vt insti.
si quadru. paupe. fecisse di. secus si casua
liter intrauit. Lxxxiij

100
278
Quid si leo vrsus aper quē tenes liga-
tū iuxta viā publicā damnū dedit. Rñdet
Spe. in ti. de emptōe et vēdi. §. nūc dicen-
dū. ver. sed pone ibi quarto copetit. q̄ te-
neris p̄ ter. §. si. insti. si qua. pau. fe. di. vñ
ibi dicit Jo. de pla. Laueāt ergo sibi qui
tenēt canes mordaces vrsos vel simias vñ
alia aīalia ferocia in locis publicis. si qz
ledūt boīem liberū: cōdemnat tenēs in ex-
pensis curatōis et opaz amissarū et amit-
tendarū in cōtū iudici equū videbit facta
estimatioe q̄tū lesus viuere poterat fm di-
stinctionē etatus. vt. l. hereditatū. ff. ad. l.
fa. ci. et glo. dicit in. l. ex hac lege. ff. si qua.
pau. fe. di. Et ideo nō liberat dñs dando
ferā bestiā damnū dantē p̄ noxa. vt in. c.
si. de iniu. et dam. dato. **Lxxviiij**

Sed pone q̄ inuenio pecudē tuā in mea
segete damnū dantē nūc d̄ ppria auctori-
tate illā capere possum et tenere donec de
damno mihi satisfeceris. Rñdet Spe. in
ti. de actore. ver. §. pone q̄ inuenio. q̄ nō
possum capevt teneā q̄si loco pignoris do-
nec mihi satisfactū sit. possum tñ capere et
tenere donec sciatur dñs cōtra quē agere
possum. **Lxxvix**

Quid de his qui cum iumento vel igne
malitiose apposito vel alīs ledūt agrū vel
domū alterius. Rñdet Bonal. in sum. in
tracta. r. sti. in. c. de restitutōe aduocatoz.
ver. Itē tenet ad totū damnū q̄ tales te-
nentur ad restitutionē totū dāni. Et si vo-
luntarie apponit ignē nō adhibuit diligē-
tiam debitā: tenet in quadruplū maxie in
fra annū. ex de iniu. c. si egressus. et. c. si le-
serit. vbi de hoc. et. c. si quis. et. ff. de incē.
l. i. Si autē aīal pascat in alieno nō damni-
ficando: dñs nō tenet de pa. tenē. l. qm̄. §.
si. coll. r. nota tñ fm glo. r. An. de bu. in. d.
c. si leserit. q̄ dominus liberat dando ani-
mal pro noxa. **Lxx**

Quid si bos alicuius cornupeta erat r
dñs eū nō custodiuit nec diligentia adhi-
buit r egressus bouē vicini occidit. Rñdet
mo. q̄ dñs bouis cornupete tenet dare a-
lium bouē vñ equivalentē et mortuū ac-
cipere. vt dicit tex. in. c. si bos. ex de iniu. r
dam. da. Exod. xxij. Antelligendū tñ qñ
dominus sciuit eum cornupetā q̄ psumit
infra tres dies scire. et ppter hoc dicit tex.

q̄ cornupeta erat ab heri et nudistercius.
Qñ vero ignorauit. puta qz cōtra naturā
sui generis insurrexit et ptra naturā suā.
puta qz cōsuevit esse domesticus: tunc nō
tenet ex edicto. l. aquilee. sed ex edicto. l. si
qua. pau. fe. di. fm Do. et Hof. Itē intel-
lige fm glo. in. d. c. si bos. cū ille bos q̄ da-
mnū dedit aggressus est aliū et occidit. §.
ecouerso nō tenet. i. qñ bos mortuus inci-
tauerat aggrediēdo bouē cornupetā. ff. si
qua. pau. te. di. l. i. §. cū arietes. et. ff. ad. l.
aquit. l. itaqz. Seu cū dubiū est q̄s bos pri-
mo aggressus est. ff. ad. l. aquit. l. scientiā.
§. cū stramēta. Et ad intelligentiā dam-
norū datoꝝ ab aīalib⁹ no. vt ex dictis Do.
cōprehendi et colligi p̄t: q̄ duplex ē actio
q̄ tenet dñs aīalis damnū dantis. s. lex a-
quit. r. hac tenet dñs aīalis damnū dātis
qñ culpa sua aut negligētia aīal damnū
dedit. puta si te instigāte equū ip̄o dolore
cōcitāt⁹ recaltrauit vel damnū dedit. aut
si q̄drupes plus iusto onerata damnū de-
dit. vel si aīal tuū in segetē meā misisti: te-
neris ad totius dāni estimationē Alia est
actio q̄ vocat⁹ de pauperie q̄ mihi teneris:
qñ non culpa tua q̄drupes damnū dedit.
puta qñ damnū dedit ptra naturā et p̄sue-
tudinē sui generis. licz sua cōsuetudo ta-
lis sit. puta si sit equus recalcitrat. nā ma-
ior ps non recalcitrat vel bos cornupeta.
nā maior ps nō cornupetat. r tūc liberat⁹
dādo aīal damnificās p̄ noxa. licz damnū
excedat q̄drupedis estimationē. Si autē
sit fera bestia: tūc dādo illud aīal p̄ noxa
nō liberaris. sed teneris ad totius damni
estimationē. qz h̄mōi aīalia nō debēt tene-
ri. i publico siue soluta siue ligata. nisi pu-
blicum interest. alīs dñs tenet in duplū. vt
insti. si q̄drū. §. interdiciamus. et. §. si. et ni-
hilominus actio de paupie. i. p̄ dāno da-
to locū habet. et etiā tenet ad impēsas in-
curatōe factas. et ad opas amissas vñ q̄s
amissurus est ppter debilitatē. nā phibeēt
q̄s verrē aprū canē vrsū leonē pantherā
et generaliter oē aīal qd nocere possit: te-
nere fm Do. in ti. de paupie. §. qñ. r. r. no-
tandū. Nec colligunt⁹ ex tex. glo. et dictis
doc. in. c. si. ex de iniu. et dā. da. et p̄ Do. i
sum. eo. ti. §. qñ. et in ti. paupie. §. qñ. et. §.
qualis. **Lxxi**

Quero si equus tuus insidians mulam
meam olfaciat. et mula mea recalcitrans
crus meum frangit? Respondet Hosti. in ti. de
paup. s. qn. ver. si vero. q. contra te agere
possum de pauperie. ut. ff. si quadru. pau.
fecit. di. l. agaso. **ExLij**

Quid de detinentibus colymbaria? Respondet
Alsten. in sum. li. v. ti. xxxij. Dicunt alii
qui q. si non possunt teneri sine iudicio et
damno aliterius: mortaliter peccant qui te-
nent. Quidam tamen tenent q. columbe plus
proficiant terris quas frequentant stercore
do et mala semina colligendo: q. noceant.
unde non videtur tunc super hoc aliquid affir-
mare. **ExLij**

Quid de venatoribus qui conculant
agros et vineas aliorum quorum canes
occidunt anseres et oves et agnos pauperum
Respondet idem ubi. s. credo q. tenent restituere
re estimatione damni. et peccant mortali-
ter si non restituunt. nisi ita modicum damnum
esset q. probabiliter non curaret illi quibus
heret.

De restitutione excoicorum.

Utrum clericus excoicatus possit percipere
fructus sui beneficii durante excoicatione.
Respondet Inno. q. non. in. c. pastoralis. de
appel. p. uti. tex. ubi dicit. Alii pventus ec-
clesiastici merito subtrahuntur cui ecclesie
communio denegatur. Secus si appellaret. Nam
tunc non credimus q. posset nunciari excoica-
tus. ar. extra de sen. ex. p. tuas. nec etiam be-
neficia subtrahi debet. imo cum ipse se non
debeat gerere per excoicatorum ministri pre-
bendarum tanquam mercenarii pnt ei coica-
re. xi. q. ij. quonia. de sen. ex. inter. Alii tamen
aliter dicunt. et est certum q. post absolutio-
nem fructus medij tps poterit repetere.
ij. q. v. s. sup. causa. licet fuerit iniuste exco-
municatus. secus autem si iuste. ar. l. de re
mili. l. cum allegatis. hec Inno. Loco. 2.
Hosti. vide. s. s. **ExLvi**

Omnis excoicatus tenetur restituere si
vult absolvi. q. hec est una de conditionibus
requiritis ad B. ut q. absolvi possit fm. doc.

Quid de his qui excoicati **ExLvi**
tpe excoicationis acquirunt aliquid negoci-
um vel ex dono recipiendo. Item de his qui

illicite acquirunt beneficia ecclesiastica vel
castra. vel alia et inde multa perceperunt.
Respondet Hosti. ubi. s. q. tenent totum resti-
tuere si animas suas saluare volunt. ut pbat
de eta. et q. li. or. cu. bone. de de. excoi. mini.
postulastis. de elec. c. p. inquisitione. et de
pben. c. dilect. in fi. de his q. sunt a pla. conti-
nebatur. de iure patro. cu. dilect. in fi. de
limo. c. monachus.

De restitutione inueto- rum a casu et fortuna.

Quero an inueta a casu et fortuna sub-
iaceant restitutioni. Respondet Ric. in. iij. di.
i. ar. v. q. v. q. rerum quedam sunt cōes omni-
iure naturali. ut volucres non domestice. et
piscis maris et cetera similia. insti. de re. di.
s. et quedam. et. s. fere bestie. Quedam sunt
vniuersitatis ut illud quod est ciuitatis in cō-
muni. ut theatra stadia et similia. ut insti.
de re. diui. s. vniuersitatis. Quedam sunt p-
prie singulorum. vñ si quis inueniat aliquam
rem de primo modo dictis: restituere tenetur.
et de talibus rebus dicit in. d. s. fere. q. in
nullius bonis sunt naturali ratione occupan-
ti: conceduntur. Si quis autem res que sunt cōmu-
nitatis aliquo casu inuenit: restituere cō-
tati tenetur. similiter res que est alicuius sin-
gularis persone. et sic intelligitur quod dicitur in
xij. q. v. si quid inuenisti. ubi dicitur. si quod
inuenisti et non restituiisti: rapuisti. et. iij. q.
c. multi. dicitur. Dicitur hoc peccatum sicut esse
rapine si quis inueta non reddat si sciat cui-
us sunt. et si cuius sunt ignoret: tamen retine-
re non potest. sed debet facere quod in se est ut
sciat cuius est. q. ut dicitur. ff. de furtis. l. fal-
sus. s. qui alienum. Si quis aliquid iacens in
terra lucri faciendi causa sustulit: furti ob-
stringatur. sine scit cuius sit sine ignoret. Et
hoc rationabile est. q. ex quo scit rem suam non
esse: presupponere debet eam de iure ad alium
pertinere. Si autem non potest inuenire cuius
sit illi cui incumbit cura de republica re-
stituatur. Loco. 2. Ho. in ti. de peni. s. quibus.
ver. quod si quis inuenit. dicitur. Quia si quis
inuenit pecuniam vel aliam rem in via publi-
ca vel alibi: dicitur q. debet facere pconisari
et in ecclesijs loci illi ubi res inuenta est.
et adiacentium denunciari publice coram

populo q̄ talis res inuenta est. Et si repe-
riat dñm ei reddat. primo tñ dicat ei cir-
cumstancias q̄s certifice vtrū vere sit dñs
is q̄ petit. aliter forte mlti nō dñi peterēt.
ad hoc. ff. de fur. l. falsus. §. q̄ alienū. qd̄ si
nō inuenit dñm: p̄t cū p̄silio ecclesie ip̄am
rē retinere. et oret p̄ eo cuius res est. Et B
intelligas qñ ē paup̄ q̄ inuenit. aliter pau-
peribus erogat. alioquin si nō restituerit
iux̄ posse: fur ess̄. Et sic intellige illud Je-
ro. et Grego. xiiij. q. v. si qd̄ inuenisti. et du-
obus. c. se. Lōcor. sco. in. iij. di. xv. qui ad-
dit: q̄ interim debet tradi publice perso-
ne custodienda. **Lxxvij.**

Quero an q̄s possit p̄hibere piscari in
fluminib⁹ publicis et p̄petuis sicut padus
et rhenus: Rñdet Jo. de pla. insti. de re-
rū diui. in. §. flumina. q̄ nō. similiter nō p̄t
q̄s applicare naues ad portū et ligare nau-
es ad ripas siue ad arbores existētes su-
per ripis. licet tñ ripo et arbores sint pu-
blice quo ad vsum siue sint in cōi v̄su. tñ p̄-
prietas riparū et arbores nate in eis sunt
eis: sunt eorū quoz sunt p̄dia q̄bus adhe-
ret. Et id̄ si cōcurrat dñs agri volēs inci-
dere arbores existētes in ripa fluminis. et
exneus piscator vel nauta volēs ligare na-
uem ad illā arborē vel appendere retia sic
cando p̄ferē dñs. qz nemini debet ius suū
detrahi. vt insti. de his q̄ sunt sui vel alie.
in. §. sed et maior. S; ubi p̄currūt extranei
tūc si vnus p̄tendit publicā vtilitatē et ali-
us priuatā: p̄ferē p̄tendēs publicā: sed
si vterq̄ p̄tendit publicā vel vterq̄ priua-
tā: p̄fertur qui p̄mo occupauit fm̄ Jaco.
butri. in. l. riparū. ff. de acqui. re. do. Sed
si vterq̄ p̄ter occupauit: locus est gratifi-
cationi vel sorti. sic dicit glo. de plaustri-
annicē obuiantibus in artavia dū q̄rit qd̄
plaustri retrocedere debeat. l. i. §. hoc in-
terdictū. ff. ne qd̄ in loco publico. **Lxxviii.**

Quero qd̄ de feris bestiis piscibus et
volucris. Rñdet idem vbi. s. §. singu-
lor. qz in nullius bonis sunt. ideo natu-
rali rōne occupanti cōcedunt. vt. d. §. sin-
gularū. et ideo dicit q̄ licitū est ingredi in
alienū fundū cā aucupandi et venandi. s;
si dñs p̄uidet anq̄ ingrediari: p̄t te p̄hi-
bere ingredi. qz si postea ingrediari: tene-
beris iniuriarū si tñ nō obstāte p̄hibitione

ingrediari ad aucupandū v̄ venandū qd̄
capiēs tuū efficit. nec p̄t tibi p̄ dñm aufer-
ri. vt tenet glo. in. l. diuus. d̄ serui. ru. p̄di.
et. ff. de acqui. re. do. l. iij. insti. de re. diui.
§. apriū. licz glo. in. dicto. §. singulor. tene-
at p̄trariū. et male. **Lxxix.**

Quid si vulnerasti letaliter ferā bestiā
vt apriū ceruū et siliā: et eā fugientē seque-
ris. Rñdet idē vbi. s. qz nō p̄ter hoc effi-
citur tua nisi postq̄ eā ceperis. Et ideo in-
terim alius eā capiēs etiā intra laqueum
tuū. vt. l. in laqueū. de acqui. re. do. eā ac-
quiri. insti. de re. di. §. illud quesitū. et. ff.
de acq. re. do. l. iij. §. illud. Et est rō vt di-
cit tex. in. d. §. illud quesitū. qz multa acci-
dere potuissent ne eā cepisses. Nam inspi-
cimus qd̄ enenire p̄t: qñ res ē ad aliud na-
turaliter destinata. aliter secus. vt. l. i. ff.
de in litē iuran. et in. l. si idē cū eodē. ff. de
in. om. indi. tñ dicit glo. in. d. §. illud. qz de
cōsuetudine venatorū aliter seruat. et ideo
standū est cōsuetudini. ar. l. qz si nolit. §. si
assidua. ff. de edi. edi. **Lxxx.**

Quid si apes vel volucres sint super ar-
borē tuā vel nidi earū. Rñdet idē vbi. s.
qz sicut dicit tex. in. §. apriū. insti. de re. di.
Apriū et volucrū natura fera est. et ideo li-
cet apes vel aues vel nidi earū cōsistant
super arborē tuā: non tñ sunt tui donec eas
ceperis. Et ideo interim alius occupare
potest. et apes et fauos mellis ibi factos
et aues nidificantes sibi acquirit. nec te-
netur tibi furti. nec alia actione. vt dicto
§. apriū. l. apriū. et. l. naturalē. §. apriū. ff. eo.
ti. l. si apes. ff. de furtis. sed bene tenet tibi
iniuriarum si anteq̄ intraret campum tu-
um vel ascenderet arborē tuā: p̄hibuisti
vt dicto. §. apriū. ver. plane qz si tamē ca-
pit post p̄hibitionē: suū efficitur. vt supra
dictum est. secus autem si apes a te possi-
deantur quas tenes in aluearibus reclu-
tas que vadunt et redeunt. vel aues quas
similiter possides que vadunt et redeunt.
quia occupans eas: cōmitteret furtum. ff.
de acqui. posse. l. iij. §. aues. et. l. pomponē-
us. in. si. ff. fa. hercis. sed examen apium vor-
lans ex alueo tuo durat tuum q̄d̄iu nō au-
fugit aspectum tuum. nec eius persecutio
est difficilis. vt dicto. §. apriū. in his tamē

multum attenditur consuetudo, ut dicit glo.
in verbo examen, in d. s. apium, insti. de
re. diui.

¶ Lxiij
Quid de animalibus naturaliter feris
sed accidentaliter factis mansuetis ut pa-
uones columbe apes cerui qui hnt psuetu-
dinē eundi et reuertendi? Rndet idē vbi
s. in s. pauonū. qd in istis habet locū regu-
la qd tādū sunt occupāris et possidētis: qd
din derinēt animū et psuetudinē reuertē-
di. Et postea fiunt occupāris: et ideo cum
cōsuetudo inducat ex duplici actu, ut no.
glo. in l. de quibus. ff. de lege. et. l. iij. c. de
epali audie. videt qd si ista animalia non re-
uertant duabus vicibus horis vel dieb?
cōsuetis: qd deposuerūt animū et cōsuetu-
dinem reuertendi: postea fiunt occupā-
ris.

¶ Lxiij
Quid de animalibus naturaliter mansue-
tis ut gallinis et anserib? domesticis. Rndet
idē vbi. s. s. gallinarū. qd qd tunc cunq;
aufugiāt pspectū dñi possidētis et alio se
transferāt: tñ manēt eius et nō acquirunt
apprehendēti. imo apprehendēs causa lu-
crandi ea vel oua vel pennas cōmittit fur-
tum: et p̄t accusari furri. ut. d. s. gallinarū.
et. ff. de acquirē. do. l. naturalē. s. pauonū.
et. s. gallinaz. vbi no. glo. qd ec̄ in vno ouo
p̄mittit furtū licz sit modici p̄cij.

¶ Lxiij
Quid de thesauro inuēto? Rndet idē
vbi. s. s. thesauros. qd thesaur? inuentus
ab aliq in agro suo vel in loco religioso v̄
sacro efficit inueniētis: et sibi totū acqui-
ritur. sed inuentus in agro alieno privato
vel publico vel cesaris vel civitatis: acqui-
ritur p̄ medietate inuētori. et p̄ alia me-
dietae dño agri. ut dicit tex. in. d. s. the-
sauros. et glo. xiiij. q. v. si quid inuenisti. et
glo. in. d. s. thesauros. declarat qd sit the-
saurus. Et rndet qd est pecunia ab igno-
tis dñis vetustiori tpe abscondita cui? pe-
cunie depositōnis memoria nō extat. ff. de
acqui. re. do. l. nuncq;. s. thesaurus. nam si
de eo extaret memoria ut qz aliq abscon-
disset causa lucri vel met? vel custodie: im-
proprie dicit thesaurus. ideo nihil acqui-
ritur inuētori: sed est eius q abscondit v̄
eius heredis. ut. d. s. thesaurus. ff. ad exhibē-
dū. et. l. item labeo. s. fami. hercis. et. l.
s. tutoze. ff. de rei vendi. Et ideo mercēna-

40
rius laborās in alieno a casu thesaurū in-
ueniens acquirit sibi medietatē. ut dicit
glo. in. d. s. thesauros. in verbo in suo. se-
cus si nō sit thesaurus. puta qz mercēna-
rius in domo alicuius noniter empta in-
ueniet pecuniā in sacculo involutā in fene-
stra. qz tñc cum nō sit thesaurus nō est em-
ptoris nec inuentoris: sed est venditoris.
ut. d. l. a tutoze. et ita cōsultū fuit florentie
p̄ plures doctores. Et attende qd in suo
licitū est dare operā inuenire thesaurum.
dum nō nō arte magica: qz tunc esset fisci.
sed in alieno nō sufficit dare operā ad the-
saurum inueniendū etiā de voluntate dñi
sed debet esse inuentus casu fortuito. ut ac-
quiratur inuentori dimidiū. aliter si data
opa inuenit: totū acquirit dño. l. vnica. c.
de thesau. li. x. Itē nota qd licz lapilli gem-
me et margarite et alia p̄ciosa inuenta in
litore maris acquirat inuentori. scz post
q̄ apprehendi nō antet: tñ hoc est intelligē-
dum de lapillis et gē. is natis et p̄ductis
in litore maris. secus si repies gemmā q
cecidisset alicui illinc transeunti. ut insti.
de rez. diui. s. itē lapilli. s. fi.

¶ Lxv
Quid de insula nata in mari? Rndet idē
vbi. s. qd in nullius bonis est. et ideo occu-
panti cōceditur. sed insula nata in medio
fluminis est cōmunis habentū predia in
flumen ex vtraq; pte. sed si nō est in medio
sed est primior alteri p̄ti est cōmunis tñ
habentū p̄dia ex pte illa. Si ger vero a flu-
mine diuiso circūdatus remanet eius cu-
ius erat primo. et si flumē mutauit aluen-
primus aluenus efficit eoz qui circa eū p̄-
dia possidēt. Et secundus aluenus est publi-
cus: qui secundus aluenus flumine redeūte
ad antiquum aluenum: efficitur eorum qui
circa eum predia possidēt. Item ager in-
undatus: aqua recedēte ager remanet ei?
cuius primo erat. Dec dicit tex? insti. de
rerum diui. s. insula. Sed quomodo po-
terit sciri q insula nata in flumine sit in
medio vel ad quā partem magis pendet?
Rrespondet glo. in verbo. mediā partē. qd
hoc sciri poterit accepta cordula in p̄cto
posita in medio inter vtrunq; agrū. Et fa-
cit ad q̄stionē qd si aliq villav̄ domus vel
ecclesia sit inter territoria duarū civitatū

et sit cōtentio cuius sit: q̄ p̄sumat esse illi
us civitatis cui sit primior, sed si nō ap-
paret cui sit primior: dicat p̄tinere ad am-
bas et sit cōmunis, vt hic et ff. eo. l. deo. §.
insula. et. l. ticiē testozes. ff. de legat. i. fm
Dyū in. d. §. insula.

De restitutōne acquisi- torum in naufragio.

L. lvi
Quid de acquisitis in naufragio. Ik nō
det monal. in sum. in tractatu resti. q̄ resti-
tuendū est quicquid de ip̄o naufragio inue-
tum est, siue illud sit acceptum de ip̄o nau-
fragio siue de mari siue d̄ litore. ff. de in-
cen. rui. et nau. l. si quis ex naufragio. Itē
vltra restitutōz nō excusat a peccato mor-
tali quicunq̄ surripit aliqd̄ de naufragio
nisi ea intentōe recipiat: vt restituat ei cu-
ius est. nec excusat aliquis aliqua cōsuetu-
dine vel statuto vel p̄cepto cū hoc sit p̄tra
p̄ceptū d̄ni. Et vltra hoc est excōicatus
vi in. c. excōmunicatio. et de rapto. et hoc
ip̄o facto lata sn̄ia fm Jo. an. et Anto. de
bu. sed expolians nō naufragos navigan-
tes est excōmunicandus. Dñ ep̄s vel quili-
bet p̄latus qui tanti criminis esset parti-
ceps vel p̄sentiens: debet deponi. extra de
accusa. c. cum dilecti. Laicus vero nisi ad-
monitus satisfecerit: d̄z anathematizari.
vt. xxiij. q. iij. si quis de potētibus. et. c. il-
li qui. et de tren. et pa. c. in nouamus. etiā
fm leges infra annū in quadruplū tenet:
post annū in simplū. ff. de incē. rui. et nau.
l. i. Et hoc nō intelligas de naufragio pi-
ratico vel sarraceno. vt institutōe noua
friderici ad decus. licet non sit in corpore
decretaliū. Et p̄dicte pene sez de expo-
liantibus naufragos: habēt locū fm doc.
oēs nō solū quādo quis paties naufragi-
um in mari expoliat: sed q̄n navigat etiaz
p̄ alia loca et nō naufragat. et expoliatus
est excōmunicandus nō faciēdo differen-
tiam siue nauiget per mare suū siue p̄ alia
loca.

De restitutione damni q̄ culpa opere imperitia seu negligentia alicuius datum est.

L. lviij
Restituerere etiā tenet ille cui⁹ culpa
ope imperitia seu negligentia damnū datū
est. vel iniuriā irrogatā nec ignorātia ex-

cusat si scire debuit ex facto suo iniuriā ve-
risimiliter posse cōtingere vel iacturā. vt
in. c. si. ex de iniur. et dam. da. Hec culpa
q̄nq̄ p̄cedit casum. vt in eo qui cisternā fo-
dit et ip̄am apertā dimisit. et bos in ea ce-
cidit. vt in. c. ij. de iniur. et dam. da. vel in
mulione q̄ male cōposuit lapides in plau-
stro. vel in rustico qui ignē apposuit in sti-
pulam in die ventoso. et ideo talis tenet.
q̄z qui causam dāni dat rē. Porro si oēm
diligentiā adhibuit ita q̄ nihil omisit de
cōtingentibus: nō tenet. ff. ad. l. aquil. l. q̄
occidit. §. in hac. et. l. qui foueas. et. l. idē
iuris. §. ad mulionem. r. l. si seruus. §. si ex
plaustro. et ex de iniur. c. si. Quādoq̄ cul-
pa sequit̄ factū. vt in medico qui bene se-
cuit vlcus: et postea circa curā negligens
fuit. q̄nq̄ in facto vt si medicus imperite
securit. ff. ad. l. aquil. l. qua actōe. §. si. et. l.
idē iuris. Et p̄ban̄t hec tria de era. et q̄li.
c. ad aures. et de homi. c. tua nos. Culpā
vero sp̄intelligas sic. vt dolus noīe culpe
intelligat̄ sicut apte inuenit. ff. ad. l. aquil.
l. v. §. iniuria. sed nō cōuertit̄ q̄ vbi est cul-
pa sit dolus. Q̄nq̄ tñ de culpa nō agitur.
q̄z culpa vnus cū culpa alterius cōpen-
satur. Et vero q̄n ex vna pte dolus cōmittit̄
et ex altera culpa dep̄hendit̄: dolus cul-
pe p̄ponderat̄. vnde imputat̄ illi q̄ se ton-
deri patitur in loco piculoso vbi de cōsue-
tudine cū pila ludēbat. vñ nō tenet tonsor
et forte nec p̄cussor nisi data opa illū qui
radēbatur percussit sic intellige. ff. ad. l.
aquil. l. itē si obstetrix. §. si. r. l. item mela.
et. l. si ex plagis. §. si. Similiter nō tenetur
q̄ amputat arborē super locū p̄ quē nō est
iter publicū vel priuatū nisi data opa in-
transeuntē ramū iecerit. sed si iter erat et
p̄clamauit: nō tenetur. vt insti. ad. l. aquil.
§. itē si putator. r. debet ita tempestiue cla-
mare: q̄ transiēs p̄t sibi p̄cauere et evita-
re piculū secundū. d. l. in. d. §. item si puta-
tor. idemq̄ distinguit̄ in eo q̄ facit foueā
causa ceruoz capiendorū. ff. ad. l. aquil. l.
si putator. et. l. qui foueas. v. di. hi qui ar-
borem. Hec Hosti. in ti. de dam. da. §. q̄n.
p̄. hec aut̄ culpa.

L. lviij
Quero quō p̄t explicari damnū culpa
cōtingisse? Dic vt in re. iu. nō sine culpa. li.
vi. vbi dicit̄ Nō est sine culpa qui rei q̄ ad

eum nō pertinet: se immiscet. **Cōcor.** l. culpa. ff. de re. iu. et glo. ponit exemplū in clerico iacente lapidē. et ceco sagittante qui tenet ex damno dato. l. dis. clerico. et. xv. q. i. §. itaqz. et in monacho cyrurgico. s. de homi. c. tua. i. rñso. scire enī debet qd suum nō est ad alios pertinere. **L.** vñ vi. l. cū que rebatur. Est etiam in culpa ductor aīalis cuius ductoris infirmitate vel imperitia damnū datū est aīali. qz tenet. l. aqul. vt dicit tex. in. §. impetu. insti. ad. l. aqul. Est ergo in culpa fin. **Ho.** de pla. qui ascendit equū quē nō valet retinere ppter eius impotentia vel imperitia. et ideo tenetur si equus aliquē ledat. **L.** rres ergo sup equū qui eius. repentino cursu puellā transeuntem perimit: ē in culpa. maxime si currebat p locū phibitū. vt per plateā vel in strata publica gentibz plena. et ideo punit. Secus si in culpa nō fuit. puta vt cū equus nō bene peret habenis. sed pter sessoris arbitriū salubus lasciuiret. et ipse vt eius refrēnaret impetū freno intulit. equūqz calcari bus stimulauit. cūqz fracto freno equus proprio relictus arbitrio curreret festināter: quedā mulier ex obliq infantulū baulās obuiauit in quā equus inbiās pcul abiecit sessorē puerū oppressit. cū enī nec actu nec voluntate homicidiū ppetrauerit. nec operā rei daret illicite nō puniet etiā qm nus possit diuina officia celebrare. Dicit tex. in. c. dilectus filius. de homi. c. signifi casti. eo. ti. vbi dicit qd si assessor sciebat equū viciū et equū ore durum. et sic se nō sufficere sciret ad eius retētionem qd tūc est in culpa. p tex. in. d. §. impetu. et iō **Ho.** de pla. inducit hoc ad. q. qd si biruarū qui vadūt ad capiendū hominē debitorē. et post capturā ppter eoz imbecillitatē et infirmitatē enī nō valet retinere: quē aliq sani retinissent. tenet ex culpa. qz infirmitas sua aliq nō debet esse nociua. vt dicit tex. in. d. l. idē iuris. §. i. Similiter si iudex cōmisit alicui custodiā alicuius captiui q aufugit eo inuito: tenet iudex qsi mala electio fuerit in culpa. vt insti. qui. mo. recōtra. obli. §. pterea. et insti. mā. §. si. Sed nunqd liberat iudex exhibendo ipm familiarē delinquentē. s. qui captiui dimisit aufugere vide **Bar.** in. l. i. §. si. ff. de publicanis.

Quid de eo qui aperuit **L. Cir**
cisternā in loco publico et nō cooperuit eā et animal alicuius in eā cecidit et mortuū est. **R.** n̄det **Donal.** in sum. in tracta. resti. qd tenet ad restitu. vni⁹ aīalis vini vel ad precii mortui: et mortuū qd cecidit in foueam suū erit. vt dicit tex. in. c. ij. ex de in. iu. et dā. da. qz qui causam dāni dat: dānum dedisse videt. ff. ad. l. cor. de sicca. l. nihil interest. ff. ad. l. aqul. l. q occidit. §. penul. et. l. ita vulneratus. in pn. Secus si fudit in loco priuato. vt dicit glo. in. d. c. ij. et. l. q foueas. ff. ad. l. aqul.

L. Cir
Sed pone qd inimicus tuus cui forte occidisti patrē incendit domū tuā mee vicini nam ex quo etiā mea cōbusta est: queritur vtrū tu tenearis mihi. **R.** n̄det **Spe.** in ti. de in. iu. et dā. da. §. sequit. v. s. pone. quidam dicūt qd sic. cū incendiū culpa tua factum sit qui guerrā habes ppter homicidiū qd pmissisti. ex de in. iu. c. si. ff. so. ma. l. in his. i. rñso. et. ff. loca. et cōduc. l. si merces. §. culpe. ideo videris causam dāni dedisse. **Obser.** dicit qd in nullo teneri. nec obstat qui occasionē dāni dat. qz illud verū est nisi aliud mediū interueniat sicut hic in proposito interuenit. vt. ff. loca. et cō. l. qui domū. Absit enī vt ea qd pterer voluntatē nostrā accidūt. **xiij. q. v. de occidēdis.** Nota qd ignorātia ascribitur culpe. vt insti. de obli. q ex q. ma. na. in pn. tā in iudice vt supra. in. §. xvij. In medico vt. s. §. xciij. In notario vt. s. §. lxxix. qd in quocūqz artifice vt. s. §. xci.

L. Cir
Quid si heres vendit rem depositā vel cōmodatā defuncto quā tñ ignorabat cōmodatā vel depositā. **R.** n̄det glo. in. c. cū quis. de re. iu. li. vi. qd excusat. ibi enī dicit. Cum qd in ius succedit alterius: iustā ignorātie causam censet habere. et ideo nō tenet ad resti. rei. sed ad estimationē rei. vt. ff. depositi. l. i. in si. et. l. ij.

L. Cir
Quid de officiali q negligēs est in certiorando se an sui officiales bene vel male gerāt officiū. **R.** n̄det **Ho.** de pla. qd tenet p delicto familie sue pmissio ptextu officij in quo suos pponit officiales. tex. est. in. l. i. ff. ad. l. iur. repe. et in. l. obseruare. ff. pifici. ff. de offi. pco. et lega. eos tñ exhibēdo liberat. l. si post depositū. **L.** de assesso. **L. Cir**

infamato tenetur veniā postulare. ad hoc
xiiij. q. vi. si res. v. q. i. quidā. vi. q. i. dete-
riorēs. xxxvij. di. legāt. Iki. vero in. iij. di.
xv. ar. v. q. iij. dicit. q̄ restitutio est actus
iusticie comutative. ad observandū aut iu-
sticiā oēs tenent. Quilibet ergo tenet ad
restitutionē rei ablatae iniuste si restitui p̄t
et si nō p̄t restitui: debet fieri restitutio in
equivalenti si possibile est. ex ne lite p̄. c.
ecclesia sancte marie. si autē non p̄t reddi
equivalēs: tenet ille q̄ damnū intulit resti-
tuere qd̄ p̄t ad arbitriū boni viri. et quāto
fama est res nobilior q̄ possessiones: tāto
magis tenet ad restitutionē ille qui alijs
damnificat iniuste in fama: q̄ ille q̄ dāni-
ficat aliū in bonis exteriorib⁹ ceteris pa-
ribus. Adē Alex. de ales in. ij. in tractatu
de vicio detractōis. Sed dices contra.
Ad impossibile nemo tenet. in p̄tate autē
detractōis nō est mutare opinionē hoīm
malā quā ex detractōne cōceperunt. Iki
decide q̄ tenet dicere bonū de eo sicut di-
xit malū illis quib⁹ dixit malū. et ostēdat
se deliquisse. ex quo forte mutabit opinio:
sicut enī exhibuit membra iusticie servare
iniquitatē ad iniquitatē: ita tenet exhibere
membra sua servare iusticie in sanctificatōis
Sed iterū dices. q̄s ei p̄t scire apud q̄s
sit fama denigrata: Iki dicit idem q̄ apud
oēs apud q̄s detraxit. et alterius opinio-
nē legit q̄m in ip̄o est: tenet famā restituere
vel retarcire. **Lxxvij**

Quero quot modis q̄s damnificet ali-
um in sua fama. Iki dicit idem ubi. s. q̄ tri-
pliciter. Uno mō verū crimē imponendo
nō servato ordine et modis debitis. et talis
nō tenet restituere famā dicēdo se falsū
dixisse. Tenet tñ alleviare infamā di-
cēdo se nō bono mō p̄cessisse. q̄ hoc ē ve-
rum qd̄ dixit. et tenet ei ad aliquā recōpen-
sationē ad arbitriū bonorū virorū. Alio
mō damnificat aliq̄s aliū in fama iniuste
falsum crimē imponēdo. et talis tenet fide-
litter facere posse suū de restituēdo famā
leso. et tenet dicere se falsum dixisse. etiā si
et hoc reddat infamis. q̄ quīs magis tenetur
q̄s servare famā suā q̄ alienā cete-
ris paribus: tñ magis tenet restituere al-
teri famā iuste q̄ servare famā p̄riā iniu-
ste q̄ tenet bonū aīe sue p̄ponere bono sue

42
fame. Tercio modo damnificat quis aliū
iniuste in fama indirecte falsum crimē tibi
imponēdo. cū scz negat verū crimē sibi
impositū ab alio. et talis quīs peccet q̄
mentit: tñ postea nō tenet tentione necessa-
ria ad salutē aliq̄ restituere famā recogno-
scendo crimē sibi impositū verū esse. vt di-
cunt quidā. et pbabiliter. q̄ cum alijs nō
servaverit iusticiā in acculando vel denū-
ciando. et p̄soluit qd̄ corā iudice p̄ponen-
dum nō erat. et qd̄ pbare nō poterat: vide-
tur esse primaria causa et p̄ncipalis infa-
mationis sue. Alij tñ dicunt q̄ tenet qd̄ fa-
tis durū videt. q̄ qñ crimē sibi impositū
est tale q̄ suspendere. et filij sui exhereda-
rentur sustud recognosceret publice. Ter-
tium est tñ q̄ tenet penitere de peccato qd̄
incurrit mentiēdo. Adē Sco. in. iij. di. xv
q. iij. dicit. q̄ in genere p̄t q̄s tripliciter
aliū infamare. Uno mō falsum crimē im-
ponendo. Secūdo mō verū crimē tñ occul-
tum. nō servato ordine iuris. s. in publico
p̄ponendo. Tercio mō verū crimē. sed oc-
cultum in publico tñ sibi impositū negan-
do. q̄ i hoc negās notat impotentē de ca-
lumnia. In primo dico q̄ oportet restituere
famā retractando verbū suū. vel q̄ sibi
imposuit. Et hoc si in publico sibi imposu-
it. q̄ aliter nō servat iusticiā in reddendo
primo qd̄ suū est. Nō obstat q̄ magis de-
bet celare famā suā q̄ p̄mi. sed retractā-
do se diffamaret. q̄ illud est verū ordina-
te et sine detrimēto fame p̄mi quē infa-
mavit iniuste accusando. In secūdo dico
q̄ nō tenet retractare verbū suū qd̄ p̄-
suis in publico. q̄ hoc faciēdo mētet cū
sciat hoc qd̄ imposuit esse verū. et nō tenet
mēteri p̄pter qd̄ tñ bonū reddendū alte-
ri. sed tenet alio mō licito reddere sibi fa-
mā. vt pote q̄ hec verba. nō credatis enī ta-
lem esse. male dixi. fatie dixi. et licz hec ve-
ra sunt tñ fatie dixi. q̄ nō servato iuris or-
dine. p̄posui enī in publico qd̄ nō est verū
publicū nō reputetis istū esse malū: bonū
est. q̄ quilibet p̄sumendus est bonus: do-
net p̄betur cōtrariū. ex de scripti. in ordie
facien. c. unico. In tercio mēbro dico si-
militer q̄ nō tenet retractare negationes
suā quas negavit in publico verum esse cri-
men sibi impositū. q̄ nō tenetur quicūq̄
e ij

statim in iudicio profiteri se reum non statim
conuictus, tenet tamen per quedam verba sobria per
ut dictum est in primo articulo, restituere fa-
mam illi accusanti quem indirecte notauit de
calumnia. Dicendo non habeatis eum per calumnia-
torem, quia credo quod habuit bonam intentionem
proponendo, forte se credidit posse probare in-
tentum suum et deceptus fuit. Alex. vero de
ales dicit: quod sex sunt differentie detractio-
nis quas quis tenet restituere famam. Prima cum
negat bonum quod scimus ab aliquo factum, sicut
illi qui dicebant Jo. ix. c. de miraculo ceci na-
ti. Da gloriam deo, quia nos scimus quia hic ho-
mo peccator est, et sic negabant factum a
christo. Secunda cum tempore quod laudandus est ali-
quis: tacemus, sicut habetur Mach. vlti.
de militibus qui nouerunt roem resurrectionis
christi, et accepta pecunia: tacuerunt. Ter-
cia est cum bonum quod non potest negari peruenit,
dicendo mala intentione esse factum, sicut habet
Eccle. x. Bona in mala perueniens insidia-
tur et in electis ponit maculam. Quarta cum
occultum malum reuelat eo modo qui non deberet.
Eccle. xxvij. Qui denudat archana amici
sui: perdat fidem. Quinta est mali augmenta-
tio. Eccle. xij. Ab una scintilla augetur ignis
et a doloso augetur sanguis. Sexta est mali
adinnuentio. Eccle. xij. at tede tibi a pestife-
ro, fabricat enim malum.

Utrum aliquis possit reuelare malum ali-
cuius occultum sine peccato? Respondet idem
ubi, s. quod reuelare malum proximi ex fine et cir-
cumstantiis est distinguendum. Si enim dicat
ei qui potest et vult prodesse et ordine qui debet
et quo fine oportet et alijs circumstantiis
ad alterius correctionem et cautelam nocumē-
ti: tunc bonum est. Si vero desint conditiones
debite per quas trahit ad bonum: tunc reuelare
malum proximi malum est, maxime intentione de-
trahendi, vel cum tenet celare: sicut est in eo
quod fuit detectum per confessionem sacramentalem
vel quod est reatum per secreti obligationem, nisi
fortius vinculum superueniat. In omnibus autem
his cautela maxima est adhibenda, ne reue-
letur malum cui non est reuelandum vel quo or-
dine vel quo modo non est reuelandum, et ita de
alijs. Potest enim error vel libido de facili
admisceri, et per hoc potest patere: quod ex una quocumque
parte obiectum est. Reuelare est malum alterius
ratione detrahendi vel ex leuitate siue impetu

quod est occultandum: malum est. Et si hoc
intelligit illud Eccle. xvij. Denudare ami-
ci misteria est despatio a se infelicis. Item
puer, Qui ambulat fraudulenter reuelat
archana, qui autem fidelis est: celat amici co-
missum. Reuelare tamen in casu bonum est sicut
cum seruat ordo correctionis charitativae, de
qua Mach. xvij. Si peccauerit in te fra-
ter tuus etc. Vel cum interuenit preceptum su-
perioris in his qui pertinent ad suum officium, cum
autem fit denudatio ei cui debet fieri ad cau-
telam nocumēti quod potest accidere ut si quis ma-
chinetur mortem alicuius vel virginis de-
florationem, unde dicitur in decre. Qui potest per-
bare pueros et non facit: nihil aliud est quam
favere impietati eorum, nec caret scrupulo
societatis occulte quam manifesto facinori de-
sinit obuiare, et Aug. Qui desinit obuia-
re cum possit: consentit. Item Levit. v. Si
peccauerit anima et audierit vocem iurantis, te-
stisque fuerit quod aut ipse vidit aut conscius est
nisi indicauerit portabit iniquitatem suam.

Quero quomodo fiat detractio. Respondet Alsten. in sum. li. ij. c. xv
quod multipliciter, quia quocumque fit verbis planis
quocumque verbis artificiosis, id est artificiose exco-
gitationis siue cantilenis, quocumque nutibus et si-
gnis, quocumque etiam in scriptis qui dicuntur libel-
li famosi, ut cum quis scribit cartam in iniu-
riam et infamiam alterius, et proicit occulte
in ecclesia, vel in platea vel in domo ut in-
uenta et lecta alius infame: et talis mor-
talius peccat. Et protra confectores talium
libelloz necnon et protra inuenientes eos et
non statim destruētes sed dolose manifesta-
tes: pene gravissime sunt institute tam siue i-
ges quam siue canonē, ut flagellatio et excoi-
catio siue canones, v. q. v. qui in alterius, et, c.
bi qui, et si constet quis fecerit: potest accusari et
deponi cum sit graue peccatum et accusatio de
dignissimum et condemnatio, xxv. di. si quis fa-
mosus. In foro autem proprie tenent ad restitu-
tionem damni dati, si tamen aliter sine huius in-
famatōe non incurrisset illud damnum: tenent
etiam ad restitutionem fame, si forte alius est
propter hoc infamatus, quod fiet hoc modo scilicet ubi
publice dixit verbis vel per cantilenam per se vel
per alium, vel etiam ubi proicit libellum famo-
sum, necnon et in alijs locis ubi intelligit il-
lum contra quem acta sunt infamatum, hoc est

occasione sui dicti et facti vel signi publi
 ce et simpliciter: recognoscat errorem suum et
 culpam pro se si audet, vel pro alio si non audet et
 pro posse remoueat vel saltem alleviat infamiam.
 Tenet etiam secum componere de iniuria:
 et humiliter veniam postulare in propria perso
 na si audet, vel pro alio si non audet quod pro se po
 stulet tacito suo nomine. Probat hęc. xiiij.
 q. vi. si re. v. q. i. quidam. hęc. iij. ay. Si tamen ho
 mo ille qui infamauit ex recognitione erro
 ris sui magis infamaret infamatum: non di
 cat, ego in tali facto infamaueram tale: sed
 dicat sic, ego infamaueram talem de eo de quo
 est inter vos diffamatus bene scitis quid
 est illud, sciatis quod ego tamquam maliciosus et
 malus hoc adinueni, et mendacium est quic
 quid dixi, non dicat, dixi falsum sed menda
 cium, quod contra mentem dicebat, primum infa
 mando, et tamen verum potest esse quod dicebat.

Sed quod si de diuersis **Lxx**
 infamatus sit et a diuersis: tunc est necesse
 quod specificet. Respondet Hosti, quod faciat hoc
 ad arbitrium infamati, sed si grauer arbitri
 traret: ad arbitrium iudicis deberet se pur
 gare. ar. ex de iureiurata. c. veniens. et. c. quin
 cavallis. et. ar. c. ij. Hęc hos. Nota ergo sa
 num psilium pro confessoribus, ut quando aliquis infa
 manit publice aliquem persuadeat ei ut taci
 to nomine eius si infamatus ignorat eum velit
 quod confessor vadat ad infamatum et arbitrio
 eius fiat restitutio.

Lxxi
 Quero quid si aliquis non inposuit crimine
 in publico, sed murmurauit indiscrete cum
 alio vel alicubi coram multis narrat, tamen non
 tanquam sibi certum sed sic se audiuisset nunquam
 tenet restituere. Respondet sco. vbi. s. rara fi
 des ideo, quia multi multa loquuntur. Et ideo
 dicens se audiuisset nihil ex modo dicendi
 ostendat aliquam minorem certitudinem
 quam ex communi relatione non aufert ex natura
 actus de opinione illorum aliorum famam
 istius, quod et si illi firmiter concipiant illum de quo
 est sermo criminis esse leues sunt, quia
 qui cito credit: leuis est corde. Eccle. xix.
 Verum tamen quia a scandalo pusilloz oportet
 cauere iuxta illud Pauli primo ad cor
 inth. si primum scandalisare, non maleducabo
 carnes in eternum. Et ideo multi sunt tales pu
 silli leues ad credendum malum, ideo periculosum
 est coram eis talia audita ex relatu eis refer

re et hoc si fiat a se ledendi illum de quo est ser
 mo non est facile excusare quod non sit contra ca
 ritatem, et pro consequens peccatum mortale. Si
 autem faciat coram talibus ex inconsideratione
 durum est quod exeat genus peccati venialis,
 quia lingua in lubrico posita est. Et qui non
 offendit verbo, hic perfectus est vir, secundum
 Iacobum apost. Loco. lan. in iij. di. xv. qui
 dicit, quod qui dicit se aliquid audiuisset de tali
 non tenet restituere nisi sic dicendo ille non
 tantum infamie incurrisset, quod tunc tenet se dicere
 falsum audiuisset et se minus caute locutum
 fuisse. Loco. ast. in sum. li. v. in ti. xxix

Quero an accusatus negans **Lxxij**
 verum crimine quod non potest in publico probari
 peccet mortaliter. Respondet sco. in iij. di. xv.
 q. iij. videtur quod sic, quod mentis mendacio pni
 cioso rei publice, que impedit ab eius impuniti
 one iusta, et nocet accusanti qui incurrit nota
 tam de calumnia. Respondet ideo iuste quod iustum
 est exequeris, ut dicitur deuter. c. xvi. non
 ergo debet respublica omnia mala punire
 sed que cum hęc sunt punienda potest il
 la potestas iuste punire. Alia autem sunt que
 coram iudice reipublice non possunt sufficienter
 probari et ideo non ledit respublica si diuinum
 iudicium excedat iudicium eius. De illa refer
 uet iudicio diuino super quod non potest esse iustum
 iudicium reipublice quod homo videt ea que patent
 dominus autem intuetur Loco. pec. ad Corinthi. xij.
 Et in hoc patet solutio. ar. de iudicio rei
 publice. Et cum dicitur quod est pniciosum contra ca
 ritatem primi qui eum accusauit Dico quod non
 sed ipse est sibi pniciosus, quod non eo modo pro
 nit, qui deberet proponere, imo deberet non pro
 nere, et imputet sibi si qua infamia sequitur
 Quia ipse est causa, non autem ille negans, quod de
 fendit innocentiam in publico, vbi. s. in publi
 co non est nocens, nec habendus pro nocentem
 donec fuerit conuictus. Sed remanet diffi
 cultas si peccat mentiendo pro se, durum videtur
 quod quilibet accusatus in publico ab vno, sta
 tim teneatur de necessitate salutis publi
 ce confiteri: et sic statim exponere se peru
 culo, et in iudicio sanguinis, sed etiam ha
 bendo occultum non tamen ad penam, scilicet
 ad honestum et inhonestum, non appa
 ret quod ille honeste et secundum rectam ra
 tionem debeat confiteri coram tali iudice
 Quia ipse plusquam quicumque alius singularis

Negans

accusans auferit sibi famā. qz cōfidenti cōtra se in iudicio credit. Quid ergo danda est rñsio iuristarū nego narrata put narantur et pposita put pponunt. et hoc quidem sine mendacio pnt dici in pposito. qz pponunt in publico et vt publica et publice pbanda. sic ea negare pt qz si scit ea nō posse pbari in publico. qz si iudex vrgeat eū vt pfitear ppositū vel vt publice neget rñdere pt qz ipe rñdit sufficiēter ad accusationē. et sicut est modus iuris peritis respondere nec ab illa rñsione vult declinare faciet iudex ex accusante quid iuris est. **L. d. cor. l. an. in. iij. di. xv.**

Sed nunquid si neget intendēs tñ negare. vt ppositū est. s. vt publicum. sicut facit sacerdos de sibi pfecto dicēs. nihil mali scio istū fecisse. qz loquit in publico. audiuit autē eū in priuato: nunquid iste tenet qui sic negauit de ista negatione penitere? **IK n̄det Sco. vbi. s. q. iij. qd bonarū mentū est. etiā ibi culpā cognoscere vbi culpa nō est. di. v. ad eius. r̄ intitulat Bre. mul tomagis vbi dubitat an sit culpa et q̄lis culpa bone mētis ē culpā cognoscere. Et ideo in tali casu tutū est post talē negationē penitere indistincte tāq̄ de tali q̄le est vt puta sub tali distinctōe si mortale est tāq̄ de mortali. si veniale tāq̄ de veniali.**

De rñ satisfaciendū sit **L. Exriij**
de tractorib⁹ quibus modis fieri pt cū dicat Bre. qz vocādi sunt detractores r̄ trāquille admonendi. eisqz satisfacere oibus modis debem⁹. scientes qz de iudeis veritas dicit: ne forte scandalisemus eos. **IK n̄det Alex. de ales in. ij. tracta. de vicio detractōnis. qz satisfactio accipit duob⁹ modis. Vno mō est in remediū p̄rij peccati. Alio mō est in cautelā alieni. qñ est in remediū p̄rij peccati: nō oportet iustū satisfacere peccatori q̄ detrahit. Qñ ho est in cautelā peccati alieni: oportet satisfacere et excidere causam scandalī fm qz scandalū est dictū vel factū minus rectū p̄bens occasionē ruine. Si vero non oīno pt subtrahi occasio in ip̄is detrahentib⁹: satisfaciendum est fm p̄siliū euangeliq̄. dixit enī dñs dicēti sibi. Scis qz audito hoc verbo scandalisati sunt iudei. sinite illos. ceci sunt et duces cecoz.**

De restitutione qua

vnus p alio tenet.

L. Exriij

Quero an pater teneat ex p̄tractu filij facto cū exneo si est versus in vtilitatē patris? **IK n̄det Jo. de pla. insti. qz cum eo. s. in rē autē. qz sic. q̄tū est versus in vtilitatē patris. vñ si totū est versus in vtilitatem patris: in solidū tenet pater. Si propter p parte tenet. et iō qñ cōuertit in rē necessariā patri: pater tenet. puta si recipit pecuniam mutuo p̄ soluēdo creditori paterno vero vt putatūo. vt. l. iij. s. in rē. ff. de in rē verso. vel in rem patris vel dñi ruentē reparat. Sec⁹ si dñs exornauit expensis voluntarijs. qz nō dicit versus nisi ex mandato dñi fecerit. sed pater tenet dimittere auferri si sine lesione dñs auferri possit. vt. d. l. iij. s. sed si mutua. Itē tenet pater si recipit frumentū ad alimoniā familiae patris. vel vestimēta cōparauit p familia patris. vel p se fm p̄suetudinē p̄ris. scz fm modū quo pater cōsuevit eū induere. vt. d. s. in rē autē. etiā si illud frumentū emptū et repositū in horreū patris corruptum sit. qz sufficit qz vtiliter emit. vt. d. l. iij. s. idē labeo. vel si filius mutua pecuniam accepit p̄ dotanda filia sua vel ioroze quaten⁹ minus p̄ filia vel nepte daturus sit. et creditor hoc aīo mutuauit vt patris negociū gereret. vt. ff. de in rē verso. l. ij. s. si. cū. l. de hac materia vide p̄ eundē. insti. de actio. s. in p̄sonā.**

Quid si filius vel seruus decepit creditore asserēdo se vellet vertere i vtilitatē patris vel dñi: nec cōuertit. **IK n̄det idē Jo. qz nō tenet pater vel dñs etiā si seru⁹ vel fili⁹ sic accipiēs fuerit cōsuetus cōuertere vt. ff. de in rē verso. als qz cū eo. l. qz si seruus. s. s. si sic accepit. nec calliditas r̄ malicia filij vt serui nocere p̄ri vel dño debz.**

Quid si mutuauit frumentū patri vt marito ex q̄ nutriuit filios vel vxorē: an vxor et filij in subsidiū teneant q̄si in eoz vtilitatē versus sit? **IK n̄det idē vbi. s. qz non. Sed Bar. tenet p̄trariū in. l. cū is. p̄ illum tex. ff. de cōdi. inde.**

Quid si mutuauit. r. filios familias in rē patris cōuertendā et ipe perlusit. deinde renicit r̄ in rē p̄ris p̄uertit. an mibi inde te

neatur pater de in rem verso? Respondet idē
vbi. s. q. nō. p. glo. l. minor. xv. annis si
liofamilias. ff. de mino. q. si ex noua acqui
sitione nō ex mutuo dicat facta versio. p.
quo facit. l. quid ergo. ff. de dona. inter vi.
et vx. Hoc verū dicit Bar. in. d. l. minor. si
in alio ludo ex intervallo vicit. secus si in
cōtinenti in eodē ludo. ar. l. pleriq. ff. de
ritu nup.

Quero an pater teneat p filio p demna
to in iudicio ex delicto soluere p demnatio
nē de sua legitima. Respondet Jo. de pla. in
sti. de obli. q. ex q. si ma. na. s. si filius. q.
nō. vt est casus in. l. si cōdemnamus. ff. de
nora. actio. Vide etiā p eundē insti. p q. s.
p. sonas nobis acquirat. s. si filius.

Sed qd si pater p sentit in decurionatū
filij. Dic q teneat p eo in solidū de indēni
tate reipublice. et etiā ipius p. is heredes
facta tñ prius executōe de ipso filio princi
pali debitorē. l. i. de decu. li. r. Et dicuntur
decuriones s. m. dñm Jo. i. cōsiliarij q. ba
bent deliberare cū priorib. cuiuscūq. cini
tatis. l. i. ff. de decre. ab oz. fa.

Quid si filius nō vertit in vtilitatē pa
tris sed ipse fili. nunq. pater teneat de pec
culio? Respondet idē insti. qd cū eo. s. p. terea.
q. sic. deducto tñ prius qd patri debet. l.
sed si damni. s. peculū. ff. de pecul. et hoc
intelligit de p. sectio. Similiter teneat pa
ter ex malefacto filij de peculio qñ peculū
est locupletatū p ipm maleficiū. puta per
furtū factū a filio. l. licet. s. ex causafurti
ua. ff. de cōdi. furti.

Quid de mercatorib. et alijs artifici
bus q. pponunt institores suis apothecis:
an ex eoz cōtractib. teneant. Respondet idē
vbi. s. s. institoria. q. sic. si cōtractus noīe
dñi facti sunt. et maxime qñ in eoz vtilita
tem est versum. vt. l. quicūq. s. i. et. ij. ff. de
insti. l. ij. e. ti. vñ si scribat i libro q. apud
mēsam sui dñi. Ticius h. centū in deposi
to teneat dñs.

Quero an dñs et pater teneant ex con
tractu gesto p seruū et filiū eoz iussu. Respondet
idē vbi. s. s. i. et. s. i. q. sic. vt. l. i. ff. q. ius
su nā p. et dñs vident cōtrahere cū p ali
um p. trahūt. vt in re. iu. qui p aliū facit et
cōtrahentes similiter vident cōtrahere
cū p. p. onēte qñ p. trahūt cum p. p. osito. vt. l.

44
si institorē. ff. si cer. pe. idē in exercitore na
uis. l. i. in p. n. ff. de exercitoria. idē qñ ver
sum est in vtilitatē aliquoz istozū dñoz.
l. i. in p. n. ff. de in re verso. L. Lxxvij

Quid de fideiussore an pncipalis tene
atur ei ad resti. eius qd p eo soluit. Respondet
Jo. de pla. q. sic. insti. de fideiuss. s. si q. s.
aut p illū tex. Sed nunq. fideiussor p.
soluere sponte et nō expectare q. fiat sibi
mandatū. Respondet idē vbi. s. q. sic. put. di
cit glo. in. d. s. si q. s. autē. nā teneat agnosce
re bonaz fidē. l. idemq. s. fideiussores. ff.
mandati.

Sed qd si iudex p iniuriā aliquē p dem
nauit: an possit agere mādati. Respondet idē
q. nō. si non appellauit. l. si pro ea. in si. l.
mandati.

Quero an fideiussor possit repetere v
suras a debitore q. s. pro eo soluit. Respondet
Jo. an. in. q. mercuriali. in regula. dñm
qd quis sua culpa sentit. li. vi. tāgit hanc
materiā. Pro cui. intelligētia dñs Lan.
ponit. xi. cōclusiones extractas ex Jo. an.

Prima cōclusio nō repetit a debitore
fideiussor vsuras q. s. soluit creditori suo.
nec aliud indebite solutū si obligationē fi
deiussoris creditor ignorauit. l. si quis. ff.
de ne. ges. Secūda nō repetit fideiussor
a debitore sciēte et p. tradicente vsuras suo
solutas creditori. nec etiā sortē. vel quic
quid aliud vtiliter impensuz. ff. mandati.
l. si p. te. et. l. si remunerandi. s. si passus.
L. de ne. ges. l. si. Plus enī est cōtradice
re: q. nō cōsentire. vt. in. c. sicut tuus. de si
mo. et in. c. pe. de homi. Fatuus enī fuit in
gerēdo negocia debitoris eo inuito. Ter
cia cōclusio nō repetit a debitore sciēte et
patientē sed nō mandante obligationē fi
deiussor vsuras vel indebitum solutas v
solutum creditori. Quia sibi imputet in
hoc. quia se obtulit ad soluendum indebi
tum. ar. c. bona fides. de deposito. et. ff. ea.
l. i. Repetet tamen sortem et debitū quod
soluit. L. manda. l. fideiussor. et. ff. manda.
l. si remunerandi. s. si passus. Quarta cō
clusio nō repetit a debitore sciēte et patientē
et mandate ipm obligari tñ p sortē fide
iussor solutes vsuras. tñ q. fines mādati ex
cessit. ff. manda. l. diligēter. tñ q. ad illas

obligatus non erat. vt. ff. de fideiussoribus
l. fideiussor. et. l. eadē. l. fideiussor. Quinta
conclusio non repetit fideiussorū usuras
a debitore sciēte et mādāte ipm in omnē
causam. vel simpliciter obligari siue fide
iubere generaliter. qz in generali mādato
non includit q se obliget ad indebitū. scz
ad usuras. de quo etiā in speciali verisimi
liter nō mandasset. ff. de condi. indebi. l. si
pcur. .z. c. si. de officio vica. li. vi. .z. c. in ge
nerali. de re. in. li. vi. Sexta cōclusio nō re
petit a debitore sciēte et mādāte p usuris
fideiuberi ipse fideiussor soluens usuras si
nō iurauit creditori vlt interfuisset debito
ris ppter pignora data vlt aliā cām. et hoc
in foro iudiciali Sz in foro cōscientie secū
dū theologos tenet debitor fideiussorem
seruare indānē. Septima cōclusio q repe
tit fideiussorū usuras a debitore sciēte et mā
dante ipm p usuris sub noīe sortis inclu
sis vt ē moris obligari siue fideiubere qn
iuste credere potuit illas esse d sorte. puta
Quia mutuabat creditor x. ducatos et di
xit in instrumēto de. xx. pro quibz fideiussor
se obligauit. quoniam iuste credere po
tuit illos esse de sorte. extra de presump. c.
quia verisimiliter. ff. de pba. l. cum indebi
to. Et sic intelligit Jo. an. decretalem se
cundam de fideiussoribus. Octaua con
clusio q fideiussor repetit usuras solutas
a debitore sciēte et mandante noīatim p
usurz fideiuberi si iurauit illas soluere. Et
hec est communis opinio. quia ratione iu
ramenti non potest fideiussor recipere con
tra creditorem usuras petentē. vt in. c. de
bitores de iure. iurā. licet quidam dicant
hoc verum si non potuit petere absolutio
nem a iuramento per decretalem. i. d. iure
iuran. Et ita sentit hostien. in sum. de fide
iussor. §. ad quid fideiussor. et spe. in ti. de fi
deius. §. i. ver. sed quid de fideius. Alij dixe
runt q neutro casu a debitore repetet. licz
bene a creditore cui soluit. sz primā appro
bat Jo. an. respondens ad secundam. q
licet fideiussor teneatur recipere. nō tamē
est iure expressum q teneatur agere. Itēz
fideiussor potest omittere exceptionē iho
nestā ex psona sua. ff. mādati. l. idem. §. ge
neralit. Et bñ facit vt. ff. ea. l. quint. mu
tius. alias incipit. si quis sub usurz. vbi dicit

q bñ facit fideiussor pccens pudori suo sol
uēdo usuras quas pmisit licet in stipulari
one nō venerit illas repetit. Si ergo p o
mittere exceptōez. multo magis actionē si
tis exceptio grauaret opinionē suā posset
ei a vulgaribus de fidei fractiōe notari. d
iureiurā. c. tua. qd sibi nō expedit vt alias
cū ipse indiguerit inueniat creditores. Ha
bet ergo fideiussor opinionē soluēdi vlt ab
solutionē petendi a iuramēto. Ad terciāz
opinionē rñdet similit q habet opinionē
licite repetēdi a debitore et q licite soluit
forte enī execrat litē cū creditore qd est cō
mēdabile. de h. sig. c. ij. li. ff. de alie. iudi.
l. item si. Et sic bene concord. Jo. an. l. qn
tus mutius. q videbat obstare. Preterea
nihil pcpū haberet fideiussor q sine cul
pa soluit ad illū q fuit in culpa. Nonā
cōclusio repetit a debitore sciēte et mā
dante noīatim p usuris fideiuberi ipse fideius
sor usuras creditori solutas. etiā si nō iu
rauit creditori illas soluere. Sz ipse fideius
sori debitor indēnitatē iurauit vel etiā si
dictā indēnitatē non iurauit. dūmō alias
ppter pignora data vel aliā cām debitori
fuerit expediēs usuras solui. vt. ff. mādati.
l. si qz p eo. et sic legit Host. decreta. istā.
puenit. de fideiussor. Decima cōclusio q
oī casu q pōt a debitore fideiussorū usuras
repetere debet. intellige si non interuenit
fraus psonē ad psonā. i. psonē se cōstituēt
fideiussorē vt facit qn vnus usurari vt al
ter lucret. vt no. de pui. c. qto. et i. c. signi
ficāte. de pig. p. Jo. an. Undecima cō
clusio q oī casu q fideiussor a debitore usu
ras repetere neq. illas repetet a tradito
re cui soluit. ff. mā. l. si fideius. §. in oibus
fm. Jo. an.

Lxxviii.

Quid de illo qui eximit vel corporaliter
subtrahit vlt arripit vlt alio mō fugere facit
debitore detentū tā p debito fisci q pua
ti. Rñdet Jo. de pla. in. l. qtiens. de erac.
tributo. li. x. q tenet soluere illud totū qd
ille debebat fisco vel privato. vt dicitur in
d. l. qtiens.

Lxxix.

Quid d occultate officialē tpe iudica
t vlt official. Rñdet idē ubi sup q tene
tur in qdruplī scdm bal. in. l. iij. et bar. l.
de assesso.

Lxxx.

Quero vtrū vxor teneatur si maritus

male administret officium publicum? Sic qd
no. ter. est in. l. vxore. l. de decu. li. x. Na
regula e qd vxor no teneat p marito. l. ob
maritoy. l. ne vxor p marito. et ecouer
so. maritus no tenet pro vxore nisi qn nu
trix scdo nupsit no reddita rone nec puiso
pupillo de tutore. l. ij. l. in qui. cau. pign
ra. cōtra.

Lxxxi
Quid de vxore q fecit furtū ante matri
monium vel etiā post p se vel cū viro. Et qd
si vir solus furatus est aliqd et vxor pti
cipauit cōsentiendo vel comedēdo volūta
rie vel inuite inuicē licebit vxori de reb
cōibus sibi et viro satisfacere eo inuito da
mnificatis. Ik n̄det mo. in sum. in tracta.
resti. in p̄bo. resti. furti faciēda est. qd vbi
de cōsuetudine regionis vir et vxor cōmu
nicant sibi debita et credita ex p̄tractu v
maleficio si res furtiua quā mulier subri
puit ante matrimonium vel post matri
monium solo vel cū viro. vel qd vir solus subri
puit añ matrimonium vel post. et stat adhuc
in eoy p̄tate; dicendū qd p̄t illā rem resti
tuere vero dño etiā p̄tradice re marito. Si
aut cōsumpta est vel si vir solus furat⁹ est
et si mulier p̄cipauit cōsentiendo vel co
medēdo spontanea et inuita p̄ vxor si vir
no cōtradicat negociū mariti gerēdo et se
ip̄am liberando estimationē rei cōsumpte
restituere vero dño latēter de cōib⁹ bonis
si aliter no p̄t. nec erit furtū. qd no est frau
dulenta p̄tractio. nec aīo lucrificandi. p
bibente aut viro no est faciēda hmoi resti
tutio s̄m quosdā. cū ipsa no habeat rerum
administrationē de reb⁹ cōibus; sed mari
tus. si tñ in b̄ casu faceret restitutionē de
rebus cōibus bona fide latēter; no est di
cendū qd esset ei p̄nā iniungenda quasi p
mortali aut qd peccaret mortaliter. xiiij.
q. vi. c. fi.

Lxxxij
Quero an notarij p̄ficientes instrumē
ta usuraria teneant ad restitutionē? Ik n̄
det Alex. de alex. qd cartarij qui solū stant
p̄ illis qd volūt recipere mutuū ab usura
no no tenent. qui vero stant p̄ arte et lucro
usurarij tenent. si no sic sunt cooperati ad
hoc qd absq̄ eoy cooperatōe illa usuraria
p̄statio no esset facta. Inter p̄cipuos aut
cooperatores censendi sunt p̄ncipes qui in
fauore usurarioy cogūt reddi usuras. aut

ex quoy indebito fauore potētius usuras
exercent. Notarij vero qui sciēter faciunt
cartas de debito usurarij ac si sit debitum
legitimum et absq̄ usura; tenent reddere v
suram acceptā. qd eoy instrumentū est effi
caciter cooperatiuū ad b̄. vt usurario sol
uatur usura. Si vero in nota vel instrumē
to facta est exp̄ssa mētio de usura; tunc no
tenent. qd tñc no cooperat nisi vbi eis p̄sue
tudo p̄ talia instrumēta cogere debitores
ad soluēdas usuras usurarijs. l. o. cor. Bi
ral. obdonēsis. vide Archi. in. c. si qd obli
gatus. xiiij. q. iij. et in. c. sicut no suo. l. xvi.
di. Et Jo. de lig. in. c. sup̄ eo. de usuris.

Lxxxij
Quid si filia dote in frau
dem creditoy. Ik n̄det dñs Jo. de pla. insti.
de actio. §. rursus. qd talis dos reuocat a
creditorib⁹; et gener tenet eis ad resti. ff.
q̄ in frau. creditoy. l. si. §. i. l. eo. l. ij.

Lxxxij
Quid de viro q accepit
filiā raptoris vel usurarij in vxorez. vide
s. §. l. xv.

Lxxxv
Quid de sepelientib⁹ usurarios. vide
in tractatu nostro excoicationis excoimu
nicatio. i. §. i. v. v.

Lxxxvi
Quid de ministris usurarioy. Ik n̄det
Biral. obdonēsis. qd si absq̄ oī inductō
ne tradūt eoy pecuniā ad usurā. nec post
modū coactiue erigūt eā; no tenent icōm
quosdā restituere nisi solū illa q̄ sibi de v
suris retinuisent. Illi vero qd p̄ iudicia et
litigia coactiua eas erigūt; tenent. qd isti
efficaciter cooperant. et p̄mi sunt solū q̄ si
vasa intermedia. ita qd absq̄ ip̄is ille viu
re fieret et darent. Quidā tñ distinguunt
de ministris. qd quidā sunt ad vtilitatē of
ficij usurarij destinati. ita qd apud eos re
sistet q̄ si p̄ncipalis auctoritas dñi sui. et
istos dicūt teneri. quidā v̄o sunt ad soluz
actualē et manualē tributionē mācipati.
ita qd ip̄i no taxant precij usurarioy. nec
cū eis cōtrahit pactū de usura. quibus ip̄is
p̄sentib⁹ et pecuniā tradētibus fiat. Et ta
les no tenent restituere p̄pter causam p̄di
ctam; licet mortaliter peccāt. vide in tra
ctatu de vsu. usura. x. v. xij.

Lxxxvij
Quid de procuratore tutore et curatore.
Ik n̄det Hosti. in sum. in ti. de vsu. §. si. in
fi. et Hof. eo. ti. §. itē quid si qd. et Archi.
in. c. sic no suo. et An. de bu. in. c. michael.

extra de usu. Et ita dicit Lan. de pinn. in
practica seruari. Et dicunt oēs pdicti doc.
q̄ solū tenent in subsidiū ad resti. usurariū
q̄s extorsert. i. q̄n principalis nō est solu
uendo. al's nō. Anno. Ho in. d. c. michael.
indistincte tenet q̄ tenent. Bonal. Ho di
cit q̄ tenent q̄n principalis nō est soluendo
vel nō vult soluere. vide in tracta. de usu.
usura. r. s. xxxi.

De restitutione edificā tū in solo suo cū dāno vicini.

Quid de his q̄ edifi
cant in solo suo cū dāno vicini. puta qz p
cidit venas putei vicini q̄ transeūt p do
mū edificātis. vel alterius tollit edificā
vel obfuscat luminib⁹ vicini domū? Ik nō
det glo. in re. iu. li. vi. locupletari nō d̄z a
liquis cū alteri⁹ iniuria v̄ iactura dici so
let cū facio aliqd̄ in meo ex quo aliq̄ noceo
aut immitto puta trabē in alienū parietē.
et tūc nō licet. vt. ff. si serui. v̄ dice. l. si re
stratix. et. l. alterius. C. de seruitu. vbi d̄z
An pariete vero tuo si fenestrā vi v̄ clam
fecisse: cōuincaſ q̄s sumptib⁹ suis op⁹ tol
lere in integrū parietē restituere p̄pellit.
et loquit̄ de eo q̄ fenestrā facit i pariete vi
cini. vt. l. in pietes. C. de serui. rusti. p̄dio.
dicit q̄ p̄mittit q̄s aquā ducere de flumīe
publico. ita demū si sine alteri⁹ iniuria il
lud fiat. et. ff. de serui. rusti. p̄dio. l. si fistu
lā. Aut nō immitto nec opus facio in alie
nū: sed in meo. et tunc aut id dolo facio vt
noceam alteri et tunc pbibeor. ff. de aqua
plu. ar. l. i. Aut nō facio dolo sed solū eo p
posito vt mibi p̄sit. licet p̄ illud alteri no
ceā nō pbibeor. vt. ff. de aqua plu. ar. l. i.
s. idēqz. vbi dicit. deniqz marcellus ait cū
eo q̄ in fundo suo fodiēs vicini fontē auer
tit nihil posse agi si nō aīo nocendi vicino
sed suū agrū meliorē faciendi id facit. Quā
quis p̄t eleuare edificā suū vsqz ad celuz.
Dñ in. d. l. al'ti⁹ dicit. Altius quidē tolle
re edificia si domus seruitutē nō debeat:
dom⁹ eius minime pbibet. Cōcor. etiam
glo. in. c. cum ecclesia vultera. de ele. in
verbo. iniuriarū. et in. c. nisi. specialis. de
auctoritate et usu palij. q̄ dicit. q̄ quis p̄t
vti iure suo. etiaz si alteri noceat. dum mō
nō faciat aīo nocendi. sed q̄n aliquid. libi

nō p̄dest et alteri nocetur nō debet q̄s auidi
ri. l. in fundo. ff. de re. vendica. vide supra
s. Lxxxiij.

De restitutione edificā tium in alieno solo de sua materia ⁊ alijs multis casibus.

Quid si aliquis edificat in alieno solo
de sua materia: an dñs terre teneat ad re
stitutionē edificij. vel edificat in suo de a
liena materia: an teneat ad restitutionem
materie? Ik fides idē Ho. de pla. insti. de
re. diui. s. cū in suo. p̄ rex. et glo. ibi. q̄ ali
quis edificat in suo solo d̄ aliena materia
et habet locū qd̄ dicit in. d. s. cū in suo. qz
efficit dñs edificij cū edificij cedat solo.
nō aut̄ efficit dñs materie scz tignozū et
lapidū. imo remanet domus p̄ q̄ erat. sed
licet remaneat dñs: nō tñ p̄t v̄dicare ma
teriā. puta tignū. i. suā trabē positā in edi
ficio. etiā si edificā v̄llet tignū eximere
et sibi restituere. et hec est rō. scz ne edifici
um deformeſt ruina. vt. d. s. cum in suo. et
l. ij. C. de edi. prius. et. l. p̄ses. p̄uincie in
spectis. ff. de offi. p̄si. sed edificā tenet ei
ad restitu. tigni. vt. ff. de tigno imūcto. l. i.
sed si fecit sciēter et mala fide: tenet furti.
nō tñ tenet eximere: sed estimationē p̄sta
re q̄tū dñs tigni iurauerit. v̄ si velit dñs
expectare donec edificij ruat: poterit po
stea suā materiā v̄dicare si ei⁹ estimatio
nem nō fuerit cōsecutus. Et sumit̄ hic ti
gnū p̄ omni materia ex q̄ fit edificij. vt cō
prehēdat trabes domus et vinee ex quib⁹
fiit p̄gulata ⁊ tegule dom⁹. l. i. ff. de tigno
imūcto. Aut q̄s edificat in alieno solo de
sua materia et habet locū. s. ex diuerso. in
sti. de re. diui. qz dom⁹ edificij efficit eius
cuius est solū sicut in p̄cedenti casu. s. do
minij materie p̄dit edificā. et ideo diru
pto edificio nō p̄t materiā v̄dicare. sed
si edificā ē in possessione edificij: et dñs
soli perat solū et edificij si edificans fuit
p̄tinne male fidei. nullā h̄z exceptōz nec re
mediū ad aliqd̄ sibi retinēdū qz ē in culpa
sciēter edificādo i solo alieno iō donare vi
det. Si aut̄ fuit p̄tinne bone fidei sibi p̄su
litur ope retentiōis p̄ exceptōz doli vt nō
teneat restituere edificij nisi dñs soluat sibi
p̄ciū materie ⁊ mercedē ingroz. Si aut̄

fuit a principio bone fidei et tpe edificij ma
le fidei: tunc eligi quedam media via. ut di
cit glo. in. d. §. ex diverso. scz qd possit tolle
re edificij sine dispedio dñi soli. ut. l. iu
lianus scribit. si in aliena. ff. de reivendi.
aut quis hoc edificat de aliena materia
in alieno solo. et habet locus. l. ij. de rei vñ
di. et similiter dominus soli efficitur do
min⁹ edificij sz nō materie. ideo dirupto
edificio materia eius reuertit ad priorem
dñm sine bona fide siue mala hoc edificij
fuerit constructū. ut. d. l. ij. Sed interim pōt
agere cōtra dñm soli ad instar tigni iniun
cti et etiā cōtra edificantē. i. materiā alie
nam subripiētē mala fide. et vno soluētē
alter liberat sicut in tigno dñ. insti. de rez
diui. §. cū in suo.

¶ Cxi

Quid si qd plantet plantā in alieno so
lo. ¶ Rñdet idē vbi. §. si titius. qd siue qd
plantet alienam plantam in suo siue suaz
in alieno planta efficitur. dñi postq̄ egit
radices nō añ. et iō nō tenet ad restitutio
nē arboris. ¶ Itē arbor mea q̄ est i campo
meo vel in cōfinio campi mei si agat radi
cem in fundo tuo: efficit tua Et si cōiter in
tuo et meo: efficit cōis. qz arbor intelligit
esse illius: in cui⁹ fundo egit radices. et sic
mutatione radicū devno fundo in alterū:
mutat inde et dñum arboris. ut. d. §. si. ti
cius. et ff. ea. l. adeo. §. si. Et hoc si arbor vi
uit et alat ex radicibus nouiter porrectis
in cāpo tuo. Si aut viuit et alat p maiori
pte ex p̄mis radicib⁹ mei campi: tunc rema
net mea cū a meo cāpo traxit originē. licz
postea aliq̄s radices extraxerit cāpo tuo.
l. si plures. §. si. ff. arborz furtim cesarū. et
in glo. in. d. §. si titius. ¶ An aut ppria au
toritate possum incidere radices q̄s tua
arbor egit in campo meo. vel incidere p
ppria auctoritate arborē tuā q̄ pendet sup
domū meā: Dic qd cū auctoritate iudicis
possum. als nō. ut. d. l. si plures. §. penul.
nisi primo tibi denunciē vt tollas. et est cō
siliū vt de hac denunciatiōe fiat publicū
instrumentū. et te negligēte remouere pos
sum: et ppria auctoritate incidere. nō solū
qd supexcurrit domū meā: sed etiā a stirpe
et mecū ligna portare nemie p̄hibēte. l. i.
§. si arbor. ff. de arbo. ceden. Et si sit edifi
catū in alieno qd pendet. s. meū nullo iu

re seruitus: nō possum tollere ppria aucto
ritate. l. quēadmodū. §. si p̄tectū. ff. ad. l.
aquit. et. l. si cōclauē. ff. de dam. infec. nisi
precedente dicta denunciatiōe. ut. d. §. si
arbor.

Quid autē si sint due arbores vnite in
eodē stipite: an appellabit vna arbor vel
plures. ¶ Rñdet idē vbi. §. dic qd si iunctu
ra et cōiunctio apparet sup terrā: censetur
vna. als censent plures. l. si gemina. ff. ar
borz furtim cesarū. et ideo tūc puniat de
damno dato in duplici arboze ex forma. l.
vel statuti.

¶ Cxii

Quid si seminaui in agro tuo frumentū
meū. ¶ Rñdet idē. insti. de re. diui. §. q̄ rōe.
qd siue bona fide siue mala efficit tuū. nā
semē cecidit solo: postq̄ coluit. sed si semē
naui bona fide opere retentionis: si sum
in possessione possum mihi cōsulere. vt nō
pmittā te colere nisi soluas p̄ciū et impē
las. ut. d. §. qua rōne. et nō solū sata p̄ aliū
cedūt solo: sed etiā semina et plante q̄ et se
nascunt. diuina tñ natura cooperante ce
dunt solo. ut no. glo. ff. eo. ti. qua rōe. §. si.

Quid autē si qd seminat alienū semē in
alieno solo vel plantat alienaz plantā in
alieno solo quib⁹ casibus etiā semē et plā
ta cedūt solo cōtra quē agā an cōtra plan
tantē et seminantē: an cōtra dñm soli. Di
cit glo. in. d. §. q̄ rōne. qd cōtra dominū so
li. vnde versus. Quicquid plantat seritur
edificatur. Omne solo cedit: radices si ta
men egit.

¶ Cxiii

Quid si scripsi in aliena carta vt pinxi
in aliena tabula. ¶ Rñdet idē insti. de rerū
diui. §. littere. qd qualitas semp cedit sub
stantie. cum sine ea esse nō possit. vnde scri
ptura semp cedit carte. et pictura tabule.
et sic liquidū cedit arido taz in pictura q̄
in carta. ff. de rei vñdi. l. in rem. §. sed et id
qui vel in scriptura et eam parificat pictu
re. et in. d. §. littere. et. sed necesse. et. et. in
omnibus. Fallit autem in vno casu scz qñ
qualitas est preciosior q̄ ip̄a substantia.
quia tūc per preualentiā qualitas trahit
ad se substantiā. quia tunc plus est in ma
nus ope q̄ in materia. l. mulieris. §. pe. ff.
de ver. si. et iō vbi cū scriptura ē preciosior
q̄ carta: tūc carta cedit scripture. et iō cū
bodie scriptura cōiter sit preciosior: carta

debet cedere scripture, vt tenuit glo. ff. e. l. qua rōne. §. littere. licet tenuerit oppositū insti. de re. diui. §. littere. Similiter vbi cū q̄ pictura est p̄ciosior tabula: trahit ad se tabulā p̄pter p̄ualentiā. secus si nō est p̄ciosior. q̄ si sit quedā pictura rudis et informis. idō notat̄ tex in. d. §. littere. facit mentionē de nobilissima pictura et de vili tabula. sed remota hac p̄ualentiā. q̄ scriptura vel pictura sit paris vel minoris p̄cij cū carta et tabula: tūc semp̄ cedit carte et tabule. veluti sue substātie. q̄ qd̄ dixi de p̄ualentiā intellige de p̄ualentiā cōmuni nō singulari. q̄ talē singularitatē nō cōsiderauit legislator. puta q̄ quis faciat sibi scribere l̄ris aureis qd̄ cōmuniter nō fit. vñ licet nūc scriptura p̄ualeat et sit p̄ciosior carta: tūc quia est singularis nihilominus cedit carte. vt. d. §. littere. in p̄n. Et attende q̄ aliud est in pictura rei immobilis puta muri. q̄ tūc pictura licet sit p̄ciosior: semp̄ cedit muro. vt tenet glo. in. d. §. littere. ille ergo qui scripsit in carta aliena scienter et mala fide: nullo iure p̄t sibi cōsulere p̄ estimationē et solutione scripture. nec p̄ actionē si nō possidet. nec p̄ exceptionē si possidet cū donasse videat̄. insti. de re. diui. §. certe. §. scienti. Sed qui scripsit in carta aliena ignorāter et bona fide putās cartā esse suā: si possidet cartā scriptam p̄t se tueri exceptōe cōtra dñm carte eam petentē denegādo ei restituere: donec sibi soluat p̄eciū scripture. sed si scriptor nō possidet cartā scriptā sed dñs carte: p̄t agere cōtra dñm carte actōe in facti. vt dicit glo. in verbo. bona fide. Et sic cōcludit q̄ si ille q̄ scripsit bona fide in aliena carta credēs esse suā: siue possideat siue non possideat tenet̄ dñs carte ei satisfacere p̄ scriptura.

Et quid si bona fide scripsisti vel pinxisti multū informiter et vituperose in mea carta pulcra v̄ tabula. et ego nolo scripturam vel picturā turpissimā. sed estimationem cartarū vel tabule. an tenearis solvere? Glo. in. l. nō solū. ff. de rei ven. dicit q̄ nō. si fuit bone fidei possessor. p. l. si qd̄ possessor. §. sicut aut. ff. de peti. here. vbi dicit q̄ quis nō debet culpā de administratōe rei quā tenet̄ suā bona fide. Et sic nō de

bet teneri nisi inquantū est locupletior sicut possessor hereditatis et cōuentus cōditione indebiti. l. in sum. §. pent. ff. de cōdi. indebi.

¶ Exlij

Quid si quis ex aliena materia vel sua et aliena fecit materiatus. puta ex alienis asserib⁹ fecit capsam: Rñdet idē insti. de re. diui. §. cum ex aliena. q̄ materia cedit materiato quādo tale materiātū nō est reducibile ad primā materiā. et sic faciens materiātū efficiē dñs materie. nec tenetur ad restitutionē eius. sed si ē reducibile ad primā materiā: tunc materiātū cedit materie. q̄ materia tūc nō dicit̄ quodammō assumere nouā formā siue speciē. ex quo de facile est reducibilis ad primā materiā.

Ad hoc tñ vt materia cedat speciei siue materiato. et sic faciēs materiātū efficiē dñs materie. tria sunt necessaria q̄ ponuntur in glo. in. d. §. cum in aliena. s. q̄ faciēs speciē ex aliena materia faciat bona fide suo noie. et q̄ nō sit reducibilis ad primā materiā. qñ aut̄ sunt duo facientes materiātū. vnus bona fide alius mala. vel si in diuersis materijs vel in vna primū est habita bona fides primū mala. dic q̄ in ea re et in ea pte in qua cōcurrunt p̄dicta tria efficiuntur facientis materiātū in alia re. et in alia pte efficiē dñi materie. Et nō solus post factā speciē et materiātū specificas efficiē dñs: sed etiā efficiē si species est in fieri. dum mō rudis materie nomē exierat. ut dicit glo. i. d. §. cū ex aliena. et. ff. e. l. adeo. §. cū quis. Et nota ex. d. §. cū ex aliena. ibi fructū ad spicas reduci. iuncta glo. in verbo. spicas. q̄ frumentū cedit specificati et sic triturans bladū alienū bona fide putās suū efficiē dñs grani. et sic fm glo. corrigat̄. ff. e. l. adeo. §. cum quis. in fi. vbi dicit q̄ excutiēs frumentum de spicis nō adiciē nouā speciē seu formā. s̄ que erat latens detegit. Et nota q̄ licet faciens materiatus. de aliena materia efficiē dñs materie: tñ quia nō est equū aliquē locupletari cū aliena materia: tenet̄ ad estimationē materie. vt dicit glo. in. d. §. cum ex aliena. in verbo. spicas. Et nota q̄ appellatione materie nō cōtinet̄ materiātū qd̄ ad sui materiā nō p̄t reduci. vt hic. et. l. q̄ situm. §. illud fortasse. ff. de lega. iij. Et sic

47
videt q̄ statutū p̄hibet portare frumentū
extra districtū sub certa pena q̄ portans
farinā nō incidit in penā cū farina nō sit
reducibilis ad primā materiā. Sed cōtra
rium determinat Bar. in. d. §. illud fortas
se. qz appellatōe frumētū cōtinetur farina.
donec sit deducta ad effectum finalem ad
quē est innēta. i. donec fiat panis. ar. l. si
cut lana. ff. de leg. iij. cōtrariū tñ tenet gan
dinus in. c. de rebus v̄tutis. et Alberi. de
rosato. ij. p̄te statutoz. c. v. **L. Exliij**

Quid si quis bona fide intexuit et fuit
vestimēto suo manicā vel gironē de alie
na purpura. R̄ndet idē insti. de re. di. §. si
ramē alienā. q̄ efficit dñs illius purpure.
licet teneat ad estimationē vt. s. §. primo.
qz accessoriū sequit̄ naturā sui principa
lis. vt in. c. accessoriū. de reg. iur. li. vi. nec
curat an accessoriū sit maioris valoris q̄
principale. nā sepe emit̄ principale p̄pter
p̄ciositatē accessoriū. l. si in emptione. ff. de
p̄traben. emp. Et hoc q̄ nobilius accedat
viliori. et est verū qñ ponit̄ loco accessoriū
Si aut̄ vilius apponeret̄ loco accessoriū no
bilioris. vt vestimentū grossum causa cō
seruandi purpurā: tunc vestimentū acce
dit purpure. Si aut̄ neutrum apponit̄ gra
tia alterius: tunc neutrum alteri accedit. vt
dicit glo. in. d. §. si tñ alienā. Itē nota q̄
licet dñs purpure in tēte alieno vestimen
to amiserit dominium purpure: tñ si dolose
et furtive fuit sibi subtracta vel ablata p̄t
agere de cōditione furtiva cōtra surripie
tem. vt. d. §. si tñ alienā. maxie si talis sur
ripies erat sartor qui fecit vestimentū. vt
dicit glo. que allegat̄ p̄iuncta tertii. q̄ qñ
totus pannus nō est positus in vestimēto
presumit̄ subtract⁹ a sartore. qd̄ notat̄ cō
tra sartores. qz est p̄sumptio cōtra eos.

Quid si quis cōfundat **L. Exlvi**
vnā materiā p̄pria cum materia alterius.
R̄ndet idē insti. de re. di. §. si duoz. q̄
cōfusione querit̄ dominium et cōmixtione.
et ideo si voluntate tua cōfudero et cōmi
schero meū vinū cū tuo. vel cōstauero me
um argentū cum tuo vel meū mel cum tuo
vino vt fiat mulsum. et sic est species ter
cia per se. vel meum argentū cum tuo au
ro vt fiat electrū. vel etiā si p̄dicta sint cō
fusa et cōflata casu foruito sine voluntas

dominorū. in omnibus casibus istis cōfu
sa et cōflata efficiunt̄ cōmunia. et si cōfusa
et cōflata sine sint eiusdē materie siue di
uerse et siue cōfundant̄ voluntate dñoz si
ue casualiter efficiunt̄ cōmunia: nisi sepa
ri possint. vt dicit glo. Secus aut̄ si alter
dñoz vel extraneus sine voluntate alteri
us dñi cōfundat vel cōstet rem suā cū alie
na bona fide faciendo terciā speciē. quia
tunc nō est cōmunis: sed efficit̄ p̄pria speci
ficantis vt dicit glo.

De restitutōe fructuū

Quid de fructibus **L. Exlvi**
p̄ceptis: R̄ndet idē insti. de re. di. §. si
quis autē a dño. q̄ bone fidei possessor fa
cit fructus industriales suos. ideo eos cō
sumptos restituere nō tenet. Secus in ma
le fidei possessore. et ideo cōclude vna cum
glo. in. l. ex diuerso. ff. de rei vendi. q̄ nyl
lus possessor facit fructus naturales suos
l. fructus. ff. de vsu. ideo eos extantes dñs
vendicat a quocūqz. sed de cōsumptis nō
tenet possessor bone fidei nisi in q̄tum est
factus locupletior. qz tunc tenet̄ ex lequi
tate legis. si et me et ticiū. ff. si cer. pe. sed
fructus industriales qui erigunt̄ in industriā
et ministeriū hominis. vt segetes lac lana
et similia bone fidei possessor. cum ti. et si
ne ti. facit suos et eos lucratur p̄pter indu
striam et culturā. vt nō possit ab eo aduo
cari. s. postqz sunt cōsumpti. nec ad eorum
preciū tenet̄. vt. d. §. si quis autē a nō dño.
et. l. bone fidei. ff. eo. et. l. certum. l. de rei
vendi. sed si nō sunt cōsumpti et extant: te
netur restituere. vt insti. de offi. iudi. §. illo
rum. sed male fidei possessor si nō habz ti.
tenet̄ et de cōsumptis et de extantibus. l.
pe. l. de cōdi. ex. l. et de p̄cipiendis. vt. d.
§. illoz. sed si habet titulū: similiter tenet̄
de cōsumptis et extantibus. sed excusat̄ a
p̄cipiendis p̄pter titulū: nisi in. iij. casib⁹
notatis in glo. in. d. §. si q̄s autē a nō dño.
in quibus tenet̄ a p̄cipiendis etiā si habet
titulū. puta si quis cōpulit̄ aliquē p̄ metū
sibi vendere. Item si quis emit̄ in fraudē
creditorū. Item in eo qui scienter emit̄ cō
tra p̄hibitionē legis vel statuti. Item et
quarto in eo qui scienter emit̄ a fisco nō so
lenniter. l. i. l. de fide instru. l. x. ff. de rei
f

vendi. l. sed et partus. et. l. eo. l. si fundi.
L. eoz. monal. in sum. in verbo. fructu. di-
cens. Fructuū alij industriales. vt frumen-
tum vinū oleū et similia. Alij naturales vt
poma ficus et similia. Fructus naturales
non facit suos possessor: etiam bone fidei.
Dñ teneē reddere vniversos postq̄ ince-
pit habere p̄scientiā rei aliene. ff. de vsu. l.
vsus. Itē fructus dicunt̄ qui sup̄sunt de
ductis expēsis que fiunt gratia fructuum
querendorū colligendorū et cōseruandorū.
et habet locū tā in bone fidei q̄ in male fi-
dei possessoribus. et etiā p̄donib⁹. ff. de
peti. here. l. si aliqd. §. fructus. et. l. plane.
in fi. et. l. de fructu et li. expē. l. i. in fi. Nā
nullus casus interuenire p̄t qui hoc gen⁹
deductōis impediāt. ff. fa. ver. l. fundus. et
solu. ma. l. fructus. Itē fructus intelligū-
tur deduci necessarijs impēsis. ff. de opi.
seruo. l. i. fructus. et. ar. xij. q. ij. nobiscum.
hac distinctōe teneē bone fidei possessor.
Necnō et oīs violentus teneē reddere oēs
qui p̄banē ad eū puenisse. l. de rei v̄di.
l. si fundus. Si vero fuerit violentus posses-
sor: tunc teneē restituere p̄ceptos. et eos q̄
p̄cipi potuissent p̄ veros possessores. et de
rest. spo. grauis. et. c. cōquerete. de officio
dele. c. cū causa. xij. q. ij. nō licet.

Quid de asportantib⁹ **L. lviij**
fructus de campo alterius aīo lucrandi.
R̄ndet dñs Jo. de pla. insti. de obli. q̄ ex
delic. nal. §. furtoꝝ. q̄ p̄t accusari de furto
p̄ illū tex. et hoc q̄n fruct⁹ sunt maturi. Si
aut̄ sunt immaturi: tūc teneē de damno da-
to actione legis aquilee. l. si seruus seruū.
§. si oliuā. ff. ad. l. aq̄. et. l. nauta. §. in que
cunq̄. ff. nauta. cau. l. si fur descripserit. ff.
de vsufruc. nā damnū distinguūt a furto.
q̄ furtū est amotio rei. sed damnū est rei
destructio fm Bal. in. d. §. si oliuā.

Quid de inuasore rei **L. lviij**
alterius immobilis. R̄ndet Jo. de pla. in
sti. vi bonoz raptio. §. q̄ teneē. q̄ teneē eā
restituere cū fructibus. l. si. l. vñ vi. et hoc
si dolose occupauit. si aut̄ sine dolo: teneē
eam restituere sine fructib⁹. l. inuasor. l.
vnde vi.

**De restitutione aliena-
tionis in fraudē creditoꝝ facte.**

Quid si fiat alienatio **L. lxi**
in fraudē creditoꝝ. puta quia debitor do-
nat vt creditores p̄ueniēt sibi debito. R̄ndet
Jo. de pla. insti. de acti. §. rursus. q̄
talis donatio reuocat̄. et p̄lequēs acci-
piens teneē ad resti. l. si aut̄. §. simili mō. et
l. ait p̄retor. scdo r̄nso. ff. q̄ in frau. credi.

**De restitutione aliena-
tionis facte p̄ metu** **L. lxi**

**Quid de illo qui metu cōpulit aliquē
ad alienandū?** R̄ndet idē insti. de acti. §.
item actio de eo q̄ met⁹ cā. et. l. metus. ff.
ex quib⁹ cau. maio. Et requiritur q̄ fuerit
metus qui possit cadere in cōstantē virū.
scz timor mortis vel cruciat⁹ corporis vel
simul. qd̄ totū residet in iudicis arbitrio.
vt. l. ij. in fi. cū quinq̄ legib⁹ sequētib⁹. ff.
q̄ me. cau. et ē glo. magistra. et ordinaria.
vt in. c. cum dilectus. et q̄ metus cā. Si
ne ergo nō est sufficiens metus nisi tribus
cōcurrentib⁹. s. q̄ p̄sona sit potēs ad mi-
nas exequendū. Item q̄ minas cōsueue-
rit exequi. Itē q̄ mine p̄tineant atrocita-
tem facti. de hoc est glo. xiiij. q. iij. c. i.

Sed quid de metu reuerentiali. puta si
vroz aliquā obligationē vel alienationē
cōtrahat de mādato v̄ri: v̄ cleric⁹ de mād-
dato ep̄i: R̄ndet q̄ restituūt qd̄ ge-
stum est tāi metu reuerentiali officio iudic-
is. vt glo. no. in. l. i. §. que honorande. ff.
quarū re. actio non dat̄. et idē si subditus
nō als alienatur⁹ alienet rogatu dñi. nā
rogamē sup̄ioris p̄ceptū est. vt dicit glo.
in verbo exhortamur. in cle. i. de resti. et no-
tat Inno. in. c. petitio. de iureiur̄.

**De restitutione facien-
da ei qui utiliter gessit negociū meū:** **L. lxi**

Quid si sine mandato **L. lxi**
meo soluisti creditori meo et me liberaisti
soluendo noīe meo: R̄ndet idē insti. de
actio. §. actionē. q̄ cogor habere ratū. et
obligor tibi actōe negociorū gestorū ad re-
stitu. pecunie quā p̄ me soluisti. Sec⁹ si nō
utiliter soluisti. vt q̄ mea intererat vt nō
solueres. l. cū pecunia. ff. de nego. ges.

Quid si tutor more ciui **L. lxi**
tatis mittit exenia noīe pupilli magistro
et suis coniunctis: R̄ndet idē vbi. s. q̄
pupillus tenetur tutori actione negociorū

gestorū. l. cum plures. §. cū tutor. ff. de admi. tu. nam talia exentia ex quo sunt cōsue- ta dicunt quasi debita. vt dicit glo. in. l. i. §. sed nōnullos. ff. de tute. et rōni. distra.

Quid si tui cōtemplo **L. liij** rione sine mandato tuo redimo ab hosti- bus vel latronibus filiū tuū vel ad aliam rem tuā necessariā quā redimere teneba- ris. Rndet idē vbi. s. q. mibi teneris acti- one negotioꝝ gestorū. imo in hoc casu pos- sunt viri expendere dotē p. redimēdis p- sonis necessarijs vxoris. l. sed si ideo. ff. io lu. ma. nā si pater filiū captiuū vel ecouer- so vel alius successur⁹ redimere negligat: priuat⁹ successione. vt in auten. si captiuū. L. de epi. et de. de hac materia. s. negotio- rū gestorū. vide. s. §. Lxxvi. et. Lxxvij.

De restitutōe expensa- rum in iudicio factarū.

L. liij **Quid de his qui temere et pterve liti- gant:** Dic q. tenent ad damna ⁊ interesse tā litis q. viatici. l. pperandū. §. sin aut al- terutra. et. l. sancimus. L. de iudicijs. ⁊ in- sti. de pena temerelitigan. §. hec asit oia. ⁊ p. Jo. an. in. c. statutū. §. in sup. de rescrip- ti. vi. et in. ca. finē litibus. de dolo et cōtu- macia. et p. glo. ij. q. i. c. in primis. in xbo. moderatas expensas. dñs Jo. de pla. in d. §. hec autē oia. dicit. q. ex sex causis li- tigans tenet ad expēsas litis. Primo rar- tione temeritatis. l. eū quē temere. ff. de iu- di. vt si feci citari Liciū in genere cū plu- res essent et cōparuit ille quē nolebā. d. l. eum quē temere. Itē si feci quē citari cor- ram iudice nicōpetenti nō adhibita pmo diligētia vidēdi: an esset cōpetens. et idēz si loco et tpe incōpetenti. vel si vocauī eū in ius qui vocari nō debuit. l. i. et p. totū. ff. de in ius vo. Itē si actor post cōparitio- nē rei nō habet libellū paratū: sed petit di- lationē ad pducendū fm L. y. in. l. i. L. de dila. Itē si quis post aperturā testiū vi- det se nō habere ius et tamē psecutus est litē fm Bar. in. l. si quis inficiatus. ff. de- positi. et. l. pperandū. §. sin aut alterutra. L. de iudi. et sic patet q. temere vocare in ius dicit qui nullā iustā causaz erroris ha- buit in sic vocando. vt. d. l. eū quē temere. in glo. si aut habuit iustā causam erroris:

tunc absoluit ab expēsis. l. i. §. pe. de sepā. et. l. qui solidū. §. etiā. deleg. ij. In pdictis ergo casibus et in alijs vbi q. temere liti- gavit siue actor siue lit re⁹. nisi doceat de iusta causa erroris vel ignorātie pbabilis cōdemnat⁹ aduersario in expēsis itineris et litis. vt. d. l. eū quē te. et ceteris dānis. l. sancimus. L. de iudi. et. l. nō ignorat. L. de fructi. et litis expen. Itē in expēsis ci- barioꝝ si aduersarius cōsuevit se pascere ex arte sua a qua oportuit modo vacare. l. si hereditas. §. l. ff. ad exhiben. Et multo magis tenet quis ad oia ista si nō temere sed p calumniā litigasset. vt. d. l. nō igno- rat. Secūdo tenet ratione cōtumacie ad expensas: nō solū litis sed ceteroꝝ damno- rum. l. sancimus. L. de iudi. Et hoc habet locū sine contumax fuerit. q. nunq. venit. vel venit et recessit et respōdere noluit. et hoc siue fuerit actor siue reus. nā post cō- missam cōtumaciaz nō audiēt nisi refectis expensis. de quo vide glo. in. d. c. finē liti- bus. de dolo et contru. et per Anno. c. sepe cōtingit. de appel. Tertio rōne retardari pcessus. vt si actor impetrauit rescriptus post litē cōtestatā causa pte landi iudiciū corā longinquo iudice corā quo nō pba- nit: distulit vel cōtumaciter se absentauit: nam cōdemnat⁹ in expensis litis itineris et ceteris damnis. v. d. l. nō ignorat. ⁊ idē si quis opposuit exceptiones friuolas p- pter quas diu fuit ptractum iudicium: et tandem succubuit. vt. d. c. finem litibus. ⁊ idem si appellauit ab aliqua interlocuto- ria per quam appellationē negociū prin- cipale productum fuit extra terminos in- fra quos debebat terminari. l. intra vtile. ff. de mino. et in. c. cum appellationib⁹ fri- uolis. de appellatione. li. vi. vel cum quis ex cōtradictionibus et subterfugijs ⁊ dila- tionibus maioribus debito datis aduer- sario impeditus est reprobare executionē suam infra terminū. l. si cum ipe. de excusa- tione tu toꝝ. Quarto rōne emendationis vel mutatonis libelli. Cōdemnatur enim mutans vel emendans in expensis. in sti. de actio. §. si minus. nam tenet reficere ex- pensas pcuratorū et aduocatoꝝ quas fe- cit reus. quas non fecisset si non petisset plus debito. Quinto rōne renunciatonis

litis, ut si renunciat liti, ut l. postq̄ liti. l. de pac. et l. destitisse. ff. de iudicijs, qz cōscientia male litis motis credit renunciare, ut in. c. p. tuas. in fi. de simo. Sexto ratione victorie, nā hec est regula qz victus victori cōdemnat in expensis, ut d. l. pperandū. et l. oēs. in fi. l. de epi. et cle. in auten. de iudicijs. §. oportet. coll. vi. et in. c. calumniā. de penis, nisi ex iusta cā ignorātie. puta qz successit in ius alterius. l. q̄ in alterius. ff. de re. iu. vel ex iusta causa liti gandi. l. qui solidum. §. etiā. ff. de leg. ij. et ideo qui obtinuit sententiā in causa principali: habet iustā causam psequēdi in cā appellationis, et ideo licet succubat in ea: nō cōdemnat in expensis, ut no. glo. in. l. generaliter. §. si aut nō rite. l. de rebus creditis. Et adde qz iudex tenet cōdemnare partē ad dictas expēsas si sunt petite: nisi iusta causa subsit. al̄s tenet resarcire de suo, ut d. §. si aut. aut. alterutrā. si aut nō sunt petite: potest condemnare si vult, sed nō artatur.

De restitutione recipiē tium a psonis alienare nō valentibus.

pupillo
Quid de his qui recipiunt ab his q̄ alienare nō p̄nt. et quibus est interdicta bonoz suozū administratio utputata pupillo sine auctoritate tutoris. R̄ndet idē qz tenet ad restitu. ut insti. q̄. alie. licet vel nō. §. nunc admonendi. l. d. cor. Sco. in. ij. di. xv. q. ij. ar. ij. dicens. qz dñs alicuius rei nō p̄hibitus a lege vel a superiore a cuius voluntate dependet in dando vel donando p̄t dare rem suā alteri volente recipere. Probat. qz ex quo per actū voluntatis fuit dñs: ergo p̄ voluntatem p̄t cessare esse dñs, et nō p̄hibet eam superior istū desinere et istū incipere esse dñm. igit̄ per donationē istā fit vere et iuste dñs. Ex hoc patet quid requirāt ad iustam donationē. quia liberalis translatio nis donatio ex parte donantis et voluntas recipiendi ex pre eius cui fit donatio et libertas ex pre amboz hoc donandi et alterius recipiendi. et qz nulla supiore lege p̄hibean̄ iste vel ille nec pactū alterius a q̄ depēdeat in ista translatōe. Et p̄pter istū defectū primi nō potest aliq̄s dare pecu-

niam fratri minori. qz ip̄e nō vult esse dominus. p̄pter defectū rei secundi nō potest monachus sine licētia abbatis nec filius familias sine voluntate patris. nec etiā clericus et in aliquo casu sine voluntate. vel saltē cōtra voluntatē dñi pape. ut habet̄ eī de cens. c. roman. ad cuius capituli observationē penā posuit Bre. ix. qd. c. est in vi. l. qz visitates a visitatis nō recipiant munuscula. et si recipiunt tenentur duplū restituere. al̄s nō absoluant̄ a maledictione quā incurrūt ip̄o facto. ut dicit Julian⁹ ij. in suis cōstitutionib⁹. Quic aut̄ translatione dñi correspondet in translatione vsus liberalis accommodatio. et habet similes leges ad hoc qz sit iusta. qz requirit in comodante liberā voluntatē et in recipiente qz velit recipere rē comodatā ad vsum: et qz nō sit aliqua voluntas legis vel p̄ncipis obsistētis illi accommodatiōi.

De restitutiōe utentiū

re aliena p̄tra voluntatē dñi. l. lvi
Restituere tenet q̄s quādo comisit furtum in vsu rei licet nō in ip̄a re ad estimationem illius vsus. aliter non esset purgatum furtū. xij. q. vi. si res. et. l. di. qui secum. ff. de fur. l. qui iumēta. et ideo furtus comittit creditor q̄ pignore sibi obligato utit̄: vel alteri comodari. ut insti. de obli. q̄. ex q̄. delic. na. §. pena. et. l. q̄ vias. §. si ego. ff. de fur. Si p̄modatari⁹ utēs re ad aliū vsū q̄ fuerit sibi p̄modata. ut d. §. p̄ca. et §. placuit. v̄l si p̄modet rē alteri sine p̄sensu dñi Et idē d̄ fullone⁹ et sarcinatoze. ut l. fullo et sarcinatoz. ff. de fur. Et ḡnalic̄ ubi cunqz est facta contractatio rei aliene vel vsus cōtra voluntatē dñi comittit̄ furtū. ut ff. de fur. l. si. et tenet ad resti. vsus ⁊ interesse. Et ideo si accommodavi tibi equum vsqz mantuā ⁊ iusti mediolanū: p̄pter qd̄ interim nō potui expedire tibi necessaria et ex hoc dānū incurri: teneris ad restitutionē eiusdē damni. Et hoc intellige nisi purauerit dñm p̄missurū qd̄ nō presumit̄. Est ergo consulendū in foro cōscientie ut notificet comodanti sibi rem. et si quidem ratificet et attente cōtenteē qz aliter vsus fuerit: bene quidē nō tenet ad restitutionem. Si vero non ratificat: restituat. Dec

monal. in sum. in verbo. furtū cōmittit. et
Jo. de pla. in. d. §. pena. et. §. placuit.

De restitutōe facientū

fraudē legi. L. lviij

Quando fraus fit legi vñ canoni neces-
saria est restitutio. qd. iij. modis cōtingit
fm monal. Primo de psona ad psonā. vt
si vxor velit donare marito et ecōuerso cū
nō possit pstante matrimonio. ex de dona.
inter vi. et vx. c. vl. vbi glo. et si ponit aliā
psonā cui donat nō valet donatio ppter
fraudē. ff. de dona. inter vi. et vx. l. hac rō-
ne. §. nō tm. Secūdo fit fraus de re ad rē.
vt cū pbibitū sit ne filios familias pecunia
mutuet. et ipse aliā rē recipit fraus fit. pu-
ta si dedisti tibi frumentū vel silia. q̄ ven-
deret et pecuniā haberet. ff. ad mace. l. ius-
su. §. mutui. et. l. iij. §. i. Et similiter in vsu-
ra. vt si do aliquā rē vt vendas q̄ pecuniā
mutuo habeas. xij. q. iij. pleriq̄. Adē fit
de cōtractu ad ptractū. vt si vxor q̄ nō p̄t
donare viro vt dictū est vedit ei vt sub si-
mulatu cōtractu donet nō valet. ff. de do.
inter vi. et vx. l. si sponsus. §. circa. Item
quarto fit de cōtractu ad ptractū. puta si
mulier q̄ p alio fideiubere nō p̄t principa-
lem se faciat debitoricē qd nō valet. qz fit i
fraudē. ff. ad velleia. l. q̄uis. §. si cū essem.
Et sic patet qz qui facit aliqd in fraudē le-
gis: cōtra ipsam legē facere videt. ff. de le-
gi. l. cōtra legē. et. l. se.

De restitutione damni- ficantis aliū in seruo vel debitorē vel ani- mali.

Quero quid de occidente alienū seruū
vel quadrupedē. Dic qz tenet ad emenda-
tionē damni. vt insti. ad. l. aquil. in pn. qd
verū intelligit Jo. de pla. nisi canis fuis-
set mordēs. qz licet trāseunti se defendere
a cane. quinimo tenet dñs de damno si ca-
nē ligatū nō retinet. l. i. §. sed canis. et. l. ij.
ff. si q̄. pau. se. di. et. l. qua vulgo. ff. de edi-
edic. Item nota fm eundē qz occidens aīal
alterius nō solū tenet ad damnū rei pem-
pte: s; ad oē aliud qd ei occasione secutū
est. tā in pdendo t̄m nō in acquirēdo. vt in-
sti. ad. l. aquil. §. illud. Nō ex verbis. oīs enī
utilitas q̄ ppter rē pemptā p̄cipiebat etiā
in alijs rebus. et sic alie res ppter mortē

illius deteriorate sunt. habet rō. l. inde vñ
racius. §. in sum. et. l. proinde. §. i. ff. ad. l.
aquil. et ideo si vnus ex duob⁹ qui bñ ibat
ad aratrū est occisus rōne damni et intere-
esse eo qz alius nō ibat etz bene ad aratrū
cū illo nouiter empto. vt. d. l. pinde. §. i.

Quid si q̄s cōpellit aīal
alterius p̄cipitari? Dic qz tenet. licet suis
manib⁹ nō p̄cipitet. qz q̄ causam dāni dat
damnū dedisse videt. et de hoc ē casus in-
sti. ad. l. aquil. §. si. ibi p̄cipitaret. L. lxi

Quid si ex mīa dissoluit seruū vel debi-
torē alteri⁹ ligatū qui aufugit. Rñdet qz
tenet damnū emendare. vt dicit tex. insti.
ad. l. aquil. §. si. in fi. qz nō licet facere ele-
mosynā de alieno. sed pot⁹ est species fur-
ti de alieno largiri. l. si pignora. ff. de fur.
Sed dissolvens ligatū dolose vt fugiat et
nō soluat: tenet furti. qz faciat aīo lucran-
di alteri debitori qd sufficit. vt insti. de ob-
li. ex deli. §. interdū. vñ notaē in fi. tex. di-
cti. §. si. qz licet dño seruū suū in carcerare
aucte p̄pria. et ligatū tenere si suspectus ē
de fuga. vt. l. i. l. de emē. seruo. nō aut li-
cet sine causa cōtra eū nimis seruire. vt in-
sti. de his qui sunt sui vel alie. inē. §. si hoc
tpe Et sicut p̄t pater filiū deuiū carceri mā-
cipare. vt. l. iij. l. de patria ptate. hoc idē

De restitutōe immiscē- tis turpitudinē in vino alieno.

Quid de illo qui imposuit turpitudinē
vel herbā aliquā vel fel vel acerū vel ali-
quid aliud immiscuit in vino vñ oleo meo
ppter qd eius naturalis bonitas immuta-
tur? Dic qz tenet ad emendationē damni
vt dicit tex. insti. ad. l. aquil. §. scdm caput.
ver. deniqz.

De restitutōe damni- ficantis aliquē p̄ncipiendo vel effundēdo a- liquid de domo.

Quid si ex domo tua in q̄ habitas pie-
tūm vel effusum est aliqd qd destruit ver-
stimēta mea. Rñdet Spe. in ti. de ini. §.
sequit. s. quid si de domo. qz mibi teneris
Item si tenebas appensum aliquid extra
domuz vnde iter fit: qd nocuit teneris ad
damnū. insti. de obli. q̄ ex q̄si ma. na. §. itē
is ex cuius cenaculo. et. l. ex maleficijs. §.
is qz ex cui⁹. ff. de actio. et obli. et hoc sine

Deiectū sine effusum damnificauerit in p/sona vel rebus vel vestib⁹. non tñ fm Jo. De pla. tenet dñs dom⁹ qui eā locauit. vt l. i. §. hoc in factū. ff. de his qui deie. vel effu. sed tenet ille qui ibi habitat cū sua familia siue sit domus sua ppria siue pducta siue gratis cōcessa. vt. d. §. itē is. et nō solū ipse tenet si ipse deiciat vel effundat: s; etiā am tenet de deiecto vel effuso a sua familia. vel ab vxore liberis et seruis. vt. d. §. itē is. ver. q; plerūq;. et insti. p. q; p. no. acqui. in pñ. vbi plene tractat de hac materia. dic q; si damnū datū est in persona transeuntis appendēs: vel effundēs tenet ad ipensas i curatiōe factas. et ad salaria medicorū et ad opas quib⁹ lesus caruit. et chariturus est facta estimatiōe q̄tum viuere potuit.

De restitutione damni dati ab arboze vel a flumine. L. lxxij

Quid si arbor mea p̄det sup domū tuam vel cū radicib⁹ dānificat? Rñdet Spe. vbi. s. §. si vero. q; teneris eā incidere. an aut posses eā incidere ppria aucte. vide. s. §. L. lxxvij.

Quid si p alluionē fluminis terra mei agri adijciat agro tuo: an tenearis mibi ad resti. Rñdet Jo. de pla. q; nō. Secus si apparēter adijciat terra et arbores q; remaneret mea nisi post q̄ terra sit vnita et arbores radicib⁹ apprebēse. vt insti. de re. diui. §. p̄terea q; p alluionē. Illud ergo terre mee inundatio et pturbatio fluminis latēter applicuit agro tuo p alluionē. i. p incrementū adeo latēs vt discerni nō possit efficiē tuū. sed si nō latēter s; apparēter inundatio fluminis asportauit partē agri mei et arboris et adiecit agro tuo nō acq; ritur tibi: sed remanet mibi vt p̄mo erat. et illā possum vendicare et tu teneris mibi restituere. dū tñ tibi cau eā de damno p̄terito et futuro. et oīa adiecta tollā: ita q; nō tollā vtilia et inutilia dimittrā. vt. l. hoc amplius. §. alpinus. ff. de dā. infec. et si teneri mibi restituere: donec tra mea nō sit vnita cū tua. et arbores radices nō egerit de q; stat iudicio rusticorū tanq; p̄torū i arte sua. vt dic glo. i. d. §. p̄tea. in §. lōgiora.

De restitutione damni ficantiū rē publicā in pecunia vel annona.

Quid de exactoribus L. lxxv
tributorū et collectorū qui aliqd retinet de eo qd exigūt. Dic q; tenent ad duplū. tex: est i. l. omissi opinatores. L. de exacto. tri. li. x. et ibi p Jo. de pla.

Quid de eo qui pecuniā sibi datā p̄ali qua administratiōe publica exercēda vel aliquo ope publico faciēdo nō expedit in dicta administratiōe vel ope: sed totā vel partē sibi retinet. Rñdet Jo. de pla. in sti. de publi. iudi. §. si. q; tenet ad restitu. et punit ultra restitutiōem in tertia pte pl⁹ p. d. l. iulīa. de residuis. vt. d. §. si. et. l. ij. et iij. §. sed et qui. ff. ad. l. iul. pecu. et. l. sacri legij capite. §. eū q; e. ri. Itē in illo qui recipit pecuniā sibi datā vt cōduceret vel emeret aliquā rē p republicā. Adē in illo qui recipit pecuniā publicā suo piculo traiciendā quā in suos vsus cōuertit. l. sacri legij. §. is aut. ff. eo. L. lxxvij

Quid de his qui quis mō faciūt vt annona carior vendat. puta impediēdo vel impediendo vel detinēdo naues vel nautas annonā cōducentes. Dic q; tenentur ad resti. vt ponat eā in bono foro ac si ille naues venissent. et graui ter puniunt. s. pena. xx. aureorū. l. ij. in fi. ff. ad. l. iul. de annona. et corporaliter etiā eē ordinē. l. annona. ff. de exor. cri. Itē in illo qui facit campionē vel munitiōē bladorū vt emēdo oēm q̄titarē bladorū q; inueniri possit et p̄seruando t̄pib⁹ minus fructuosis carius possit vendi. l. annona. et in glo. ff. de exor. cri. Si rusticis aut blada ad ciuitatē cōducentib⁹ bene licet emere in grosso nō ad hūc finē. sed ne ipi stantes diu ad vendendū ad minutā subducant ab opib⁹ rusticilibus. l. ij. ff. de nundinis. Et nō solū est phibita cōuentio inter aliq; facta de emendo omne granū vt postea sequētib⁹ t̄pibus carius vendat. vt. d. l. ij. in pñ. ff. ad. l. iulīa. de annona. sed etiā phibita est cōuentio facientū monopolū. i. venditiōnē de quibuscūq; speciebus vel materiēbus pertinentibus ad victū vel quemcūq; vsum per ipos solos vēden dis in damnū eē

50
caristia reipublice. casus ē in l. vnica. l.
de monopolis. Et contra facientes debet
oibus denudari bonis imperpetuum mitti
exiliū. vt ibi. qui ergo dedit arras in em-
ptionē oīm aromatu ciuitatis vt ipse solus
postea carius vendat cū p̄scinerit naues
conducentes fore submersas: dicit̄ facere
monopolium in ciuitate. et incidit in dictaz
penā. vt. d. l. vnica. et pot̄ cōpelli a p̄fecto
vel ab alio officiali ad quē spectat. l. i. §.
cura carius. ff. de offi. p̄fec. vt. vel etiā ab
ep̄o illius loci. l. si. §. itē ep̄i. ff. de mune. et
bono. cogi vendere. vt. d. §. cura carius. et
ibi glo. iusto p̄cio statuendo fm̄ veritatez
t̄p̄m et sterilitatē rerū. l. si. ad. l. iulianā. de an-
nona. et. l. precia. rerū. ff. ad. l. fal. Et si est
t̄p̄s necessitatis et caristie cogit quis etiā
minus iusto p̄cio vendere. l. ij. §. cum in ea-
dem. ver. et oīm. ff. ad. l. rodianā. de iactu. et
ibi notat̄. Itē postq̄ exposuit frumentuz
vel aliā rē venalē in foro p̄t cōpelli vt il-
lam amplius domū reportare nō possit q̄
usq̄ vendat. l. nemo. la. ij. l. de iudi. et. d.
§. itē ep̄i. Itē p̄ fertilitate in cōi habenda
et caristia euitāda p̄t statui q̄ quilibet
mercator teneatur it̄revel mittere ad alias
p̄tes ad emendū granū et in cōi vendendū
et quilibet p̄t cōpelli ad hoc mutare pecu-
niam. l. vnica. l. vt. ne. li. in emp. spe. se. ex
cu. li. r. et ibi glo. Itē potest statui ne q̄s
ultra indigentia suā emat ne alijs res ca-
riores vel incōmoditatē habendi reddat
l. i. l. de ep̄ali audiētia. Hec Jo. de pla.
insti. de publi. iudi. §. sunt p̄terea.

De restitutione abdu- centiū filios aut vxorē alteri. l. lxxviij

Quid de his qui subtrahunt filios pa-
tribus. R̄ndet Jo. de pla. insti. de obli. q̄
ex q̄si delic. nas. §. interdū. q̄ furti tenent̄.
vt ibi dicit̄ tex. et pater p̄t eū v̄dicare ad
similitudinē rei in qua habet dñium verū
q̄ pater ī filio habet q̄si dñium. l. i. §. per
hanc. ff. de rei v̄e. et p̄t vendicare et p̄ cōse-
quē ille tenet̄ restituere opas quibus pa-
ter caruit isto t̄p̄e. vt tenet̄ glo. ff. de fur. l.
eum qui. §. si filius. nā filius tenet̄ operari
patri: vel ei in cuius p̄tate est. vt dicit̄ glo.
in. d. §. si filius. sicut vxor tenet̄ opari vi-

ro. l. sicut. de ope. libe. Patri aut̄ nō tene-
tur filius opari. q̄ nō habet eū in p̄tate.
et ideo mater nō agit furti fm̄ glo. in. d. §.
interdū. et. ff. de fur. l. matri. Sed quid
si fili⁹ nescit aliquid opari? R̄ndet idē q̄
tenet̄ ad seruicia cōia q̄ quilibet sciret fm̄
estimationē iudicis. ar. l. si q̄s a liberis. ff.
de liber. agnoscē. imo habet locū pena de
plagiarijs q̄ est capitalis cū quis abducit
filiū alteri⁹ causa p̄uandi patrē. vt. ff. ad
l. faueā. de plagiarijs. l. i. et insti. de pub.
in. §. est inter publica. et dicit̄ plagiarius
fm̄ dñm Jo. in. d. §. est inter publica. q̄
quis orbat patrē scienter et dolose filio et
eū abducit ad remotas p̄tes. vt. l. eo. l. ff.
q̄si inferēs magnā plagā et dolorē patri
sic orbato p̄prio filio. l. lxxix

Quid de abducentib⁹ vxorē alterius?
R̄ndet idē insti. de publi. in. §. est inter pu-
blica. q̄ debet puniri. l. famia. de plagi-
arijs. vt. d. §. est inter publi. et ecōuerso q̄
vir mulieris abducit et vir p̄t petere ope-
ras vxoris si erat lucrosa. vel si nō erat a-
lia cōia vt. s. primo. §. dictū est in filio.

De restitutione raptorū virginū viduarū et sanctimonialium.

Quid de raptoribus vir-
ginū? Dic q̄ nō p̄nt absolui nisi eas parē-
tib⁹ restituāt. xxxvi. q. i. c. pe. et ultra hoc
puniri debēt fm̄ leges capitif amputatōe
et hoc siue sit virgo siue vidua siue monia-
lis. vt insti. de publi. in. §. si aut̄ p̄ vim ra-
ptus. et in l. vnica. l. de raptu vir. quin-
imo in moniali nedū punit̄ raptus: sed est
etiā attentatio. l. si q̄s nō dicā rape. l. de
ep̄i. et cle. secus si fuerit meretrix. vt dicit̄
glo. in. d. l. vnica. Nā raptus meretricis
nō punit̄ hac pena. vt. l. verū. ff. de fur. q̄
coitus cum meretrice remanet impunitus
l. si vxor. §. sed in ea. ff. de adul. nisi sit nu-
pta. vt. l. q̄ adulteriū. l. de adul. vel diuer-
tit a viro aīo meretricandi. l. si mulier. l.
de adul. et hec pena nō habet locū in rapi-
ente vxorē suā cum detur ei interdicitū de
vxori exhibenda. l. si. l. de libe. exhi. nisi
aī carnalē copulā religionē it̄rauerit. qd̄
p̄t. vt i. c. ex publico. d. p̄uer. p̄iuga. q̄uis

nō possit post carnalē copulā viro inuito.
 vt in. c. cū causa. de raptō. in habet locum
 hec pena in rapiēte spōsam suā de iure ci-
 uili. vt. d. l. vnica. s. cōnumerauimus. licz
 de iure cano. secus in sponsa volēte. qz nō
 dicit raptor q̄ habuit mulieris assensum.
 vt. d. c. cū causa. in p̄n. secus si nō habuit.
 qz raptus est illicitus coitus a corrupē-
 do dictus. Dñ q̄ rapte potit: stupro fruīt
 vt dicit rex. xxvii. q. ij. c. raptus. nec p̄t mu-
 lier rapta de iure ciuili. nubere raptori suo.
 als priuat bonis raptoris sibi a lege ap-
 plicatis. vt in. c. cū serui. de here. li. vi. et in
 aut. de mulierib⁹ rapt⁹. col. ix. nec p̄t pa-
 rentes ei⁹ cōsentire. als incurrūt penā de
 portatōis si p̄sentiat. vt. d. l. vnica. et i au-
 ten. de rap. muli. s. illo. De iure aut cano.
 qd̄ p̄ualet in hoc casu rapta bñ p̄t nubere
 raptori suo. vt. d. c. cū causa. et. c. accedēs.
 de raptō. et p̄pellit eā dotare. xxvi. q. ij. c.
 tria. hec Jo. de pla. insti. de publi. iud. s. si
 aut. Quid autē si q̄s p̄ violentiā capiat
 virginē quā p̄sternit in terrā quā carnali-
 ter cognoscat: an puniet de raptu? R̄ndet
 idē ubi. s. q̄ non. sed de stupro. qz rape est
 cū mulier p̄ vim rapit et de loco ad locum
 ducit. vt. d. l. vnica. de raptō. Alex. ho de
 ales in. ij. in tracta. huius vicij dicit scdm
 qd̄ dicit in cano. xxvi. q. ij. c. si aut ex cōdi-
 ctione raptus nō est p̄sona raptoris cōue-
 niens vnq̄ hmōi copulari rapte anteq̄ vi-
 ciū rapine aboleat. sed cū illa patrie ptā-
 ti fuerit instituta et raptor sue rapine peni-
 tentiā egerit. et volūtas parentū in vnum
 cōueniret nō p̄hibent ad inuicē copulari.

De multiplici restitu-

tione fienda rei publice. **CLXXI**
 Quid de furantib⁹ et in vsus prios cō-
 uertentibus pecuniā. R̄ndet idē vbi. s. q̄
 ultra restitutionē debēt puniri pena capi-
 tali. vt insti. de publi. iud. s. lex iulia pecu-
 latus. Itē qui miscet ferrū vel similit̄ rē
 auro vel argēto publico. l. i. in fi. ff. ad. l. iu-
 liam peculatus. vel cū monetari⁹ public⁹
 qui p̄tē monete publice signat p̄ se: et sibi
 retinet. vt. l. sacrilegij. s. q̄ cū. ff. eodē. Of-
 ficiales ergo publici tenētes sigillū floren-
 norū. et miscētes sigillo florenos nō bo-
 nos et sic ledētes rē publicā incidūt in pe-

culiatū. ar. d. l. i. ff. ad. l. iul. pe. Itē q̄ da-
 minificat rem publicā delēdovei aliter ma-
 culando libzū vel scripturā publicā cōti-
 nentē mensurā agrorū vel viarū publicarū
 vt. l. q̄ tabulā. ff. ad iul. pecu. facit. l. si q̄s
 ad quid. ff. de iurisdic. om. iud. Itē qui da-
 minificat simulādo se creditozē fisci. et re-
 cipiēdo pecuniā cōtūcūq̄ priuatū a debi-
 toze fisci. l. sacrilegij. s. co. ff. ad. l. iul. pecu-

De restitutione venden-

tū officia et dignitates. **CLXXII**
 Quid de vendentib⁹ officia publica et
 dignitates. Dic q̄ tenent ad resti. pecuni-
 arū. licet nō illis qui dederūt sed pauperi-
 bus. et taliter emētes debēt graniter pu-
 niri edicto legis iulie de ambitu. vel. l. i. ff.
 ad. l. iul. de ambitu. et insti. de publi. iud.
 s. sunt p̄terea. fm dñm Jo. ibi vide supra
 s. Clxxij.

De restitutōe iniuriarū

Quid de inferente alteri iniuriā. Dic
 fm Alsteñ. li. i. ti. xv. q̄ tenet ei civiliter. i.
 pecunialiter satisfacere arbitrio iudicis.
 et etiā pōt criminaliter puniri. vt insti. de
 iniur. s. in sum. Et ideo dicit Sco. et Lan.
 q̄ si q̄s infert iniuriā mutilādo aliquē p̄
 desolatōe p̄petua: tenet ei t̄palit̄ satisface-
 re. vt. s. s. xij. et R̄ ic. dicit q̄ si q̄s abstraxit
 p̄sonā vtilē religioni tenet religōi ad arbi-
 trijū boni viri Similit̄ de faciēte libellū fa-
 mosum fm Ikay. Addit mo. in sum. in ver-
 bo iniuriarū actio. q̄ licet cordis ran corē
 quibet remittere teneat: tñ iniuriā p̄p̄iā si-
 ne satisfactōe remittere nō tenet. de peni-
 di. v. c. fi. ex de male. c. i. vbi de hoc in glo.
 Itē fm eundē q̄nq̄ q̄s patit̄ iniuriā in se-
 ipso. q̄nq̄ in filio quē habet in ptāte. vt in-
 sti. de iniur. s. patit̄. Sicut epus in clericis:
 abbas in monachis: dñs i seruo. vñ isti ta-
 les iniuriā sibi factā remittere nō p̄t cō-
 tum ad pecuniariā estimationē fm eoz su-
 periores. ff. de pac. l. p̄sonā. et. ff. de iniur.
 l. i. s. vsq̄. et ar. ex de sen. excō. c. tua nos. et
 ibi glo. insti. de iniur. s. seruus aut. Item
 patit̄ q̄s iniuriā in vxore q̄ si sit filia fami-
 lias in tribus personis cōpetit actio iniu-
 riarū. s. mulieri iniuriarū passe. patri et vi-
 ro. nec actio vna per aliam consumitur.
 Sed si iniuriā fiat viro: actio nō dat vxori

quia uxores a viris defendi debent: non viri
ab uxoribus. ff. de iniur. l. i. §. ij. Item iniu-
riarum actio datur sponso si iniuria fiat spon-
se. ff. de iniur. l. ite apud labeone. §. spon-
sum. Item datur actio heredi pro iniuria ca-
daveri defuncti irrogatum cui heres extitit
vel si fama defuncti fuerit laessita. ff. de in-
iur. l. i. §. p semetipos. et non solum datur actio
contra facientem: sed contra eum qui procuravit ut
alius faceret. insti. de iniur. §. non solus. ff.
eodem. l. non solum. si mandati.

De coicacione fratrum fa- cienda post mortem patris.

¶ Quid de eo quod donat filio in vita patris
an teneat coicare fratribus post mortem pa-
tris? Respondet Jo. de pla. insti. p. q. s. perso-
nas nobis acquirunt. in p. n. q. si donat fi-
lio beneficio vel occasione vel contemplatio-
ne patris tamquam ex causa propria et immediata:
tunc censetur peculiū perfectivū. et tunc hoc te-
netur coicare fratribus post mortem patris. se-
cus si pater sit causa remota et mediata. ut
si habuimus noticiā cum vno domino contemplatio-
nem patris mei qui dominus. quod sibi servini. dili-
git me plus quam patrem meum: ideo mihi dona-
vit. certe hoc erit peculiū adventiciū. hanc
distinctionem facit tex. in l. sociū qui in eo. in
fi. ff. p. socio. Quid si det aliquid vni fra-
tri propter negociationem communem cum alijs fra-
tribus. Respondet. debet illud dividere cum
eis. Si vero det ei propter aliquid servitiū spe-
ciale quo sibi meruit aliquid dari non divi-
det cum alijs. insti. p. q. s. p. s. no. acqui. §. ij.
et. §. p. terea. hoc habet in sum. Alsten. l. ij.
ti. xij. ar. v. Quid de ambasiariorum an
sibi donata teneant restituere coicati que
eos misit in ambasiariā? Respondet Bar. in
d. l. sociū qui in eo. q. non. Quid de dona-
tione facta uxori a consanguineis viri: an
censetur facta contemplatione viri ut soluto
matri. restitui de heredibus viri? Respondet
idem Jo. de pla. vbi. s. q. sic. secus in facta
a consanguineis uxoris. Concor. Bar. vel
Bal. in l. sed si plures. §. in arrogato. ff.
de vulga. et pupil. substi. Quid de dote
quā lucratur filius ex forma statutorum: an di-
catur de peculiū adventicio. ut sic non veni-
at fratribus conferendum. Respondet idem Jo. q.
sic. Quid de lucro quod acquirit filius mer-
cando cum pecunia patris: an pars que attri-

buitur pro se dicitur adventiciū ut non teneat
post mortem patris coicare cum fratribus. Respon-
det idem vbi. s. q. dicitur adventiciū. et ideo
medietas lucri cum vno ponit rem alter indu-
stria lucri debet esse eodem. l. i. l. p. socio. et
l. si non fuerit. ff. eodem. Si filius ex centum ha-
bitis a patre lucratus fuit alia centum: debet
primo de centum lucratis habere quinquaginta.
et de alijs quinquaginta. et de cen-
tum pro sorte debet dividere equaliter cum
fratre. quoniam equaliter sunt heredes patris. et
sic illa quinquaginta que lucratus est cum in-
dustria proprie persone sunt sua propria. nec te-
netur dividere cum patre vel fratre.

De restitutione here- dum.

¶ Restituere tenetur quilibet heres siue sit
filius siue extraneus siue sit heres raptori
siue alterius. secundum iura canonica omnia de
bita defuncti siue fuerit ex contractu. ut est em-
ptio venditio locatio productio mutuū et similia.
vel quasi ex contractu. ut tutela. negociorum gestio.
Sicut siue fuerit ex maleficio ut furtum et ra-
pina et similia. vel quasi scilicet iudex per imperitiā
iudicat vel cum de domo alicuius aliquid est eie-
ctum vel effusum quod nocuit transeunti pro viis
siue pervenerit res illa pro qua debitum fuit tra-
ctum ad heredes siue non. siue lis fuerit cōte-
stata cum defuncto siue non. xvi. q. vi. si episcopus.
et de pig. c. ex presentium. et de solu. c. i. de usu-
ris. c. tua nos. de rap. c. in lris. et de sepul.
c. vlti. de sen. ex. c. a nobis. in fi. ar. ff. de cō-
di. fur. l. si pro fure. §. si codicilio. et hoc secundum
Lan. e. ti. et Jo. et alios quos plures. Item
quoniam hereditas non sufficit ad debita persol-
venda: videtur quod si heres non facit inventa-
rium: nihilominus tenetur ad omnia. si vero fe-
cit: non tenetur nisi quantum hereditas sufficit.
L. de iure deli. sancimus. Sed non in iudi-
cio anime non tenetur heres secundum quosdam: nisi quan-
tum hereditas sufficit. Distinctio tamen est in-
ter debita et legata siue relicta. quod debita
tenetur persolvere absque detractōe legitima.
De legatis autem potest detrabere suam legitimam
si tot sunt quod illis solutis legitima non rema-
neret sibi. nam in legitima potest non potest gravare
filium suum pro legata vel fidei commissā. quod legi-
tima debet ei iure nature. gravat tamen exclu-
dit a toto comodo hereditatis si non sufficit
hereditas ad debita persolvenda. similiter

in legatis ad pias causas nō deducit fal-
cidia. *L. ad. l. fal.* Similiter et in aut. de ec-
clesia. tit. *§. si aut.* et ex de testa. c. cū esses
in glo. *Sec monal.* in sum. in verbo. resti-
tuere tenet quilibet heres.

Quero quid sit inventariū: *IK* nōdet idē
ubi. *s.* q̄ est scriptura quā debet heres fm
leges inchoare infra. *xxx.* dies a morte tes-
tatoris. vel postq̄ scit se esse heredē insti-
tutū: et debet ibi scribere oēs res defuncti
sub testibus. et debet illā scripturā pficere
infra. *xl.* dies. vel infra annū si res sunt re-
mote. et tunc nō tenebitur creditorib⁹ ultra
id qd̄ inuentū fuerit in hereditate. alias si
nō fecerit inventariū: tenebitur in solidū.

De ordine restituendi

Quid si creditores et legatarij simul veniant: *IK* nōdet idē ubi. *s.*
q̄ primo est creditoribus satisfaciendū. *§. si*
si venerint separati: liberabitur heres sol-
uendo p̄ ordinē cuiuslibet venientis siue lega-
tario. dum tñ nihil facit in dolo vel frau-
de. Creditores enī sunt quib⁹ testator ali-
quid dare tenebat ex quocūq̄ cōtractu v̄
maleficio. Legatarij vero sunt quibus ex
mera liberalitate aliquid relinquit in tes-
tamento. Veruntñ si legatarij p̄ueniant
creditoribus. et accipiāt vel posteriores cre-
ditores vel si priores et posteriores v̄ po-
teriores in iure p̄ueniūt: creditoribus postmo-
dum venientes nō debent inquietare heredē
nec illos qui cōparuerūt res ab eo quarū
pretiū in legata vel fidei p̄missa vel alios
creditoribus p̄cesserūt nisi remāserit heredi-
de hereditate: vñ posset eis adhuc satisfac-
cere. sed habent tanq̄ posteriores in iure ius
saluū p̄tra legatarios q̄ primo acceperūt
Similiter et anteriores creditoribus habent
ius saluū p̄tra posteriores qui primo acce-
perūt. *ar. L. de iure delibe. l. sancimus.*

Sed quid de expensis factis ab heredē: *IK* nōdet idē ubi. *s.* q̄ licet
obligatio testatoris trāseat ad heredem:
p̄t tñ heres ante oīa deducere oēs expen-
sas necessarias q̄s fecit i funere siue in in-
ventario vel testamēti cōfectione: vel sili.
et breuiter sic. vt qñ debita totā hereditas
tem exhauserūt: debet esse immunis a lu-
cro ita et a grauamine. *L. de iure delibe. l.*

sancimus. *§. et si prefectū.*

Pro quota parte heres

teneatur.

L. lxxviij

Quid si sunt plures heredes: *IK* nōdet
idē ubi. *s.* q̄ quilibet tenet p̄ pte hereditas
tis. *L. de here. ac. l. i. r. ij.* Excipiunt tamē
quicq̄ casus. Primo si aliqd̄ individuū ē
in obligatōe. tūc enī quilibet tenet in soli-
dū. vt si testator p̄misit se aliqd̄ opus fa-
cturū. vel p̄misit p̄ se et heredē suū nō fieri
quominus p̄ fundū suū cui ire agere liceat
hic quilibet heredū erit in solidū obligatus
ar. ff. de ver. obli. l. in executorib⁹. §. ij. Se-
cundo si res q̄ debet restitui in solidū ab
vno possideat. *L. de here. actio. l. ij. et. ff.*
cōmo. l. §. mibi. §. heres. Tercio alimētis
legatij q̄ p̄ voluntate defuncti vel iudicis
ab vno in solidū vel a pluribus p̄ pub⁹ de-
signatis petunt. *ff. de alimētis lega. l. ij.*
Quarto si testator ab vno heredē legauerit
creditori hereditario cōpensandi aīo.
tunc etiā heres ille vsq̄ ad cōtitatē legati
onus illius debiti sustinebit. *ff. de lega. l.*
ij. cū ab vno. Quinto in expensis funeris
vxoꝝ. que nō tñ astringit heredes p̄ he-
reditarijs portionib⁹ sed etiā iuris p̄por-
tione q̄ ad eū peruenit p̄ dote sue vxoꝝ.
puta ad eū p̄ueniūt. *L. tñ et in here. sunt*
ducenta. et ipse vir tenet p̄ tertia. et here-
des p̄ duabus ptib⁹. ff. de reli. l. quoties.
et. l. veluti.

L. lxxix

Quero pone q̄ aliq̄s paterfamilias de-
cedet q̄ habet tres marchas auri q̄rū vna
est furtiua. et dimittit eas trib⁹ filijs cui-
bet vnā nō determinās q̄ sit furtiua. *§. i.* ge-
neraliter dicēs vnā illaz eē furtiua: an q̄li-
bet eoz teneat restituere marchā: an oēs
simul. ita q̄ nullus p̄ se. et videt q̄ nullo
mō. qz nullus obligat ad soluendū totum
debitū p̄ris: sed ad p̄tē tenet tñ. qz tñ in
pte hereditatis succedit. *IK* nōdet *§. lex. de*
ales in iij. in tractatu resti. q̄ quilibet eozū
teneat tñ restituere tertiā p̄tē. et nō valet
hoc argumentū quilibz per se dubitat an
habet marcham furtiua. ergo quilibet cō-
mittit se discrimini si nō restituit totā mar-
chā. qz licet quilibet dubitat an hz marchā
furtiua: nō tñ cōmittit se discrimini. si to-
tam non restituit. qz restitutio debet fieri

decedit for §. ff. de iur. l. §. ff.

ab oibus tribus. vñ quilibet illoꝝ peccat nisi portionē suā restituat: nisi aliquis illoꝝ totā restituat.

¶ Quero. pone q̄ vni cōstat q̄ duo nolūt restituere aliqd̄ ex marcha illa: teneatur ne tercius totā illā restituere. **¶** R̄ndet idē vbi s. sine p̄iudicio q̄ nō. Nō enī tenebat̄ quilibet illoꝝ ad restitutionē in solidū. sed vnusquisq̄ ad portionē suā sicut receperūt portionē suā sicut receperūt portionē ī bonis patris. Si enī oīa bona patris essent ad vnū deuoluta: estimo q̄ teneat̄.

Restitutio tercio cui debet fieri restitutio.

¶ Dero cui debet fieri restitutio? **¶** R̄ndet Sco. in. iij. di. xv. q̄ dānificato: si tñ sit possibile. Possibile inq̄ vt si nouit eñ. et si habet eum p̄sentes vel habere p̄t. vt sibi mittat sine maiori in cōmodo q̄ sit illud qd̄ mittendū est esset vtile ei. et intelligo de ip̄o vel de aliquib⁹ eius. p̄p̄inquis si mortuus est. vñ si absens est. qz p̄sumit̄ lege nature q̄ iste maḡ vellet restitutionē fieri p̄p̄inquis suis. Et ideo in duobus casib⁹ nec illi nec suis debet fieri restitutio. vñ pote si nescit̄ cui: vñ eo mortuo nesciunt̄ p̄p̄inquis. Secūdo si maiores sumptus fierent in mittēdo: q̄ valeat res restituenda. Et in istis casibus debet pauperibus erogari vice illius. qz cui nō pōt t̄p̄aliter subueniri: debet spiritualiter. qd̄ maxime fit reddēdo pauperibus p̄ illo. Si ergo agat in remotis et maior fieret sumptus in mittēdo: q̄ si illud qd̄ restituendum est. nō est maior sumptus ponendus in missione q̄ valeat illud qd̄ mittit̄. sed expectanda est p̄sencia p̄sone si qñq̄ credat̄ haberi: nec nunciis interueniat. Del tradendū est parentibus. qui si nō adsint: tradendū est pauperib⁹. vñiuersaliter eī dādo elemosynā pauperi p̄ aliquo: datur illi bonū spirituale. et in hoc fit illi restitutio possibilis qñ nō potest sibi reddi bonū tēporale. **¶** Lōcor. Ric. in. iij. di. v. q. iij. Si vero nō fieret maior sumptus: debet mitti exp̄sis vsurarij vñ raptoris. ar. ff. de ope. liber. l. ope. **¶** Sonal. in sum. dicit q̄ restitutio sp̄ est regulariter fienda spoliatis vel eoz heredibus si p̄nt inueniri. iij. q. i. fere

52
p̄ totū. et hoc qñ spoliatus fecit testamētum. si aut̄ mādauit in testamento distri-
bui per executores quicqd̄ ad ip̄m specta-
bat de mobilibus et debitis: tūc facienda
est executoribus eius restitutio p̄ rata. et
vxoꝝi p̄ rata. si ip̄a et liberi debeant habe-
re aliquā p̄tem in rebus testatoris. aut de
iure aut ex dispositōe testatoris. Si autē
cōtempserit facere testm̄: tunc debet fieri re-
stitutio heredi ab intest.

¶ Quid de illo qui pluribus tenet et vult partē soluere cū totū nō possit: nunq̄d pōt gratificare vni soluēdo ei in solidū: an tenetur singulis soluere p̄ rata. et si tenetur ex cōtractu et maleficio: nunq̄d prius soluendū est in hac causa q̄ in illa. **¶** R̄ndet nunquid anterioribus creditorib⁹ prius ē soluendū q̄ posterioribus. et habentibus pignora vel hipotecas priusq̄ habentibus p̄sonales actiones. **¶** R̄ndet inter hipotecarios creditores q̄s cui preferend⁹ sit. **¶** R̄ndet idē monal. q̄ si creditor vigilauit exigendo debitū in iudicio vel extra: p̄t ei debitor soluere debitū anteq̄ bona debitori auctoritate iudicis incipiāt possideri. qz postea iura paria facta sunt oīm creditorū qui nō habent pignora vel hipotecas. vel nō sunt privilegiate p̄sone. **¶** Item si debitor vult vni creditori gratificare: debet illud oibus cōicare: et ab eis licentiā obtinere. Similiter si vnus creditor denun-
ciauerit alij ne accipiat a debitorē in fraudē: videt̄ ille versari si accipiat. **¶** Vbi autē nō vigilauit creditor exigēdo debitū: nō videt̄ q̄ debitor teneat̄ ei gratificare iure tñ poli et si nō iure fori excusaret̄. vt dicūt quidā. debitor si pietate motus gratificaret plurimū indigēti creditori. nec est dicendū q̄ aliquōd̄ privilegiū plus habeat illi quib⁹ tenet̄ ex maleficio vel q̄si q̄ illi quibus tenet̄ ex cōtractu vel quasi.

¶ Quero q̄ sunt potiores inter creditores **¶** R̄ndet idē vbi. s. q̄ ceteris parib⁹ iter creditores potiores sunt illi q̄ acceperūt pignora his q̄ hnt̄ p̄sonales actōes tñ. potiores inq̄. vt soluat̄ eis q̄ tñ valet pign⁹ **¶** Inter hipotecarios autē et creditores q̄ prior est in tpe potior est in iure. nisi ī quibusdā casib⁹ sp̄alibus q̄ solēt notari. **¶** L. q̄

potior in pigno, habeat. Inter eos autē qui habent actiones psonales, tātū est mantur privilegiati nō ex tempore: sed ex causa videlicet, qz fiscus et mulier in dote pferendi sunt ceteris privilegiū nō habētibz similiter ex causa, quia actio tutele et actio depositi et similia privilegiate sunt ne prius soluat qd debet qz quod debetur ex alijs actionibus privilegiatis, vbi aut sunt paria privilegia aut personarū aut actionū equaliter cōcurrunt in satisfactio nē faciendā nisi de aliq̄ illorū pbetur qz sit alteri preferendū fm legem, que autem dicta sunt: notari solent. *L. de bo. aucto. iudi. possi.* Item cū restitutio est pluribus faciēda. Primo debet fieri mulieri, quia mulier preferit omnibus creditoribus psonales habentibus actiones: vel tacitas hipothecas, nam fiscus habet privilegiū cū muliere, vt. habeat. *L. de priu. fisci.* Quis fiscus nō preferat creditoribus expressas habentibus hipothecas. ff. qui po. in pig. habe. l. si pignus, et hoc habes ex de pig. c. ex lris. in glo. iij

Quero cui sit faciēda restitutio rei furtive. *R̄ndet Donal. in sum. qz faciēda est ei: cui res subrepta est si eam habet ex causa honesta, vt in pignore comodato vel simile. ff. de fur. l. is cuius.* Si vero ille cui res subrepta est fur erat: nō ei sed vero domino est restituenda, tamē cuiusqz illorū restituat liberatus est, qm̄ vero dño restituit eam mediante penitentiario vel alia psona religiosa: caute fiat suppressio noie furis ita qz nesciat.

Restitutio quarto quādo debet fieri restitutio.

Quero qm̄ debeat fieri restitutio?
R̄ndet Sco. in. iij. di. xv. qz nō licet aliquo tpe tenere alienum dño inuito. i. nolente, et fm rectā rationē nolle vel velle debente, et p cōsequens statim regulariter restitutio faciēda est, sicut statim cessandū est ab actu cuiuslibet peccati mortalis, nō tantū interius sed exterius, vel nō tm̄ exterius: sed interius. Sed in casibus qm̄ licet differre restitutionē exteriorē posita iam tamē interiori. s. voluntate restituendi cum occurrerint circum-

stantie oportune. Illi autē casus vniver saliter cōtinentur sub hac maxima scz. nō licet detinere rem alienā: quādo ille debet velle rōnabiliter eam detineri, sed in quibusdam casibus debet quis velle rem suā ab alio detineri de facto, posita tamē iam voluntate restituendi eam aduenientibus circumstantijs oportunis. Deberet enim quilibet velle sibi restitutionē nō fieri tūc quādo est in preiudiciū cōmunitatis vel eius cui debet fieri restitutio, qz debet diligere bonū suū et cōmune, et ita dilatio nem illius restitutionis boni vtilis vt saluetur maius bonū, et similiter quādo esset infamia restituentis statim, qz debet potius velle famā pximi: qz illud modicum cōmodum de acceleratione restitutionis, cōsimiliter debet magis velle vt viteē maius incōmodū pximi restituentis: qz modicū incōmodum suū, vel nullū in illa breui dilatione restitutionis. Ex his sequit̄ qz quādo restitutio esset damnosa reipublice vel ei cui faciēda est, vel diffamatoria restituentis, vel notabiliter damnosa: nō tenetur ad statim restituendū: sed sufficit qz statim ex effectu restituat cessantibus incōuenientibus hincinde. Et si obijciat restitueret est actus precepti negatiui, s. de non tenēdo alienū, ad obseruationē autē pcepti negatiui tenet̄ quilibet semp et p semper, *R̄. qz tenere alienum iniuste, i. inuito dño est semp p̄hibitū, et ideo semper et p semp oportet non tenere isto mō. Sed qm̄ aliquis habet voluntatē restituendi p tēpore oportuno: et tūc tenet dño volente, et si nō actu licito: tū actu debito, qz dñs debet velle qz ille qui habet suū: teneat illud quousqz possit reddere oportune, qz si dicat, dñs est inuitus qz nō vult p̄sumcū qz tempus teneri suū, *R̄. dño male et inordinate volente statim habere suū, et per cōsequens inordinate nolente pximū, tenere ilico tenens nō tenet iniuste, quia etiam depositū de cuius restitutione est lex strictissima: p̄ licite teneri dño inuito voluntate inordinata. Et ad istam particulā quādo scz debeat fieri restitutio: possunt reduci multi alij casus a predictis minus speciales. Quādo enī ablatio fuit occulta: non tenetur ablator prodere se, nec per**

consequens per seipm restituere sed p alia
 psonam secretam et fidelē. et expedit q p
 cōfessorē. quia sibi est crimen detectu in
 cōfessione. et de cuius fidelitate q restitu
 at fidei sue commissum satis debet credi.
 Potest igitur hec redditio differri quousq
 q voluntas talis psonē. et oportunitas ha
 beatur. Alius casus quādo quis est im
 potens ad reddendū: talis enī p tunc nō
 tenetur. tenetur enī postea cum venerit ad
 pinguiorē fortunā. sicut pbatur extra de
 solu. c. oldradus. et ibi glo. que dicit q il
 la actio nō aspirat per inopiā debitoris:
 sed sopiē. Unde illi⁹ inanis est actio quā
 excludit inopia debitoris. sed ius agendi
 manet sicut obligatio in debitorē licet sit
 sopita. Loco. Lan. in. iij. di. xv. qui enu
 merat quinque casus in quib⁹ quis nō tene
 tur statim restituere. Primus qn est in p
 iudiciū cōmunitatis. Secundus quādo
 est in p̄iudiciū recipientis. puta si daret
 gladiū furioso q̄ vellet se interficere. Ter
 tius qn est infamia restituētis. puta quia
 est fur occultus. nā debz captare tempus
 quo sine infamia restituat. Quartus qn
 est inopia in restituēte. qz inanis est actio
 quā excludit inopia debitoris. sed tñ non
 extinguitur sed sopiē. quia tenetur si pue
 nerit ad pinguiorē fortunā. Quintus qn
 quis est in extrema necessitate. nam nō te
 netur. quia tunc omnia sunt cōia: cum di
 stinctione tñ posita. infra restitutio. viij.
 §. iij. Alex. vero de ales i. iij. in tractatu
 resti. querit. utrū aliquo casu restitutio re
 cipiat dispensationem dilationis t̄pis. et
 rñdet q sic. utpote quādo nō est soluendo
 vel qn nō inuenitur dñs rei furtive vel he
 res eius. nam tunc per cōsiliū p̄lati pōt
 fur v̄ raptor reservare rem furtivā penes
 se: donec inueniat dñm verū. et si nō potest
 inueniri: debet reddi ecclesie. et ecclesia si
 ue p̄latus potest furi vel raptorē si valde
 indigens est dare. quia in hoc casu efficiē
 res illa ecclesie. et tunc ecclesia potest da
 re cui voluerit. et hoc pbatur per legē que
 habet Num e. v. Vir siue mulier cum fece
 rint ex omnibus peccatis que solēt homi
 nibus accidere. et p negligentia transgres
 si fuerint mandatū dñi atqz deliquerint:
 peccatū suū cōfitebunt. et reddēt ipm ca

put: quintāq̄ partem desuper ei in quem
 peccauerūt. si autē nō fuerit qui recipiat:
 dabūt dñō. erūtqz sacerdotis. Si vero in
 uenitur dñs: nō licet raptorē differre resti
 tutionem sine licentia dñi impetrata sine
 fraude. Multi enī impetrāt cū fraude di
 centes se nō posse reddere cum possint. et
 si nō possint impetrare: tenent statim re
 stituere ex integro. Hosti. vero in sum.
 ti. de penitē. §. quibus. v. sed que forma.
 qrit. Quid si fur vel raptor nō pōt statim
 restituere: et Rñdet q p̄t cum voluntate
 illius cui debet satisfieri paulatim singu
 lis mensibus vel annis vel alijs t̄pis
 emendare qd poterit. vel cōponit. vel cō
 ueniat amicabiliter cum ip̄o leso siue spo
 liato eidē de suis redditib⁹ moderate. ita
 q sibi vita remaneat quousqz plenarie sa
 tisfactū fuerit.

Quid si imminet tale periculū ut is
 qui tenet restituere nō potest induci ad re
 stitutionē statim faciendā. nec is cui debz
 fieri restitutio ad dilationē aliquā conce
 dendā: Rñdet idē ubi. s. puto q discret⁹
 sacerdos p̄t suā cōscientiaz formare ex eo
 q̄ intendat gerere vtiliter negociū credi
 toris. nam si videt q nō p̄t aliter recupe
 rare imperpetuū. vel nō ita cito vel nō ita
 cōmode: potest recepto iuramento et alia
 sufficienti cautione si habere p̄t dilationē
 cōcedere. et sub hac cōditione. si hec adim
 pluerit infra diē statutū absoluerē pecca
 torē. ut sic creditor quod ei debetur recu
 peret. et peccator nō recedat a presbytero
 desperatū.

**Restitutio quinto quā
 tum ad modum.**

Restitutio q̄tum ad modum resti
 tuendi. ut debitor apud deū et ho
 mines satisfaciāt. Quero vtrum
 sufficiat v̄sitario vel raptorē in foro con
 scientie remissio sibi facta in foro cōscien
 tie ab his quib⁹ debetur sine reali et actua
 li restitutione: Rñdet Lan. q triplex fuit
 circa hoc opinio. Una aliquoz theologo
 rum dicentū q nō sufficit remissio facta
 in foro cōscientie: nisi res actualiter offe
 ratur a debitore creditori. et tunc si retra
 datur et donetur a creditore: debitor est

liberatus, et hoc ut appareat liberalis remissio ex parte creditoris, et liberalis satisfactio ex parte debitoris. Secunda opinio tenet mediā viam, et est Jo. an. super glo. in dicta regula peccatus, qui dicit, quod aut gerit in mente usurarius restituere si ille a quo extorsit usuram noluit remittere et tunc si remittit: liberatus est, aut non gerit hoc in mente, et tunc licet remittat: non est liberatus. Vide que scripsit in additionibus a Spe. in ti. de usuris, ad fi. Non dicit monal. in sum. sunt aliqui usurarii qui nuntur decipere deum qui numerata usura et accepta: tunc exponunt eam danti credentes quod non recipiat, quod si crederet quod retineret: non presentaret at ille verecundia vel timore ductus: nihil vel parum recipit, residuum donans eis et isti tales dicunt se satisfecisse quod non est. Idem de his qui concordant recipiendo usuram, oportet ergo ut postmodum de novo satisfaciatur ostendendo liberam voluntatem. Idem alex. de ales ubi. s. resto .f.

Tercia opinio fuit glo. in regula iuris, peccatum. li. vi. que dicit, verum est quod non remittitur peccatum: nisi restituatur ablatum, nisi liberaliter remittatur a creditore debitori, quia sufficit qualitercumque satisfaciatur, ut ff. qui. mo. ius. hypo. sol. l. item liberat. Dum Frede. in ope suo. c. xvij. et. xxij. ubi hunc passum disputavit, firmat indistincte opinionem dicte glo. sic dicens, quod si is cui debet restituere pecunia usuraria vel male ablata non coactus non deceptus vel circumventus et omni dolo et calliditate vi et metu cessantibus: etiam precibus vel servitorum exhibitione inductus pecuniam sibi debitam non ablatam nec restitutionem paratam usurario dimittat: liberatus est usurarius, non tamen a peccato quod incurrit exercendo usuram, nisi de illo peccato penitentiam agat. Et concludit finaliter quod si usurario perseveranti in crimine, et non disposito ad aliquam restitutionem, et is qui debet usuram recipere remittat illas motu proprio vel ad preces usurarii: liberatus est ipse usurarius a restitutione rei non dico a peccato quod contraxit faciendo usuram, nam in re male ablata obligatur quis pene eterne per peccatum mortale quod contraxit auferendo rem a primo illicite, et obligatur ei

dem ad restitutionem ipsius rei, sicut enim duos offendit, scilicet deum et primum sic duobus satisfacere tenetur, ut ex de usu. c. cum tenetur. et de homi. c. sicut dignum. s. eos. Hanc opinionem videtur etiam formare Hostiensis in sum. de usuris. s. que pena, ver. quid si fenerator, et d. dicendum est ergo, ad hoc de pigno. ar. l. si rem. s. omnes. Idem Archi. de usuris. c. ij. li. vi. ubi super verbo, satisfactum, dicit, satisfactum accipimus quomodo cumque voluntati creditori satisfaciatur. Idem Lap. in. c. in civitate, eo. ti. Et probat hanc opinionem fre. primo in maioribus criminibus sicut in furto vel rapina, re furtiva vel rapta remanente apud furem vel raptorem de voluntate domini purgatur vicium furti seu rapine sine aliqua restitutione, l. si fur. ff. de usuca. ff. de peca. l. certe. s. iulianus, ergo et in usura que est minus, quod sit minus probatur ex genere pena. Item de male ablati sufficit dignam facere satisfactionem. c. ij. de raptu. et usuris, c. ij. et. c. ij. eo. ti. li. vi. de sepul. c. si. sed satisfactum intelligitur quomodo cumque desiderium creditoris adimpleatur etiam si pecunia non solvatur, ut ff. qui satisf. co. l. i. de pig. acti. l. si rem. s. satisfactum autem accipimus. Si enim creditor remittit actionem sibi competentem ex quo hoc sponte fecit: sibi satisfactum intelligitur. Item quod potest donare post restitutionem creditor quod est plus, ut notatur de rescrip. c. statutum. li. vi. ergo multo magis ante restitutionem restituere. Item quidam sunt speciales casus in quibus obligatis ad restitutionem non sufficit remissio, ut in. c. statutum. de rescrip. li. vi. et. in. c. exigit. de censu. eo. li. ergo in aliis sufficit remissio, ut patet de cle. non re. c. i. et. c. peccatum. de re. iur.

Sed dices dato quod primo satisfecerit per remissionem sibi factam: quomodo potest deo satisfacere si corde indurato in mente gerit non satisfacere primo nisi sibi remittat, sed per exemplum videbis huius argumenti solutionem. Donec quod creditor male gratis tuis te inuitum et renitentem compulit ad usurarium restitutionem auctoritate iudicis, deinde vero usuram illas tibi donat nonne poteris satisfacere deo abique alia restitutione, illasque tenere ut tuas, certe sic.

et tamē q̄tum fuit in tenō restituisti. cur ergo nō idem. si est tibi facta remissio qui non eras restituere paratus. et ideo p̄inde est ac si fuisset satisfactū ex quo sp̄ote remisit taciti quidē et expressi equa est cōditio. nec refert quid ex equipollentibus fiat. ex quo enī ad duo tenebaris. s. in satisfaciendo deo per cōtritionē et ad restitutionē primo. et vltima per remissionē sibi sublata remanet sola prima. s. penitētia de peccato. quia vsuras fecit. et q̄ nō intendebat restituere nisi fuisset sibi facta remissio. *Donal. in sum. in verbo. restitutio furti facienda est. tenet hanc opinionē dicens.* ij

Done q̄ aliquis quondā vsurarius offert libere totā pecuniam creditori ostendens plenariā voluntatē cum nō habeat quia si crederet qd̄ aliquid acciperet: non offerret. creditor autē nihil penitus vult accipere. sed liberaliter dimittit totū: iste plenarie satisfecit proximo sed non deo. et ideo postmodū sufficit sola cōtritio vt satisficiat deo. vnde cōsulendū est nō cōtritis: vt ad minus hanc liberam satisfactionem proximo faciant. *Concordat Asten.* nam fm̄ *Hosti.* intelligit̄ esse satisfactum creditori ex quo remisit ei ex corde qualiū terciūq̄ fuerit dictum. dum nō fuerit talis q̄ remittere possit. *Astē. vero in sum. li. iij. ti. ij.* querit. quid si fenerator partē pecunie fenebris ei a quo habuit vel heredi eius restituat. et de eius voluntate p̄re retineat. *Hosti.* dicit̄ quidāz eū nō liberatū nisi offerat totū. *Scdm̄ vero Hof. et hosti.* si hoc ex pacto fiat. liberatus nō est. ar. ex de sumo. c. veniens. Si vero p̄re liberalit̄ et sine pacto offerat et soluat et de residuo misericordiā petat. et creditor liberaliter remittat. liberat⁹ est debitor. S3 ultra ex certis coniecturis animi sui motū formabit Si ei debitor sit paup̄ et vsurarius dives et potens. nō est p̄sumendū q̄ creditor ex corde remittat. sed hoc facit vt saltē illud modicū habeat: et nō totū perdat. Si autem sit dives et potēs qui solet etiā tantūdem de suo tradere: p̄sumi potest q̄ hoc faciat ex corde. *Ad hoc enī q̄ restituen s fm̄ quosdam restituat ad salutem: duo debet ostendere ei cui tenetur. scz velle et posse.*

et ad minus velle si nō habet posse. et ita siue totuz siue parū siue nihil accipiat creditor: absolutus est debitor. Nam aliq̄s est qui habet posse et nō velle. qui dicit creditori. si volueris cōcordare mecū ego cōcordabo tecū: hoc est tibi satisfactū. si volueris ad voluntatē meā nō ad tuā. q̄ credit q̄ si totum vellet recipere nihil daret. vnde creditor vult potius aliquid habere q̄ nihil. Talis enim satisfactio nō est salutifera. q̄ nō satisficit alteri: sed sibi. *Astē* alius ostendit velle et nō posse dicens. libenter tibi restituerē omnia: sed nō habeo Vnde nec ista est salutifera si potest restituere. quia creditor audiēs impotentiam velit vt nolit oportet q̄ absoluat eū. quia inanis est actio quam excludit inopia debitoris.

Quero utrū remissio ex quo semel facta est p̄ creditore possit per penitentiā eius reuocari si eum penitet remisisse. *Hosti.* q̄ non. iij

Quero quot sunt modi satisfaciendi? *Hosti.* *Ho.* vbi. s. q̄ quin q̄. quoz prim⁹ cum pecunia libere offertur sine malitia et fictione. et hic est p̄fectus. Secundus cum nō hz pecuniā: sed offert pignora sufficiētia. Terci⁹ cū nō hz pecuniā nec pignora sufficiētia: facit tñ instrumentū vt postea tam ip̄e q̄ ip̄ius heredes possunt ad solutionē cōpelli quādo venerit ad pinguiorē fortunā. Quartus est cum mediante sacerdote vel religiosa p̄sona fit libera et voluntaria cōcordia. ista tñ media persona semper debet ostendere creditori liberū velle et posse debitoris. ita q̄ nulla sit coactio creditoris directa vt indirecta. Quintus est cum de omni modo cōsensu et voluntate creditoris ponit aliquaz possessionē in manu alicuius viri honesti ex cuius fructibus p̄cessu temporis omnia debita persoluantur et postea possessio redeat ad heredes. vel ita remaneat imperpetuū si debitor voluerit pro male ablati incertis. Et sciendū q̄ licet fm̄ quosdam hoc fiat de licentia episcopi vel sacerdotis discreti: si tamen fiat absq̄ libera voluntate creditoris nō sufficit ad salutē quādo sciunt̄ certe persone quibus restitutio facienda est. *Concord. Donal. in sum. in verbo. restitutio*

tio facienda est ei.

Restitutio sexto quid sit restituendum.

S. i.
Dero quid sit restituendum. **R. o.**
Sco. in. iij. di. xv. q. nō solū teneat quis ad restituendū rē ablatā ad vsum rei: sed etiā interesse et fructū perceptū de re si sit res ex se fructifera. nō autē fructū qui puenit ex industria vretis illa re. Ex hoc sequit̄ q̄ lucrū acquisitū ex pecunia fenebri: nō teneat fenerator reddere. alioquin ille q̄ p̄cipit posset iuste esse usurarius. qz recipe de sua p̄pria pecunia fructū puenientē ex industria alterius: est facere usurā. et hoc forte est qd̄ magis inducit hoīes ad usurā. qz de usura lucrātes nō tenent restituere lucrū. imo suū est qd̄ per eius industriā est acquisitū: alienū autē restituendū est. **R. ic. i. iij. di. xv. ar. vi. q. vi.** dicit ad istā questionē. Dicunt aliq̄ q̄ tales nō tenent restituere lucrū predictū. lucrū tñ de re furtiva vel rapta restituere tenent. qz usurari⁹ dñs est rei quā lucratus est p̄ usuram. fur autē nō est dñs rei furate nec raptor rei rapte. Sed cōtra. quicūq̄ ē dñs alicuius rei est dñs ei⁹ aliq̄ iure nō iniuria: sed rei acquisitē p̄ usurā usurarius nō est dñs aliq̄ iure. qz nec iure emprōnis nec iure liberalis donatōis nec iure locatōis. Certū est enī q̄ in locatōe nō transfertur dñiūm rei locate. nec iure permutationis. et sic de alijs: nec iure mutui. qz accipere plus p̄ mutuo nō est ius sed iniuria. Usurari⁹ ergo nec iure diuino nec iure canonico est dñs rei: quē acquisiuit per usuram. Ideo dicūt aliq̄ q̄ usurarius nō solū teneat ad restituendū usurā: sed etiā qd̄cūq̄ lucratus est iusta mercatōe de re p̄ usuram acq̄sita. prius tñ deductis laboribus et expensis. Fur autē vel raptor de lucro iusta mercatōe acq̄sita: nō d̄z inde deducere nec labores nec expensas. qz min⁹ agendū est cū usurario q̄ cū fure vel raptoze. S̄z h̄c est rō. qz p̄ re sterili nullus d̄z exigere fructū: sed pecunia de se ē res sterilis. nullum enī de se p̄t parere fructū nisi p̄ laborē et sollicitudinē vretis. ergo lucrū de pecunia q̄s exigere nō debet. videt̄ mihi ergo dicendū ad questionē regulariter quē dā sunt que habēt vsum fructū. cuiusmodi

sunt res quarū vsum nō est earū p̄sumptio seu destructio. et si q̄s talē rem extorserit p̄ usurā nō solū teneat ad restituendū ip̄az rem: sed etiā fructus p̄cepto deductis laboribus et expensis. qz tales fructus sunt fructus rez quarū alius dñs est. Quedā autē sunt res q̄ nō habēt vsum fructū p̄cipaliter: cuiusmodi est pecunia. lucrū enī de pecunia pueniens nō est fructus eius: sed humane industrie et laboris. et ideo qz homo dñs est sui laboris et industrie lucrū qd̄ iusta mercatōe acq̄sinit de pecunia extorta p̄ usurā restituere nō teneat. qz tñ pecuniā alterius p̄ter eius absolutā voluntatē detinuit si ille cui facienda est restitutio ex hoc aliq̄d̄ damnū incurrit: ali⁹ sibi teneat cum restitutōe usure ad restitutionē dampni. **Thom. vero in sum. in verbo. restituendus est spolia. dicit. q̄ in verbo restitutōis nō tñ res ablate veniūt: sed etiā damna et fructus p̄cepti a violēto possessore. et qui p̄cipi potuissent a violentia passio si rē possedisset. Similiter restitui debz oīs cōmoditas et utilitas quā habiturus fuisset eiectus a die eiectōis sue. ff. de vi et vi armata. §. ex die. et. §. nō solū. ff. de ver. sig. l. cū preter. iij. q. i. p̄ totū. ex de restitu. spo. grauis. vbi de hoc in glo. et expensas q̄s fecit repetere nō p̄t. vt insti. de re. diu. §. ex diuerso.**

¶ Dtrū debeat iniūgi in foro cōscientie q̄ q̄s soluat penā. puta. si quis defraudauit pedagū sup̄ quo statuta est pena corporalis vel pecuniaria p̄ legē vel canonē. **R. n̄ det monal. in sum. in verbo. restituendus. q̄ nō. qz h̄mōi pena etiam banna nō sunt ex iure diuino: sed humano. Dñ tunc demū q̄s teneat ad ea cum p̄sona fuit cōdemnata. qz nō ligāt cōscientiā sed bursam. Loco. glo. r̄ij. q. ij. c. fraternitas. vide. s. restitutio. ij. §. lvi.**

¶ Q. uero quid teneat restituere fur? **R. n̄ det idē q̄ licet res furtiva pereat casu fortuito: teneat tñ ad restitutionē fur cū sit in mora restituendi. nec liberaat rem deteriorē restituendo. sed debet eā restituere cū oībus fructib⁹ p̄ceptis et p̄cipiendis. nec potest deducere expensas etiā si meliorauit rē pascendo forte equū et porcū furtiuū vel simile. Secus autem si domū vel**

agrum et similia rapuisset, et per artificium
expensas fecisset: quoniam illas deducere possit.
Sed secundum leges, omnia alia damna et lucra pro-
cepta et percipienda restituere tenentur fur vel
raptor, et secundum illud tempus debet res estimari
et restitui: in qua plurimum valoris fuit, ex de re
sua, spo. grauis, ff. de codic. fur. l. in re furti-
ua, et ff. de rei vendi. l. nauis, §. generali-
ter. Item si fur obtulit rem domino tempore congruo
et loco, non tenentur tunc ex casu fortuito, quia
iam purgavit moram, ut dicitur in re furtiua.

Quid de emente eam.

iiij

Respondet idem quod qui emit ignoranter et bona
fide: et publice poterit petere precium a ven-
ditore, xij. q. ij. vulturane, et talis potest reti-
nere expensas quas fecit existens bone fidei
possessor circa huiusmodi rem conseruandam et
meliorandam, et non tenentur de fructibus pre-
ceptis et sumptibus durante bona fide. Si autem
certaret adhuc tenentur ad restitutionem eorum
ex quo incepit habere malam fidem, ex de
restitu. in integ. c. requisit, et de rebus eccle-
siasticis, c. ad nostram, ff. de acqui. rerum, do. l.
bone fidei emptor, et l. de rei veni. l. cer-
tum. Item si durante bona fide emptoris res
perit vel eam alienauit, in utroque casu excu-
satur propter bonam fidem, ar. ff. de fur. l. pro
quis, §. vlti, et ar. a contrario sensu, ex de alie. in
di. mu. cau. fa. c. i. et ij. Item male fidei pos-
sessor tenentur ad verum precium, cum circumstan-
tijs supradictis re perita vel alienata, quod
tunc cum publice emat in publico foro, nec
precium a vero domino petere potest postquam depre-
benderit rem esse ipsius, l. de fur. in civil. e.
nec poterit se defendere ratione alicuius statu-
ti super hoc editi, cum sit tale statutum contra de-
num, viij. di. q. contra, xxxij. q. vij. flagitia, sed
bone fidei possessor tenentur restituere rem sibi
si habet, si autem non habet de lucro tenentur in
tantum quantum factus est locupletior, ff. de pe. he-
re. l. si possessor, §. restituere, et l. si et rem,
et l. vtrum.

Restitutio septimo vbi facienda sit restitutio.

i

Verum vbi facienda sit restitutio:
vide, s. restitutio, ij. §. i. et in tra-
ctu nostro de usura, §. xij. Et ad
de secundum monachum, in verbo, restituendus, quod re-
stituenda sunt omnia in eodem loco unde sunt
renocata, si ad alia loca fuerint translata.

ij. q. i. re integranda, et hoc sumptibus ra-
ptoris vel violenti, ff. de rei veni. l. si reo.

Restitutio octavo qua

debito non est soluendo.

i

Quid si debitor non est soluendo, vi-
de, s. restitutio, ij. et v.

ij

Quero an quando debitor non potest soluere
re teneatur petere veniam vel dilationem a
creditorum, Respondet monachus, in sum. in verbo,
restituere tenentur in casu, §. item nunquam tene-
tur, quod quando quis damnificatus est ab aliquo
indebite et sit quod damnificatus est: tenentur da-
mificatus veniam petere pro seipsum si potest vel pro alio
si non potest aut si non audeat petere: tamen talis me-
dia persona subtrahere nomen et circumstantias pro
sone pro qua intercedit si per expressionem peri-
culum vel scandalum timeat. Qui enim offen-
dit aliquem cum eo ipso offenso habeat aliquid
aduersus eum: debet offendens ire et recon-
ciliari fratri suo secundum quod habetur in euange-
lio, debet inquit ire pro se vel pro alio ut dictum
est. Si autem qui damnificatus est nescit cre-
dendum est quod licet tutus sit petere veniam, ut
dictum est quando non potest satisfacere: tamen
non tenetur, quia non est in mora in hoc casu
quo ad iudicium diuinum, cum damnificatus ne-
scit: et damnificatus sit impotens. Si autem
satisfacere potest: semper est in mora donec
satisfecerit aut dilationem impetrauerit.
Hoc etiam obseruandum est vbi aliquis de-
bitor est alicui ex contractu vel quasi contra-
ctu. Hoc etiam obseruandum est in regula-
ribus qui recolunt se esse debitores alicui
ex eo quod fecerunt in seculo.

iiij

Quid si imminet tale periculum quod is
qui tenetur restituere non potest induci sta-
tim ad restitutionem faciendam, nec is cui
debet fieri restitutio ad dilationem aliquam
concedendam, vide supra restitutio, ij. §.
ultimo.

iiij

Quid si fur vel raptor sit in extrema ne-
cessitate ita quod non habet unde viuat ipse vel
eius familia, Respondet Alexander, de ales. in. ij.
in tracta. resti. quod si fur sit in extrema neces-
sitate et vxor et liberi ipse potest de re qua
tunc tenetur restituere: retinere quantum
sufficiat vni refectioi, et residuum totum
tenetur restituere. Si enim facit quod de-
bet: non derelinquet eum dominus sed prouidebit
ei, unde ps. xxxvi. non vidi iustum derelictum.

nec semen eius querēs panē. i. Math. vi.
Ite espice volatilia celi qm̄ nō serunt necq̄
metunt. necq̄ cōgregant in horrea. et pa-
ter vester celestis pascit ea. nōne vos ma-
gis plures estis illis. et q̄ ita sit respon-
dendū patet p̄ illud Math. xix. vende oīa
que habes et da pauperibus. Si enī lici-
tum est omnia sua alienare a se ita q̄ post
modū remaneat alienans pauper et nihil
habens. multo fortius iustus est oēm rem
furtivā abijcere a se restituendo. ita q̄ re-
stituens remaneat paup̄ et nihil habens.
Nec obstat Deutro. xxiij. vbi dicit. In-
gressus vineā proximi tui comede vvas q̄o-
rum placuerit. foras autē ne afferas tecū.
Ite idē Alex. q̄ vne quas comedebat
sue erant. scz comedētis nō dñi. quia dñs
celestis qui est dñs dominorū transtulerat
dñium in comedentē. vel soluitur q̄ nō est
simile de restitutione et de illa lege. quia
illa lex iudicialis fuit et nō nō manet. re-
stitutio vero pure moralis est et semp̄ ma-
net. Item nō obstat Esa. lviij. omnes de-
bitores nostros repetitis. vbi dicit Iero.
Qui repetit nō habentē: dño facit violen-
tiā. quia rīdet idē Alex. q̄ talis raptor vel
fur nō est iudicandus ex toto nō habens.
cum multa habeat que reddere possit sal-
ua vita sua. Moral. vero in tracta. resti.
in verbo. restituere tenetur. indistincte di-
cit. Item si h̄m̄ oī p̄sone restituentes rem
vel estimationē rei adeo pauperes rema-
nent forte cum filijs et familia q̄ non ha-
bent aliquid vnde vivāt si potest sciri p̄so-
na cuius fuerit res ostendat p̄positum re-
stituendū. et etiā necessitatē suā. et p̄nt pe-
tere dilationē vel etiā remissionē sine qui-
tationem. parati tamē sine simulatōne et
fraude restituere si creditor nō vult sibi re-
mittere et aliter nō possunt p̄sulere anime
sue. tunc si spoliatus notificata tamē sibi
p̄r̄is quantitate restitutōis intuitu dei et
elemosyne remittat eis totū vel partē li-
berantur: alioquin debet facere posse suū.
Iust. q. vi. si res. debent enim restituere v-
t̄ ad venditionē hereditatis et omnium bo-
norum etiā si oporteat ip̄m et familiā suā
mendicare. Seco. vero in. iij. di. xv. querit
Quid si restitutio est damnosa reipublice
puta quia fiendo petro est damnosa pau-

lo restituenti. qui paulus est magis neces-
sarius q̄ petrus. Et respondet. q̄ si illud
iniuste detentū est a paulo: nō est ei neces-
sarium simpliciter. sed tantū ad seruandū
statū suū solennē Dico q̄ nō licet alteri
statū solennē tenere de bonis alienis: nec
tantū valet reipublice status istius solen-
nis quē tenet nō restituendo: q̄tum vale-
ret fidelitas eius et iusticia cōmunis. Sicut
detinens ē in extrema necessitate et ille cu-
ius est res nō. sed habet aliqua extra extre-
mam necessitatē. et tunc dico q̄ ista res sit
ip̄ius detinētis iure poli. quo in extreme
necessitatis articulo ad p̄videndū susten-
tationi nature via omnib⁹ in extrema ne-
cessitate positis p̄cessa est. ex de ver. signi-
c. exij. li. vi. Si autē vterq̄ ē in extrema ne-
cessitate: si ad illa p̄r̄is puenit dñs q̄ re-
tinens debet sibi reddi duplici iure. Cum
quia p̄r̄is erat dñs. tum etiam. quia in il-
la necessitate iam facta est sua. Si autem
peruenit ad istam necessitatē detinēs iam
factū est suū. et ideo dño postea deueniētī
ad istam necessitatē nō debet et reddi. qz ces-
savit dominū eius in re ista: et facta est al-
terius iure poli. Si autē simul ambo deue-
niant: debet reddi dño. quia i le nunq̄ de-
cidit a dño. Et si arguas q̄ qlibet debet
se plus diligere q̄ p̄r̄imū. et p̄ cōsequens
magis vitam suā corporalē q̄ p̄r̄imū. et
ideo potest istud simpliciter sibi necessa-
rium magis retinere sibi q̄ p̄r̄imo dare.
Ite magis debet diligere vitā suā ordina-
te vt est diligibilis ad vitam eternā. et ita
magis ad p̄servationē iustā vite sue q̄ cō-
servationē vite p̄r̄imū. Sic enī latro ma-
gis debet sustinere suspendiū q̄ occidere
suspendentē vt euadat. Et est ratio. qz di-
lectio vite corporalis iniuste custodite non
est dilectio ordinata. qz nō est ad dilectōz
dei nec aīe. Ista autē detinētis in casu vlti-
mo custodia vite de re aliena ē iniusta.
et cū hoc etiā est homicida. qz iniuste occi-
dit alium. quia subtrahit sibi necessarium
q̄ sibi debetur. Sed nunquid si deue-
niat detentor in primo et secūdo casu post
extremam necessitatē ad pinguiorem for-
tunam tenetur restituere? Respondet idē
vbi supra. q̄ res talis simpliciter necessa-
ria non potest esse nisi aliquid pertinens

ad victum, et tunc cōsumeretur et iuste. qz
ille cōsumens fit dñs. tenet tamen postea
deueniens ad pinguiorem fortunā redde
re equiualens. quia obligatio ad equiva
lens videtur habuisse ortum ab illa prima
occupatione rei alieni que fuit iniusta an
te extremam necessitatem. et illa obligatio
per extremam necessitatem non fuit extin
cta sed sopita. Sed si nunc ante extre
mam necessitatem occupasset: tunc sim
pliciter iuste accepisset rem suā: et illā nun
q̄ tenetur restituere. L. cor. l. ic. in. iij
di. xv. ar. v. q. v. vidē in tractatu nostro de
vsuris. vsura. xi. d. iij.

Quero quot sunt modi restituendi qui
bus consuli potest debitori ut non habeat
causam labendi in desperationē. vide. s.
Restitutio. v.

Primum quādo debitor nō est soluendo
sacerdos possit dare dilationē restituendi
vel quitare aliquid absq̄ consensu spolia
torum: l. n̄det monal. q̄ nō.

Quid de illis qui si vellent dimittere
superfluas expēsas possent rapta restitue
re? Item quid de illis q̄ resignāt omnia
bona sua in manu penitentiarij p̄mitten
tis q̄ cum damnificatis tm̄ faciet: q̄ habe
bunt se p̄ pagatis et satisfactis. putāt enī
q̄ pro modica quantitate quitabunt eos
cum damnificati putent se totum amisisse
Quid etiam de illis qui nō resignarēt in
manu penitentiarij nisi crederēt q̄ peni
tentiarius eis restitueret totum vel partē
quādo nescitur cui faciendā est restitutio
nunquid tales sunt in statu saluandorum
l. n̄det monal. in sum. vbi. s. q̄ nō. D̄por
ter enim q̄ bona fide sine fraude faciat ra
ptor quicquid potest. ita q̄ aut damni
catis satisfaciāt si nouit eos. aut paupe
ribus erogat si nō nouit. alioquin non
est absoluendus si cōstitit penitentiario de
eius impenitentia vel praua intentione.
Non est tamen necesse q̄ fiet hec resigna
tio in manu penitentiarij. dum tamē ali
as sit paratus ad arbitriū eius satisfacere
vel alterius boni viri.

Quid agere debet penitēs quādo non
est soluendo: l. n̄det idem q̄ agere debet
penitentia cum dolore: et p̄ponat restituere

re q̄ cito poterit bono modo. xij. q. vi. ff.
res. l. d. cessi. bo. l. i. Si autem potest sed
nō valet absq̄ magno detrimento et picu
lo familie sue et suo: tunc studeat peniten
tarius rectificare voluntatē eius ad resti
tuendū. et dicat ei q̄ petat dilationē aspo
liatis. vel de consensu eorum assignet eis
amicabiliter certam partē de redditibus
suis de qua sibi satisfaciāt successiue et de
hoc bonam faciet eis cautionem. Si vero
omnes sibi denegēt dilationē et postulēt
q̄ ip̄e cedat bonis: tunc credendum est q̄
ip̄e tenet absq̄ dilatione satisfacere v̄ ce
dere bonis: quia fur et raptor semp sunt in
mora. et ideo semper augēt peccatū. vt. ff.
de cōdic. fur. l. in re furtiua. et ar. ex de si
mo. c. cum ecclesia.

Quid si discrepāt inter se spoliati in dā
da dilatione. qz alij volūt dare quinquen
nalem. alij vero nolūt sed petūt cessionē?
l. n̄det idē vbi. s. q̄ maiori parti standū
est. et intellige maiore partē vbi maior
fortius est debitor. Vnde si vni debitori
teneat in plus q̄ reliquis alijs oibus qui
forte sunt. x. vel plures: stabitur voluntati
solius de dilatione quinquenali dāda vel
cessione petenda. Si vero par sit debitorum
binā inde standū est maiori numero credi
torum. sed si oia sint paria: eligēda est ele
mentior sententia. s. que dat dilationē fm̄
distinctionē legis si. l. quibus cessi. pos.
Hoc autē intellige vbi perentes cessionem
vel sibi satisfieri statim nō possunt induci
ad dandā dilationē. tunc enī satisfaciendū
eis in foro penitētie p̄ pte substātie q̄ eos
cōtingit. p̄sertim si ita egeant: q̄ non p̄nt
cōcedere absq̄ piculo suo et familie. v. di.
c. baptisasti. Similiter tenet debitor resti
tuere creditori q̄ tuq̄ restituere p̄ habita
rōne ne egeat. quia nō est fraudandus ali
mentis quotidianis. ff. de solu. l. quibus.
et ex de solu. c. pe. vbi de hoc in glo.

Restitutio nono scilicet
q̄ tu ad ordinē cui prius faciēda sit.

Verò quando plures cōcurrunt
debitores: quibus debet fieri pri
us restitutio. vide. s. restitutio. ij.
§. l. lxxvi. et restitutio. iij. §. ij. Et in tra
ctatu nostro de vsuris. vsura. xij. d. iij.

Restitutio decima qui bus debeat fieri restitutio incertoz.

Quero cui debz fieri restitutio in
certozum: *ik* n̄det monal. in sum.
q̄ quādo sciri possunt persone spo
liatorum faciendā est eis restitutio. *ij. q. i.*
reintegranda. sed vbi nō possunt sciri: de
bet penitens simpliciter et absq̄ pacto et
conditione et absq̄ fraude et simulatione
totum quod habet resignare in manu epi
scopi vel penitentiarij discreti. et non est
autē faciendā huiusmodi reassignatio de
necessitate. quia sufficit q̄ ad cōsiliū epi
scopi vel penitentiarij discreti disponat de
rebus illis. et tunc episcopus vel peniten
tarius si viderit eum pauperem et egen
tem: det sibi partem vel etiam totū si fue
rit necesse. Potest etiam ei dare dilationē
si viderit expedire. ne al̄s ip̄e cum vxore
et filijs fame pereat. In quo casu scz ex
treme necessitatis licet indignus sit tamē
preponendus est sanctis et iustis p̄sonis
nō eque egentibus. Alias si equaliter in
digeant: debent p̄poni meliores vbi meli⁹
possit geri negociū spoliatoz quo ad vti
litatem anime cui p̄sunt ista incerta pau
peribus erogata. et postea si quid residuū
fuerit vltra partem remissionis factā isti:
pauperibus al̄is distribuatur. et iste faciat
quicquid boni poterit orando. et alia bo
na faciendo p̄ his quozū res fuit. et si ve
nerit ad pinguiorē fortunā: erogat in vsus
pauperū quod poterit p̄ animabus illoz.
*ar. xij. q. ij. gloria episcopi. et. c. aurum ha
bet. Qui ho noluerit satisfacere iuxta for
mam predictā: non est absoluendus. Dec
monal. Laueant tamē religiosi. q̄ pre
cipitur eis in virtute sancte obedientie. et
sub interminatione maledictionis eterne
ne male ablata incerta sui vel sui ordinis
fratribus singularibus vel cōuentibus in
aliozū preiudiciū fieri vel erogari procu
rent. in de. religiosi. de priuilegijs. Et di
cit Alvarius q̄ fit in preiudiciū alioz scz
episcopozū sine quozū licentia fit vel alio
rum pauperū: quibus fieret per episcopū
distributio. Et dicit q̄ in nullo casu est li
cita fratribus incertoz dispensatio scdm
declarationē clemētis. Sed posset argui*

ex tex. q̄ imo a cōtrario. Nam p̄hibet sibi
vel fratribus sui ordinis ne p̄curent et
rogari. ergo a cōtrario sensu possunt con
sulere vt al̄is erogentur. Et nota q̄ scdm
Bui. in spe. q̄ quando nesciuntur perso
ne quibus sienda est restitutio: debet pu
blice edictum in locis proponi a quozum
incolis sunt ip̄a incerta extorta. scz q̄ oēs
a quibus sunt extorta veniant. Et si q̄ ap
pareant quibus fides sit adhibenda: po
tius illis restituatur q̄ pauperibus ero
getur. De hoc de homici. sicut dignum. *s.
eos. Loncor. Jo. an. et Alsten. in summa.
li. ij. ti. ij.*

Tractatus restitutionū Francisci de
platea finit feliciter.

Sura. Quid est primo scz in cōtractu mutui
 Quero quid sit. Rñdet monal. in sum. in verbo. usura.
 q̄ est lucruz ex mutuo pacto
 debitū vel exactū. nō enī usura cōmittitur
 vbi gratis recipit vel offert. ar. xiiij. q. iij.
 usura. et. xvij. dis. de eulogijs. Nulla enī
 oblatio suscipiēti culpe maculā ingerit q̄
 nō ex ambientis petitōne p̄cessit. i. q. ij. si
 cut. Item usura est quicquid sorti acce
 dit ex intentione corrupta a parte credito
 ris qui nō mutuasset principaliter nisi p̄
 pter spem lucri. xiiij. q. iij. pleriqz. r. c. item
 causa. Sola enī spe vel expectatōe cōmit
 titur usura q̄n mutuat principalit̄ p̄pter
 lucrū: in quo casu tenet̄ creditor totū resti
 tuere quacūqz intentōe dederit ei debitor
 siue ex dilectōe extorta p̄pter mutuū siue
 p̄pter aliud. ex de usu. c. consuluit. vbi de
 hoc in glo. Quod intelligis verū esse q̄n
 causa mutuādi principaliter ponit̄ in spe
 vel expectatiōe lucri siue emolumēti. alio
 quin si ob charitatē r̄ dilectionē principa
 liter mutuat: secundario tñ aliqd̄ expectat
 retributiōis nō videt̄ usura esse. lxxvij. dis.
 c. in singulis. et. lix. di. si officia secularia.
 et. lvi. di. quid p̄derit. qz cum q̄s liberali
 ter mutuat: scire debet debitorē sibi esse
 naturaliter ad antidota obligatū. ff. d̄ pe.
 here. l. sed et si. §. cōsuluit. et ex de testa. c.
 cum in officijs. et ideo de retributiōe spera
 re p̄t. i. q. ij. q̄pio. ex de simo. c. tua. Quā
 do vero sola spe cōmittit̄ usura vt quidaz
 dicūt nō est opus restituere fm̄ Hoff. sed
 sufficit sola p̄nā sicut in simonia mētali.
 ex de simonia. c. mandato. Vbi aut̄ debi
 tor ex sola dilectōe dat creditori nō p̄t re
 petere illud: similiter si nō sit corrupta in
 tentio creditoris sed debitoris tñ qui p̄
 pter mutuū dat aliquid vltra sortē. nō te
 netur creditor restituere fm̄ quosdā q̄diu
 pbabiliter credit q̄ ex sola dilectōne gra
 tis seruiat̄ ei. Sed si credit vel pbabiliter
 dubitet q̄ p̄pter mutuū receptū vel vteri
 retinendū seruiat̄ ei a debitorē: restituere
 illud tenet̄. qz voluntas acquirēdi aliqd̄ ex
 vi mutui p̄pter sortē: usurā inducit. fm̄ il
 lud. Date mutuum nihil inde sperantes.
 Vtrū aut̄ sola spes faciat usurā: r̄ vtrum

vsurarius intentionarius teneat̄ ad resti
 tutionē. vide. §. v. et. §. xix. et. §. xij. ij
 Quero in quibus reb̄ cōmittit̄ vsu
 ra. Rñdet idē vbi. s. q̄ p̄rie in cōtractu
 mutui. mutuū aut̄ cōtrahit̄ in his reb̄ q̄
 cōsistunt in numero pondere v̄ mensura.
 id ē in his que numerant̄: vt moneta q̄ p̄
 p̄rie numerat̄. Pondere vt ere argento et
 auro que ponderant̄. Mensura vt frumē
 tum vinū oleū et similia. insti. qui. mo. cō
 tra. obli. circa p̄n. xiiij. q. iij. usura. i. q. iij.
 nullus. ij
 Quero an sit mutuū si quis dederit de
 cem vlnas panni p̄ alijs decē reddēdis ad
 certum tps cum talia videant̄ cōsistere in
 mensura. Rñdet monal. in sum. q̄ potius
 est contractus p̄mutationis q̄ mutui. Et
 uomē mesure hic restringit̄ ad modios r̄
 lagenas et alia vasoz genera q̄bus mēsu
 rari solēt liquida et grana. Potest tñ hu
 iusmodi p̄tractus in fraudē fieri vsuraz.
 Quero an usura excusetur iij
 ex pacto cōventionali p̄tū cum cōtractus
 ex p̄uentione legē accipiāt: nā q̄s licite ac
 cipit qd̄ volūtariē sibi dat. xvij. di. de eu
 logijs. i. q. ij. placuit. de simonia. c. dilect
 Sed in vsura nedū volūtariē imo etiā q̄n
 q̄ rogatus a dante accipit vsurari. Rñ
 deo. dic quedā sunt q̄ de sui natura sunt il
 licita: et in his p̄dicta p̄cedūt. et sunt que
 dam que de sui natura nō sunt licita rōne
 pacti et cōtractus: vt in vsuris. vñ cōtra
 hentes nō p̄nt facere licite qd̄ de sui natu
 ra est illicitū. ar de foro cōpe. si diligenti.
 de sen. excō. cōtingit. vide. §. §. viij. v
 Vtrum sola spes faciat vsurariū. Rñ
 det Alex. de ales in. iij. in expositiōe euan
 gelicorum p̄ceptoz in expositiōe illius
 Math. v. Volenti a te mutuare da illi. et
 Luc. vi. Mutuū date nihil inde sperātes.
 q̄ cum diuerse sint scie diuersas hnt̄ que
 stiones vel p̄sideratiōes. et a diuersis scie
 ribus rō diuersimode cōsiderat̄. Hinc est
 q̄ fm̄ humanas leges voluntas sola nō fa
 cit vsurarios. qz lex hūana manū cobibet
 nō animū. fm̄ v̄o legē diuinā q̄ animū co
 hibet sola voluntas facit vsurariū. Potest
 tñ mutuās sperare illud ad qd̄ tenet̄ acci
 piens. qz in cōsimili casu necessitatis tene
 tur sibi dare mutuū et tenet̄ similiter etiā
 b

si nō dedisset prius. Dñ p̄ illud mutuās sperare ab accipiente nō tamen ex vi mutuū sed ex charitate accipiētis mutuū. mutua enī beneficia accedūt charitatē: et qz etiam ex p̄cepto dei debet indigēti mutuū dare. Dñ cōcedendū est qz mutuās p̄ ab eo q̄ recipit in simili casu sperare mutuū. qz ad hoc tenet aliū. Tñ si hac intentōe tradit sibi mutuū nō est meritoriuū. qz nō ponit deū finē. Dñ dicit Luc. vi. Mutuū dare nihil inde sperātes. supple ab hoīe s; a deo. Notaverbū. Nihil. siue sit pecunia siue sit aliud. Dñ Jero. sup Ezech. c. vi. Et habet in glo. sup Ero. c. xviii. Putant quidā usuras tantū esse in pecunia qd̄ p̄uidens divina scriptura oīs rei aufert sup abundantia vt nō plus accipias q̄ dediisti. Quidā enī solent p̄ pecunia fenerata munuscula diuersi generis accipere: et non intelligūt scripturā: usurā sup abundantia appellare quicqd̄ illud ē. si absqz eo qd̄ dederint plus acceperint. Item Ambro. Pleriqz refugientes p̄cepta legis cū dederint pecuniā negotiatoribz nō in pecunia usuras erigūt: sed de mercibus eoz aliqua usurarū emolumēta percipiunt. Ideo audiāt qz lex dicit. Neqz inqt̄ escarū usuram accipies neqz oīm rerū. Et capit̄ ex illo textu Deutro. xxxiii. Nō fruges nec aliā quā aliā rē. Itē subdit̄ rō. Esca usura est et vestis usura est: et quodcūqz sorti accedit usura est. qd̄ velis nomē imponas vide. j. s. xiiij. et. xxiiij. Dtrū aut̄ sit licitū mutua vt des aliqd̄ pauperibus vide. j. s. xiiij. et. xxiiij.

Dtrū usurarius intentionarius teneatur ad restitutionē. vide infra. s. xix. vers. usura. x.

Quero quare usura sit peccatum. Rñ dicit Alex. de ales sic. quia facit p̄tra naturā rei et finē inuentōis pecunie. Pecunia enī vt dicit̄. i. p̄. inuēta est vt fiat cōmutatio inter vendentē et ementem p̄pter necessaria vite et nō vt pecunia augeat pecuniā sic facit usurariū. Itē qz facit p̄tra naturā cōtractus mutuū. qz debet esse gratuitus. Itē qz possidet sine titulo: nā ei⁹ dominū. nō transferit. Nā dñum trib⁹ vīs transferit. Aut p̄ naturā: vt in successionebus qñ. s. res deuoluit̄ a patre in filios qd̄

nō est in usura. Aut dono mere liberalitatis. vt in donatōe qd̄ nō est i usura qñ intentio p̄cedit vt pactū interponit̄ vt exactio subsequit̄. Aut fit translatio equitate iuris sicut in venditionibz et p̄mutatōibus qd̄ nō est in usura. Itē quia res mutuata statim fit illius cui mutuat̄ et eius stat p̄iculo. Et ideo valde iniquū qz ex re aliena q̄ alterius p̄iculo stat velit lucrū. Vide. j. s. primo. et. j. usura. ij. s. i.

Quero quare recipere aliquid ultra sortem in mutuo sit usura: recipere aut̄ p̄ re locata nō. Rñ dicit Rñc. in. iij. di. xv. ar. v. q. v. qz ratio est. quia mutuum est de illis rebus quarum principalis usus nō p̄t concedi sine re ipsa eo qd̄ ille usus est earum cōsumptio: vt patet in esilibus et potabilibus. vt distractio. vt patet in pecunia que ad hoc inuenta est principaliter vt expendatur in emptione aliarū rerū. Et p̄pter hoc cum tales res alijs cōcedat̄ transferuntur in illos dñum. Unde mutua est de meo tuū facere. Cum ergo cōcedere principalē usum taliū rerū sit cōcedere ipsas res ille qui ultra recōpensatōz rei erigit aliqd̄ p̄ usura erigit p̄ eadē re recōpensatōne bis. aut recōpensatōne p̄ eo qd̄ nō est: qd̄ est cōtra equitatē iuris naturalis. Locatio aut̄ est de rebz quarū usus cōcedi p̄t sine re: qz earū usus nō est eaz cōsumptio. Dñ p̄t dñum dom⁹ vendi retēto usu et cōcedi usus retēto dñio. Et ideo ille cui restituit̄ domus locata si ultra hoc erigit precii p̄ usu nō recipit p̄ eadē re recōpensatōne bis: neqz recōpensatōne p̄ eo qd̄ nō est. Sed dices. usurariū nō dicit̄ p̄tractare re alienā inuito dño. Dñs enī vult bene vt usurariū habeat leuissimā usurā. et multum gaudet qñ inuenit q̄ ei dat ad leuissimā usurā. ergo videt̄ qz accipere usurā non sit furtū nec peccatū. Rñ dicit Alex. de ales vbi. s. qz duplex est volūtas. s. volūtas absoluta: et volūtas cōparata. De volūtate absoluta nō vult dñs hmōi pecunie qz usurarius habeat eā ex quo. s. usurariū nō vult mutuū dare gratis. ergo cōtractat rē alienā inuito dño: et h̄ dño inuito vicz p̄ volūtatē absolutā nō cōparatā vide. s. s. iij.

Querit Alex. de ales. quare cū usurariū sit fur: iudex secularis patitur

58
usurarios vivere. et non patitur alios fures et raptos vivere. Cum enim usurarius publici manifeste sint mali videtur iudex facere preceptum. Maleficos non patitur vivere. Respondet ipse alex. de ales ubi. s. q. iudex secularis re pub. gerit contra ad temporalia. Non quis usurarius sit fur: tamen quod fur est domesticus et non per violentiam furat quod etiam ex furto illi prodeit aliqua utilitas rei publice contra ad temporalia. propter hoc permittit vivere usurarios cum tamen alios fures puniat.

Querit etiam quare iudex ecclesiasticus plus intromittit se de pena usurarios quam aliorum furum. Respondet idem ubi. s. q. iudex ecclesiasticus qui subtilius inspicit quam secularis persequitur usurarios propter damnum spirituale quod ex usura accedit. et quod usurarius de inhonore et contemptu dei. hoc est de peccato suo fecerunt sibi officium et modum vivendi.

Sed nunquam promissum erat iudicis dare ad usuram alienigenis. Deutero. xiiij. Non fenerabis fratri tuo sed alieno. Respondet alex. de ales in. iij. in expositioe. vi. Mandatum de calogi: quod dare ad usuram finem se: et in se malum est et prohibetur. Permissum autem fuit illis sicut dare libellum repudij ad duritiam cordis sui. Peccabant tamen mortaliter fenerando alieno: sed mittebant eis duplici de causa. scilicet ne facerent peius. scilicet ne fenerarent fratribus suis. Et quod duri erant et paulatim trabendi ad perfectionem. Ex quo trahitur argumentum quod si non possumus obtinere ab usurariis ut totum reddant debemus facere ut parte saltem reddant.

Utrum mutuas possit naturaliter obligatorum quod ei debitor tenetur ad antidota deducere in civile. id est in pactum. Respondet Bo. q. non. et hoc tamen glo. xiiij. q. iij. c. i. in glo. ij. et per Hoff. in sum. eo. ti. s. fi. ver. quod si tibi. et Ray. in sum. e. ti. et glo. in de. unica. e. ti. et ibi. Ste. Et est ratio secundum Hoff. quod deducere in pactum sapit spiritum lucri. Item arch. assignat aliam rationem quare ante pactum non est debitum specialiter. Et ideo cum deducitur in pactum nascitur obligatio et ita plus permittitur quam sit mutuatium et sic est usura. Non ob. c. significasti. de pben. ubi dicitur quod data fuit prebenda uni sacerdoti per canonicos cum pacto ut singula die debeat celebrare missam de beata virgine. et dicitur ibi quod non est simonia. Respondet arch. quod illud non erat ex natura rei. et ideo tamen deducitur in pactum non est nisi declarare il

lud quod prius inerat ei. Loco. mo. in sum. Et ideo finem eos non potest deduci in pactum quod debitor teneatur mutuarum creditori in casu necessitatis. Nec de hoc spiritum principale habere aliter est usura. vide. j. s. primo. xiiij

Utrum mutuas possit recipere ultra sortem servitium facti vel verbi. puta quod mihi rem tuam vel pro me patrocine vel intercedat roget vel instruat ut aliquid mihi scribat. glo. in de. q. non. xiiij. q. iij. c. i. Item arch. Hof. in sum. eo. ti. s. qd si tibi. Et Ray. in sum. eo. ti. et hosti. in sum. eo. ti. s. fi. in x. qd si tibi. et Jo. cal. c. fi. ex de usur. ubi sic probat. Quotiescumque aliquid recipitur plus quam datum est usura. quicquid illud sit. xiiij. q. iij. c. i. Ibi vel quilibet aliud. et. c. ij. ubi dicitur. Dis rei superabundantiam. et. c. iij. ibi. quicquid sorti accedit. Item sicut in simonia prohibitio munus includit non solum munus a manu sed a lingua et obsequio. id est. q. i. sunt nonnulli. in de. et si questiones. ex de simo. ita et in usura. vide. s. s. v. Sz no. quod due sunt glo. in iure civili quod videntur sibi proprie in hac materia. Una est. ff. si cer. pe. l. rogasti. s. si tibi. quod sentitur quod usura promittatur. et ideo non potest agi ex tali pacto. Alia quod sentitur oppositum est in. l. sed et si quis. s. fi. ff. si quis te. Sed bar. in. l. rogasti. reducit eas ad concordiam dicens. Quotiescumque iuxta tractum mutui apponitur promissio facti pro quod aliquid adest creditori est usura. et preedit glo. in. l. rogasti. puta mutuo tunc centum cum pacto ut vadat pro me romam vel scribat pro me librum. Sed quoties aliquid factum pro quod nihil adest mutuati sed est sibi cautum ut quod pro caritate mutuata promissum venire ad iudicium et suscipere preceptum iudicis sub certa pena: non est usura. et ita loquitur alia glo. Et sic intelliguntur notata in. l. cum allegas. l. de usur. xiiij

Utrum mutuas pecuniam rustico ut laboraret possessionem eius: sit census usurarius Respondet Lau. finem in g. in Bre. de arimino. q. non. Si nihilominus de fructu illarum possessionum dicto rustico satisfiat vel aliter aliunde iustum precium tribuit operam suam. scilicet ipsi rustico. Non ob. quod dominus interdit sibi operam prestari per colonos ratione mutui et coloni eadem ratione ipsa exhibet aliter non exhibetur. et sic pro mutuum dominus lucrum recipit et colonus perdit. quod si non eveniret sic licet mutuati exhiberent ope a colonis ille tamen ope non cedunt lucro domini cum illas in